

97.

Aantekeningen, februari – april 2025

Pieter Wisse

97.1

Kan je het document – met een voorstel voor – **Cloudstrategie Rechtspraak** veronachtzamen? Ik zou het niet doen, althans niet voor zover er uitvoering aan gegeven is en blijft.

Het heeft me een tijdje gekost om zoiets als veronderstellingen te ... veronderstellen die helpen de voorgestelde strategie in elk geval voor mij enigszins begrijpelijk te krijgen, om er vervolgens opbouwende kritiek op te kunnen leveren.

Als je niet meteen door de titel misleid wil worden, stel ik voor dat je voor cloudstrategie consequent platformstrategie leest. Van de vier platform(soort)en die de auteurs onderscheiden, komen er – immers – slechts twee voor de aanduiding met cloud in aanmerking.

Maar van die twee ‘andere’ platformen, blijken zij één ervan niet zozeer te beschouwen als ... platform. Huh?! Op blad 49, behorend tot de bijlage van **Cloudstrategie Rechtspraak**, beweren de auteurs dat er “spr[a]k[e van] een platform [is] indien de afnemer zelfstandig (aanverwante) diensten kan uitrollen via een portal of door middel van code, zonder tussenkomst van de dienstverlener of aanbieder. [...] Een platform levert dus bouwblokken die gebruikt kunnen worden door de afnemers om applicaties of bijbehorende infrastructuur zelfstandig uit te rollen of te gebruiken. [...] Dat] geeft [vergeleken met] traditionele IT een enorme versnelling in de ontwikkeling van applicaties en diensten.”

Het ene van de vier platformen dat volgens de auteurs niet voldoet aan deze beschrijving noemen zij “on-premise traditioneel.” Daar moet de Rechtspraak(organisatie) volgens hen dñs van af, om óver te gaan naar een mengsel van wat zij aanmerken als, eh, èchte platformen, te weten de andere drie. Wat de auteurs platform noemen, beperken zij tot wat zelfbediening toestaat. Maar wat “on-premise traditioneel” beschikbaar is, biedt óók de mogelijkheid van, zeg maar, zelfbediening. Want het is maar wie als “afnemer” geldt. Er ‘draaien’ allerlei zgn toepassingen (lees ook: digitale informatiesystemen) op het, vooruit, traditionele platform, die medewerkers van de Rechtspraak(organisatie) “zonder tussenkomst van de dienstverlener of aanbieder[, dwz] zelfstandig [...] te gebruiken.” Onder de noemer van digitale toegankelijkheid kunnen dat ook – en dan vooral – rechtzoekenden en hun vertegenwoordigers terzake zijn. Allemaal deelnemers aan, zeg maar, rechtspakelijk informatieverkeer.

Ik acht het verhelderend om voor wie de auteurs van **Cloudstrategie Rechtspraak** “dienstverlener” noemen ontwikkelaar te lezen, en beheerder voor “aanbieder.” Of omgekeerd. :-) Hoe dan ook gaat het daarbij om personen in hoedanigheden waarin zij – als zodanig, dus – géén deelnemer aan rechtspakelijk informatieverkeer zijn. Zulke detaillering van belanghebbenden (Engels: stakeholders) vind ik verduidelijken wāt de auteurs met **Cloudstrategie Rechtspraak** beogen. Dat is “een enorme versnelling in de ontwikkeling van applicaties en diensten.” Daarvoor moeten volgens hen vooral ontwikkelaars over geschikt gereedschap – gaan – beschikken, dus liefst òngehinderd. Over “on-premise traditioneel,” zo lijken zij met zoveel

woorden te betreuren, hebben beheerders het voor het zeggen gekregen. Ipv ontwikkelaars (!) zelfbediening te faciliteren, frustreren beheerders ze blijkbaar. Hmm, dat zou kunnen. Maar dat mag géén reden zijn om dat platform af te schrijven, wèl om beheer ervan te heroverwegen. Alsof de als modern(er) opgegeven platformen zònder beheer zijn. Onzin, uiteraard. En overigens nog principiëler ontbreekt het ontwikkelaars evident aan het vermogen om zich te oriënteren volgens stelselmatige betekenissenvariëteit. Dat blijft modderen ongeacht platform. Terwijl de auteurs vergaand verhuuld – wat zij zien als – de tegenstelling tussen beheer en ontwikkeling behandelen, stellen zij de – verscheidenheid van – belangen van deelnemers aan daadwerkelijk rechtsprakelijk informatieverkeer niet eens aan de orde. Zo ontgaat het ze o.a. dat ook vraag verschillende betekenissen heeft. Deelnemers aan informatieverkeer stellen elkaar ‘vragen’ met informatie en daarop willen ze eveneens met informatie ‘antwoorden’ krijgen. Daarvoor maken ze inderdaad in toenemende mate ... gebruik van digitale voorzieningen. Ofwel, er is ‘vraag’ naar zulke hulpmiddelen. Die stellen bedoelde verkeersdeelnemers allereerst aan ontwerpers, nou ja, zo zou het moeten. In de praktijk pakken zgn ontwikkelaar zo’n ... vraag meteen op. Er komt niet zozeer informatie-als-antwoord op, maar voorziening-als-aanbod. En een zgn beheerders verzorgt dan continuïteit van beschikbaarheid van dat ‘aanbod.’

Het is een prima idee om platformbeleid resp. strategie op te stellen. Maar beschouw daarvoor dan hoofdzakelijk (!) gebruikers als deelnemers aan informatieverkeer, dus personen die het om vraag en antwoord in de zin van informatie gaat. Zij moeten vooral kunnen vertrouwen op vertrouwelijkheid. Welke risico’s zijn er zoal? Wèlk(e) platform(en) biedt (bieden) de nodige informatiebeveiliging? Welke mate van uitbesteding is duurzaam passend, of juist niet? Zeker voor de Rechtspraak(organisatie) zou ik oppassen met informatiebeheer in ... eigen beheer op te geven. Als ontwikkelaars zich daarvoor wat moeten ... aanpassen, hoort dat er voor hèn nu eenmaal bij, het is niet anders.

[Zie ook [aantekeningen 96.52 en 96.53.](#)]

97.2

Volgens de opstellers van de presentatie **Cloudstrategie Rechtspraak**, en lees dus wat mij betreft platformstrategie voor cloudstrategie, vergen “proportionaliteit en financiële beheersbaarheid [...] actie[ve] stur[ing] op de ontwikkeling per platform én op het geheel.” Dat staat op blad 2. Op blad 3 vermelden zij dat “value teams in staat [moeten zijn] autonoom IT-middelen te consumeren volgens het uitgangspunt van self service.” Wat onder een value team wordt verstaan, is niet verklaard. Daardoor is evenmin duidelijk waarvóór de leden van zo’n waardegroep zich zèlf van wát moeten kunnen bedienen.

Hoe dan ook, zodra er meerdere van zulke groepen zijn die elk zelfstandig werken, is dat meteen al strijdig met de eerder m.i. terecht verlangde nadruk op “stur[ing ...] op het geheel.” De opstellers van de platformstrategie zijn zich echter niet bewust van dergelijke strijdigheid, noem het ook maar spanning. Want tevens op blad 2 valt te lezen dat “de vraag [...] leidend [moet] zijn en value teams [...] autonoom [moeten] kunnen werken.” Aan wat zij met vraag bedoelen, voldoet een waardegroep dan met aanbod van voorzieningen (lees ook: hulpmiddelen).

Nota bene, voorzieningvragers zijn met voorrang informatievragers. Voorzieningen inclusief zgn platformen ‘waarop’ ze gebaseerd zijn resp. operationeel functioneren,

moeten daarom primair worden beoordeeld op behoeften en belangen van wie daadwerkelijk deelnemen aan informatieverkeer. Wat doorslaggevend telt, is welke informatie voor hen als zichzelf bedienende gebruikers samenhangend beschikbaar moet – kunnen – zijn.

Is het mogelijk om informatie op de reële schaal van wat als “het geheel” telt, volgens deelverzamelingen te ordenen die onderling allemaal ... zelfstandig zijn? Zo ja, dan hoeft het met een waardegroep voor elk van die deelverzamelingen zonder coördinatie in elk geval niet verkeerd te gaan. Er kan, en zal, hoogstens ondoelmatigheid optreden door nodeloze herhaling van voorzieningen.

De grondslag voor coördinatie, vooruit, voor “proportionaliteit en financiële beheersbaarheid” e.d., kan slechts een zgn stelselmatig betekenissenmodel bieden. Zelfs maar enige aandacht ervoor ontbreekt helaas volledig in **Cloudstrategie**

Rechtspraak.

Wat moet er gebeuren?

De Rechtspraak(organisatie) bepaalt wat “het geheel” is, dat in aanmerking komt om voor – bijdragen aan – digitalisering te overwegen. Dat is rechtspraak. Beperkt tot de Rechtspraak(organisatie) is een organisatorische indeling gevestigd geraakt.

Ruwweg onderscheidt de hoofdindeling naar organisatiedelen zgn primaire en secundaire processen. De primaire processen zijn nader verdeeld, hier ook weer ruwweg gesteld, volgens zgn sectoren. Voor de secundaire processen gaat het nader zoal om financiën, personeel, beveiliging ... En alweer enkele decennia tevens om digitalisering.

Het is een ernstige vergissing, maar wordt helaas nog alom gemaakt, om dergelijke organisatorische scheidslijnen naar digitalisering dóór te trekken. Informatie dient immers ook en vooral ... coördinatie. Vaak moeten juist activiteiten van verschillende (!) organisatiedelen op elkaar afgestemd worden. Dat noodzaakt tot samenhangende ordening van informatie. En dankzij de versmelting van informatie- met communicatietechnologie kan praktisch bereik van afstemming nog verder worden uitgebreid en bijdragen integreren van de rechtzoekenden en – hun – procesvertegenwoordigers.

Digitalisering mikt dan op afgestemde facilitering van alle deelnemers aan, zeg maar, rechtspakelijk informatieverkeer. Over grondslag gesproken, daar is structureel niets nieuws aan. Er bestaat kennelijk een geschil. Verschillende partijen, dus, met de rechter toegevoegd als onafhankelijke partij.

Kortom, om voorwaarden voor afstemming/coördinatie adequaat te borgen is een overkoepelend model onmisbaar, punt. Dat is gelukkig ook prima te doen met een op stelselmatigheid bemeten modelleermethode zoals Metapatroon. Daarmee kan tevens worden nagegaan in hoeverre het overgeleverde onderscheid volgens primaire en secundaire processen reële behoeften aan afstemming/coördinatie belemmeren. Het stelselmatig betekenissenmodel moet dienovereenkomstig worden uitgebreid. Dan blijkt overigens dat het onderscheid volgens primair en secundair informatiekundig niet geldt.

Maar gaat dat geen jaren duren? Nee, hoor. Een behoorlijk volledig ontwerpmodel is in enkele weken haalbaar. Vergeet ajb niet dat wij de afgelopen jaren stevast de stelselmatische insteek kozen met modellen van dien. Met inventarisatie ervan schiet het voor een nog wat omvattender model dus gauw op. En met het rapport

Stelselmatig op orde (2019)[, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) voor de publieksversie,] hebben we tevens allang

zoiets als een beleidsvoorstel geschreven voor digitalisering van rechtsprakelijk informatieverkeer.

Het is pas mèt zo'n stelselmatig dekkend informatiemodel mogelijk om optimale – verdeling van – voorzieningen-voor-gebruik te ontwerpen inclusief keuze van, eh, platform(en), voor gebruikers (lees ook: informatieverkeersplatform(en)). En daarna is het pas de beurt aan indeling van ontwikkelprojecten inclusief keuze van platform(en) voor ontwikkelaars.

De opstellers van **Cloudstrategie Rechtspraak** veronderstellen blijkbaar dat een geschikt ontwikkelplatform in één moeite door een geschikt informatieverkeersplatform is. Dat is maar de ... vraag.

Voor de informatiekundige ontwerper die een stelselmatig betekenissenmodel samenstelt, is en blijft het optimale 'platform' overigens bestaan uit potlood en papier, :-) vooruit, met een – tegenwoordig – een tekenprogramma voor het model-in-het-net.

97.3

De auteurs/opstellers van **Cloudstrategie Rechtspraak** (versie december 2022, met enkele gedeelten onleesbaar gemaakt raadpleegbaar op ww web) beseffen dat een “redeneerlijn” vraagt om “onderliggende principes” (lees ook: veronderstellingen, aannames). Tja, een principe is naar zijn aard, eh, onderliggend. Op blad 4 vermelden de opstellers wat zij als zodanig willen laten gelden.

1. Helemaal “voorop staat dat het gebruik van clouddiensten aantoonbaar verantwoord is.” Voor “uitgangspunten” (lees ook: criteria) verwijzen zij naar **Rechtspraak Cloudbeleid**. Dat document heb ik niet op het ww web kunnen vinden. Maar de bijlage van **Cloudstrategie Rechtspraak** telt als blad 47 de uit dat beleidsdocument overgenomen opsomming van “inrichtingsprincipes.” Van die zeven punten bepalen de eerste vijf dat voor de keuze vóór dan wel tégen “een externe cloud” vooral rekening moet zijn gehouden met de waardering (formeel: classificatie) van informatie op zoiets als een schaal met open aan de ene en staatsgeheim aan de andere kant. Wanneer ook een zgn externe cloud als een platform is bedoeld, gaat het volgens die vijf principes dus om wat ik eerder een informatieverkeersplatform heb genoemd. Maar in **Cloudstrategie Rechtspraak** geven de opstellers er overheersend de betekenis van ontwikkelplatform aan. Het verschil resp. verband met informatieverkeersplatform(en) veronachtzamen zij. Waar komt verreweg de meeste informatie ‘in’ rechtsprakelijk verkeer eigenlijk vandaan? De rechter is vooral zgn lijdelijk. Het zijn dus de geschilpartijen die over en weer informatie ‘opbrengen.’ Zij moeten erop kunnen vertrouwen dat de Rechtspraak(organisatie) hun resp. zorgvuldig beheert. Wie – op enig moment – tot inzage enzovoort ervan bevoegd is, moet daartoe zo ‘gebruiksvriendelijk’ mogelijk in staat zijn. Voor ònbevoegden moet toegang ... principieel onmogelijk zijn, nou ja, vrijwel onmogelijk.

Rechtsprakelijk informatieverkeer valt echter ... onmogelijk in te richten met louter, zeg maar, interne voorzieningen van de Rechtspraak(organisatie). Een rechtzoekende (vaak: haar/zijn procesvertegenwoordiger) beschikt over een ‘interne’ voorziening. Dat doet de Rechtspraak(organisatie) eveneens. Rara, wat ‘zit’ ertussen? Dat moet een voorziening zijn, extern, het is niet anders, ja, noem het óók maar een platform, die informatie niet langer bewaard dan voor overdracht ervan nodig en voldoende is.

Van de terechte nadruk op informatie voor platformstrategie is in **Cloudstrategie**

Rechtspraak niets meer te herkennen. En met de Rechtspraak(organisatie) overdrachtelijk gesproken toch vooral als rentmeester ipv als eigenaar van informatie, moet het de vraag zijn in hoeverre dat rentmeesterschap aan (een) zakelijke partij(en) uitbesteed kan worden. Ik meen tussen de regels van die eerste vijf “inrichtingsprincipes” door een ... principiële afwijzing te lezen van uitbesteding van informatieverkeersplatform(en) om informatie eveneens geregistreerd te houden. Zo ja, daar ben ik het zelfs grondig mee eens.

Maar waar gaat **Cloudstrategie Rechtspraak** dan nog over? Van de voorgestelde vier platformen komen er twee, maar ruimer als soort bedoeld, voor de aanduiding externe cloud in aanmerking. Ze heten daar, zie blad 10, public cloud platform als “een eigen virtuele omgeving binnen een publieke dienstverlener” en public saas als “diensten die externe dienstverleners als een service aanbieden.” Ik kan het – wederom? – mis hebben, maar public cloud resp. publieke dienstverlener vind ik vèrder misleidend. De dienstverlener in kwestie opereert juist zakelijk, commercieel. Er is publiek in de zin van openbaar aan, dat iederéén die ervoor betaalt van zulke voorzieningen gebruik kan maken. Als zo’n voorziening kant en klaar bruikbaar is, van oudsher heet dat als een ... platform een (programmatuur)pakket, wordt dat ook wel software as a service, kortweg saas, dus, genoemd. Ofwel, de ... vraag is wat er eventueel overblijft voor uitbesteding. Daarvoor komt dan facilitering van informatievoorziening/-verkeer in aanmerking waarvoor de Rechtspraak(organisatie) allang zgn pakketten is gaan gebruiken. “Aan[sluiting] bij marktontwikkelingen” heeft vooral daarop betrekking. Veel zakelijke pakketleveranciers hebben hun verdienmodel gewijzigd. Zij staken het laten installeren van een pakket op platformen zoals wat in **Cloudstrategie Rechtspraak** “on-premise traditioneel” heet. Vanaf een volgende versie ‘moeten’ gebruikers voor informatievoorziening/-verkeer allemaal overschakelen naar de ... cloud die de externe/zakelijke dienstverlener ervoor heeft opgezet en beheert.

Opgebracht als argument is daarom ook “aan[sluiting] bij marktontwikkelingen” nogal misleidend. Wie een bepaald pakket wil blijven gebruiken, heeft géén keuze, maar wordt in de bijbehorende cloud gedreven. In plaats van klakkeloos meegaan, acht ik het een uitgelezen moment om zo’n pakket te heroverwegen.

Voor financieel beheer zou toch overduidelijk moeten zijn, dat het pakket dat ervoor wordt gebruikt voor zakelijke ondernemingen bedoeld is. Hun informatiebehoefte inclusief de verantwoordingseisen waaraan zij moeten voldoen, verschillen echter structureel van die van - Nederlandse – rijksinstellingen. Dat vergt aanpassingen, maar daarmee is het meteen géén pakket meer. Voor een opzet die structureel wèl recht doet aan stelselmatig financieel beheer en zowel zeer goedkoop als zeer vlot voor “on-premise traditioneel” valt te realiseren, verwijs ik graag naar [Beknopte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#).

Het zesde principe afkomstig van **Rechtspraak Cloudbeleid** luidt: “Identity en access management houdt de Rechtspraak in eigen hand.” Het lijkt mij dat zgn identity management juist zoiets als maatschappijbreed moet zijn geregeld (zoals voor burgers met DigiD, maar dat gaat verder volgens de Europese Unie, enzovoort). Dat hoort dus niet in een zakelijke cloud. Ja, zgn access management met rechtsprakenlijk informatieverkeer als bereik betreft de verantwoordelijkheid van de Rechtspraak(organisatie) als zgn stelselverantwoordelijke. Maar ook maatschappelijk rechtsverkeer is natuurlijk geen geïsoleerd gedeelte van maatschappelijk verkeer, in het geval van geschillen zelfs integendeel. Dus, zie

nogmaals blad 2, “het geheel” waarop “we actief sturen” is, zeg maar, open. En dáárop moet de ordeningsmethode voor stelselmatige betekenisverschillen-in-samenhang zijn berekend. Anders blijven voorzieningen voor informatieverkeer principieel tekort schieten en kan enkelvoudig gemikte ‘oplossing’ van het ene probleem allerlei andere problemen verergeren en zelfs veroorzaken. Hoe rechtsprakelijk ‘intern’ autorisatiebeheer verenigbaar met ‘extern’ identiteitsbeheer opgezet kan worden, hebben wij tot in detail van stelselmatige hoedanigheden verkend. Ook daaraan valt dus zowel zeer goedkoop als zeer vlot vervolg aan te geven.

Evenals het tweede betreft het zevende en laatste principe dat in de bijlage van **Cloudstrategie Rechtspraak** overgenomen uit **Rechtspraak Cloudbeleid** vermeld staat, niet zozeer welke informatie al dan niet ‘in’ een zgn externe cloud kan zijn geregistreerd, maar veeleer wie erover beslist. Dat is dus geen inrichtings-, maar een besturingsbeginsel.

2. Ik ga door op de principes zoals voor **Cloudstrategie Rechtspraak** aangegeven. Nee, “het adopteren van (public) clouddiensten is geen doel op zich.” Dat is, ruimer genomen, informatievoorziening/-verkeer uiteraard evenmin. Informatie is een middel, en dient afstemming van gedragingen door deelnemers aan verhoudingen. Procesrecht biedt een kader. Welke verhoudingen tellen als rechtsprakelijk. Wie kunnen er in welke hoedanigheden aan deelnemen? Welke informatie kunnen zij daarvoor ‘uitwisselen’?

Het opvatten van “cloud als middel,” dus niet als “doel op zich,” wordt als een principe voorgesteld. Waarom zetten de opstellers dat zo sterk aan? Is toch een open deur? Zij “zien [...] dat er door ambities van de Rechtspraak ingegeven behoefte ontstaat om clouddiensten te benutten.” Wat zijn die “ambities” dan? Ik krijg ... sterk de indruk dat ontwikkelaars “ambities” koesteren, die ze met **Cloudstrategie Rechtspraak** impliciet geldig voor de gehele Rechtspraak(organisatie). Daarvoor volgen ze echter vergaand ontwikkelprincipes ... op zich. Ze gaan uit van wat ze bevorderlijk voor ontwikkeling achten, en verwachten kennelijk daarmee als vanzelfsprekend uit te komen op vervulling van “ambities van de Rechtspraak.” Daarvoor herhalen zij de bezwering dat “de Rechtspraak [...] verantwoord gebruik [maakt] van clouddiensten die bijdragen aan het behalen van haar doelen.” Tja, waarom zou je een ... middel gebruiken dat daartoe niet dient? En, eh, principiële bijdragen aan maatschappelijke doelen volgens rechtsprakelijk (informatie)verkeer vallen dus van dergelijke uitbesteding niet te verwachten.

3. “Onafhankelijkheid en digitale soevereiniteit [moeten ge]borg[d]” blijven, zo luidt het derde voorgestelde principe in **Cloudstrategie Rechtspraak**. Dergelijke aannames zijn verraderlijk. Er ontbreekt immers het stelselmatig bemeten begrip, ook een aanname, informatie. Nogmaals, informatie dient over èn weer gedragsregeling, dus volgens verhoudingen. Dat maakt elke deelnemer afhankelijk van (de) andere deelnemer(s). Ofwel, invloed is nu eenmaal ... principieel betrekkelijk. Iemand kan wel onafhankelijk willen zijn, maar is dat feitelijk nooit. Absolute zeggenschap bestaat niet. Slechts volgens de aanname van zgn interdependentie (lees ook: verwevenheid, wederzijdse afhankelijkheden) kan het lukken om bruik- en houdbare verkeersvoorzieningen te treffen. Daarom pakt soevereiniteit als beginsel averechts uit, omdat daardoor belangen van andere deelnemers veronachtzaamd dreigen te raken. Weliswaar kunnen populistten resp. fascistten er helaas een eind mee komen, maar als je er voor “het geheel” in hoog

tempo een puinhoop van wil maken, moet je het vooral zó doen.

Er spreekt voorts een misverstand over het verband tussen infrastructuur en zgn open standaarden uit. Mijn opvatting van infrastructuur is dat het om publieke voorzieningen gaat, met publiek in de zin van zowel voor iederéén toegankelijk als onder overheidsbeheer. Als zodanig betreft infrastructuur juist géén open standaard. Om het gebruik ervan zo 'open' mogelijk te krijgen en houden, dus beschikbaar voor iederéén, is het immers uitgesloten dat iederéén dat gebruiksmiddel kan wijzigen. Dat moet 'standaard' blijven en om het àls infrastructuur te verzekeren vergt dat regels.

Ook de Nederlandse overheid heeft nog geen digitale infrastructuur verzorgd vergelijkbaar met het openbare wegennet voor fysieke verplaatsingen. Dat moet er uiteraard ooit van komen. Enige aanzetten – voor componenten – zijn er overigens wel. De Rechtspraak(organisatie) behartigt als stelselverantwoordelijke de belangen van deelnemers aan rechtsprakelijk (informatie)verkeer optimaal, indien ook zij zich voor bedoelde infrastructuur inzet. Met “digitale soevereiniteit” vervolgt zij voor wat digitale infrastructuur moet zijn, echter precies het verkeerde spoor.

Zeggenschap over – opzet van – middelen waarmee van zo'n heuse digitale infrastructuur gebruik gemaakt wordt, is per deelnemer inderdaad groter. Zij moeten daarvoor echter zowel met mogelijkheden en beperkingen van die infrastructuur rekening houden als met elkaars aanvullende middelen. Ja, met middelen “zo veel mogelijk op basis van open standaarden” is een verkeersdeelnemer niet afhankelijk van een enkele leverancier die voor, oeps, marktontwikkeling vooral een richting die met eigen zakelijk belang strookt. Maar ook met open standaarden blijft externe invloed aan de orde.

4. Besef van ontbrekende “digitale soevereiniteit” blijkt uit het “kiezen [...] voor multi-cloud [wat] public cloud” betreft “om de afhankelijkheid van 1 dominante leverancier te verminderen.” Klopt, vanwege onlosmakelijke verhoudingen valt aan afhankelijkheid nooit te ontkomen. Door spreiding over meerdere verhoudingen laat zich inderdaad afhankelijkheid volgens één ervan “verminderen.” Maar zoals ik het zie, komt er niet of nauwelijks rechtsprakelijk informatieverkeer in aanmerking voor public cloud (lees dus: zakelijk cloud) als informatieverkeersplatform. Zolang het risico klein is en blijft, is het de vraag of het de moeite van spreiding waard is.

5. Voor wat de opstellers van **Cloudstrategie Rechtspraak** eveneens als principe opperen, geldt m.i. geleidelijkheid als noemer. Zij pleiten voor het “ontwikkelen [van] de platforms en de diensten die daarop landen stap voor stap vanuit een ‘risk based approach[.]’ d.w.z. klein beginnen.” Ik vind dat wederom getuigen van veronachtzaming van de relevante schaal van “het geheel” en dat beheersing van – veranderlijke – betekenissenvariëteit de voornaamste opgave is. Het “klein beginnen” in de zin van een slechts kleinschalig bemeten betekenissen-/informatiemodel levert een (tussen)resultaat op dat geheel niet (!) opschaalbaar is. (Telkens) opnieuw “klein beginnen” helpt uiteraard niet. Voordat eventuele programmatuurontwikkeling ... begint, moet er een voor “het geheel” zo omvattend mogelijk informatiemodel zijn opgesteld. Dat is geen werk voor (programmatuur)ontwikkelaars, maar voor een informatiekundig ontwerper. Zijn zgn ict-architecten daarvoor geschikt? Voor zover ik weet niet. Ook zij geven voorrang aan oriëntatie volgens programmering, terwijl dat stelselmatige ordening van informatie moet zijn.

Het klopt dat de opstellers onderhavig principe als risk based duiden, maar door hun

impliciete programmatuur- en bijbehorende ontwikkeloriëntatie raken risico's helaas vergroot, zelfs onbeheersbaar. Er moet een informatie- en bijbehorende ontwerporiëntatie vóór. Zéér dringend.

97.4

En dan houd ik erover op. Tenzij je vragen hebt. Ik beantwoord ze zelfs graag. Als “gebruiksaanwijzing bij dit document” vermelden de opstellers op blad 6, dat de “Rechtspraak cloudstrategie [beschreven is] op basis van ontwikkelingen in de markt, de technologiestrategie, de ambitie van IVO-Next en de architectuurvisie.” Gerelateerd aan “technische ontwikkelingen in de markt” staan op blad 8, ik noem ze maar even, overwegingen opgegeven. Van platformen onder de noemer van externe cloud worden allerlei voordelen resp. verbeteringen verwacht. (Gebruik van) een er ‘op’ gebaseerde voorziening is “schaalbaar,” IVO kan “flexibel” optreden om “nieuwe diensten sneller [te] realiseren en daarmee sneller in [te] springen op nieuwe wensen en er volgt “ontzorging” omdat “de cloudleverancier [allerlei] beheer [...] uit handen” neemt met tegelijk “besparingspotentieel[, want] alleen betalen naar gebruik.” Voorts biedt zulke uitbesteding “innovatie: cloudleveranciers vernieuwen in rap tempo hun technologie en dienstverlening” en ook zijn cloudgebaseerde voorzieningen “overal” te gebruiken, dwz voor “onafhankelijk van plaats of tijd werken.” Dan is er “rekenkracht [voor] complexe berekeningen [...] die nodig zijn voor kunstmatige intelligentie.” Met “externe clouddiensten [maken] grote gerenommeerde marktpartijen [...] complexe dienstverlening mogelijk, die on-premise moeilijk of niet realiseerbaar is.” En “aanbieders van standaardpakketten bieden meer mogelijkheden aan bij afname vanuit hun externe cloud[, als] ze hun product [al niet] alleen nog als clouddienst aan[bieden].” Niet te vergeten, “met [cloud als] eigentijdse technologie blijft [IVO Rechtspraak als] overheidsorganisatie aantrekkelijk voor jonge professionals.”

Ik kan dat niet rijmen met wat er op blad 9 over “Rechtspraak ambities [mbt] digitaal procederen” staat. Mee eens, “functionaliteit is niet heel complex.” Maar uitbesteding naar een externe cloud is stellig meteen ... principieel niet aan de orde gelet op behoefte aan resp. eisen voor informatiebeheer inclusief -beveiliging. En wat heeft het voor zin om te beginnen over kunstmatige intelligentie, wat dat ook is, zolang het niet – eens – lukt om adequate voorzieningen voor “digitaal procederen” te treffen? Voor de zoveelste keer benadruk ik dat voor het relevante bereik van rechtsprakeijk informatieverkeer een informatie- annex betekenissenmodel moet worden opgesteld waarmee nodige en voldoende betekenisverschillen zijn erkend èn samenhangend geordend. En pas wanneer informatie volgens zo'n stelselmatige ordening geregistreerd staat, valt er voor wie ertoe bevoegd (!) is verder ‘intelligent’ wat mee te ... beginnen. Maar ook dat is dan niet reuze ... complex. “We willen meer uit data halen,” klinkt weliswaar vernieuwend, maar over precies welke informatie (jargon: data) kan het gaan? Meer dan er in het rechtsprakeijk informatieverkeer ‘langs’ komt, kan, herstel, mag het niet zijn. Doelbinding, en zo. En mag de Rechtspraak(organisatie) daarmee “publieksgericht informeren en data leveren.” Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), en zo. Zonder voldoende uitgewerkt betekenissenmodel voor “het geheel” valt er niets zinnigs over te zeggen. Wat de opstellers van Cloudstrategie Rechtspraak met zoveel woorden van zgn cloudtechnologie – lijken te – verwachten, vat ik maar even samen als zorgeloze ontwikkeling dankzij zelfbediening. Wie zichzelf bedienen? Volgens de “wij” die ze opvoeren, bedoelen ze er – lijkt mij – (programmatuur)ontwikkelaars mee. Voor hen

moet een zgn platform dan een verzameling modules voor microdiensten bieden, die ze 'alleen nog maar' van een bepaald verband behoeven te voorzien om aldus, ziedaar zelfs meteen klaar voor operationeel gebruik, de gevraagde ... voorziening te leveren. Zo, staat er ook op blad 9, "willen we agile o.b.v. 'self service' werken met value teams (DevOps), die autonoom verantwoordelijkheid nemen voor hun product[, teams] die nauw verbonden zijn met de gerechten."

Er valt alles vóór modulariteit te zeggen. En nog meer voor zgn parameterisering, waardoor het aantal modules minimaal is en blijft. Daarvoor is de insteek volgens verwerking echter ongeschikt. Ordening van informatie en verkeer van opslag naar verwerking resp. verwerking naar opslag laat zich daarentegen vergaand algemeen opvatten en bijgevolg -zetten. Over platformen gesproken, daarom werkt KnitBITS en een daarop geënte informatieronde, vooruit, "schaalbaar," "flexibel," enzovoort. :-)

Alles 'draait' daarmee dan ook om stelselmatige betekenissenordering.

Nee, een apart team kan niet "autonoom verantwoordelijkheid nemen" voor een aandeel aan wat – veel – omvattender een stelselmatige opgave is. Iemand is pas professioneel, wanneer z/hij dat grondig beseft.

Kortom, zijn beslist relevant "technische ontwikkelingen in de markt," maar moeten voor beleid/strategie ook weer niet worden overdreven.

Het veronderstelde verband van de cloudstrategie met de technologiestrategie blijft mij volstrekt onduidelijk. Bladen 12 en 13 tonen waarderungen – door wie – van de vier voorgestelde platformen. Het zou daar volgende de titel(s) om de "fit" tussen platforms en applicatiegroepen uit technologiestrategie" gaan. Op blad 12 gebeurt dat volgens de vierledige (hoofd)indeling "applicatieontwikkeling, beheerinspanning, zeggenschap en technische veiligheid," en blad 13 luidt de vierdelige indeling "externe dienstverlening, primaire processen, bedrijfsvoering en werkplek" met aldaar waardering volgens de elementen van de (hoofd)indeling op blad 12. Het ontgaat me wat er, hmm, technologisch aan is. Een document over de zgn technologiestrategie van de Rechtspraak(organisatie) kan ik op het ww web niet vinden.

Dat geldt overigens ook voor "de ambitie van IVO-Next en de architectuurvisie."

Maar op blad 19 staat in grote letters vermeld dat "verandering van technologie [...] leidt tot paradigmaverschuivingen. D[e] impact [...] ondersteunt de IVO-Next ambities."

Tussendoor merk ik op dat ik iemand die over ambitie, uitdaging e.d. begint, maar moeilijk serieus kan nemen. Er is blijkbaar iets niet gelukt. Daarvan moet de aandacht kennelijk worden afgeleid.

Of ze 'staan' voor IVO-Next, geven de opstellers van **Cloudstrategie Rechtspraak** niet. Ze klinken hoe dan ook als goede voornemens, want betreffen "een fundamenteel andere manier waarop we IT benaderen en gebruiken; een ingrijpende verandering in mentaliteit en gedrag; het loslaten van de manier waarop we IT hebben leren ontwikkelen, bedienen en onderhouden; een heroverweging van onze eigen rol in de IT!" Wat volgt zijn bladen met per blad een schets van een "paradigmaverschuiving." Dat zijn er drie. Tja, zoals je alles wel een platform kan noemen, kan je ook vrijwel alles als een paradigma voorstellen.

Nota bene, een ander paradigma is uiteraard wel om informatie – met betekenissen – stelselmatig te beschouwen, dus volgens – erkenning van – betekenisverschillen in hun samenhang als uitdrukking van dynamische verwevenheid van maatschappelijk (rechts)verkeer, verschillen die daardoor 'natuurlijk' in en voor noodzakelijkerwijs

ruimer verband passen ((ipv verschillen èn hun samenhang te veronachtzamen door telkens kleinschalig te kiezen voor ten onrechte algemeen geldig veronderstelde betekenissen). Nee, dat stelselmatig noodzakelijke paradigma komt ook in **Cloudstrategie Rechtspraak** niet aan de orde, laat staan wat nodig is voor “verschuiving” ernaartoe (zoals o.a. de informatieronde helpt faciliteren). En “architectuurvisie”? Allereerst, waarom heet dat een visie? Ik associeer architectuur met ontwerp. En dat is een visie. Gewoon architectuur, dus. Dat ontwerp moet overzicht bieden. Daarom vind ik dat architectuur o.a. aanwijzingen voor techniek moeten bieden in relatie tot (!) behoeften en wensen van alle belanghebbenden. Zo omvat architectuur annex (het) ontwerp tevens, indien voor belanghebbenden van toepassing geacht, aanwijzingen voor zoiets dat inmiddels als cloud bekend staat. Dat – ene – overzicht lijkt bij/voor de Rechtspraak(organisatie) te ontbreken.

Wat voorzieningen voor informatieverwerking inclusief -verkeer deelnemers moeten bieden is, ingewikkelder is het niet, informatie. Welke informatie moeten zij – kunnen – uitwisselen ter facilitering van hun verhoudingen? (Pas) met – gedegen aanzet tot – het stelselmatige model ervan is informatiebeleid en zo door naar -ontwerp een solide basis.

Ik hoop dat je er iets opbouwends mee kan.

97.5

Daar vraag je zo wat. Ik heb wel een mobiele telefoon, maar die zet ik slechts aan voor sms-codes als ik ergens moet inloggen. Het nummer ervan is overigens [n], maar verwacht ajb niet mij ermee te pakken te krijgen. Ik weet het, volstrekt achterhaald. Maar zo ben ik van onderbrekingen gevrijwaard als ik me op ontwerpen resp. schrijven wil concentreren. Heb je er bezwaar tegen om mij op het vaste nummer [m] te – proberen te – bereiken? Moet meestal lukken. En met email altijd.

97.6

Ik ga toch op **Cloudstrategie Rechtspraak** door, maar houd het ditmaal kort. Volgens de auteurs/opstellers, zie blad 20, “[is] public cloud [...] nog meer een organisatievraagstuk dan een technisch vraagstuk.” Zou kunnen, maar ‘het’ betreft hoe dan ook een, zeg maar, informatievraagstuk. Noem het ook maar pragmatiek, dwz wisselwerking tussen informatie en – ander – gedrag.

Ter facilitering zijn van oudsher middelen bedacht, gemaakt en gebruikt. Naar de aard van middelen tellen o.a. techn(olog)ische aspecten, dat geldt inderdaad ook voor potlood en papier, enzovoort. En omdat deelnemers aan verhoudingen met informatie hun respectievelijke gedragingen op elkaar afstemmen, zit er aan een informatievraagstuk altijd eveneens organisatorische aspecten om passende middelen bedacht, gemaakt en ingevoerd te krijgen èn bruikbaar te houden.

Nogmaals, daarbij is de opgave als informatievraagstuk, zeg maar, leidend.

De opstellers vermelden op blad 20 voorts, dat “in tegenstelling tot wat veel gedacht wordt, [...] het wel of geen gebruik maken van cloud platformen **niet over techniek** [gaat, maar] over het **creëren van waarde** voor de organisatie!” Tja, daaraan liggen m.i. weer verkeerde veronderstellingen ten grondslag. 1. (Ook) aan zgn cloud platformen ‘zitten’ technische aspecten. Dus gaat het wèl over techniek, en ... wel óók erover. 2. Ik vermoed dat met “de organisatie” slechts de Rechtspraak(organisatie) is bedoeld. Maar oriëntatie volgens (informatie)verkeer wijst dat bereik als averechts aan. De miskennis van verhoudingen op – veel –

ruimere schaal doet juist alom afbreuk aan, eh, waarde.

Vooruit, als de waarde voor de Rechtspraak(organisatie) eruit bestaat om maatschappelijk rechtsverkeer te faciliteren, dus met informatieverkeer ook en vooral dóór de grenzen van de 'eigen' organisatie heen, klopt "het **creëren van waarde** voor de organisatie" als doelstelling ... pas. Nou ja, creëren? Ook van oudsher wijdt de rechtspraak(organisatie) zich aan de opgave van – herstel van ordelijk verloop van – maatschappelijk rechtsverkeer. Nee, niets nieuws. Voor het faciliteren ervan kunnen zich echter nieuwe mogelijkheden aandienen, overigens met beperkingen resp. risico's van dien. Denk aan 'gevolgen' van telefoon, kopieerapparaat, enzovoort, enzovoort. Voorzieningen waren er altijd, en altijd met o.a. technische en organisatorische aspecten, maar dankzij digitale informatie- mede als communicatietechnologie kan zoveelste wijziging (!) van voorzieningen, die als zodanig altijd facilitair zijn, thans vooral mikken op het betrekken van alle rechtspraktische belanghebbenden als deelnemers aan één en hetzelfde stelsel voor rechtspraktisch (informatie)verkeer. Dat zgn stelsel is "het geheel" van ... organisatie waarom de Rechtspraak(organisatie) zich als stelselverantwoordelijke instelling uiteraard extra om moet bekommeren.

Nee, die strekking van organisatie resp. organiseren bedoelen de opstellers van

Cloudstrategie Rechtspraak helaas niet, integendeel. Meteen op blad 2 verkondigen zij weliswaar dat "de organisatie zich [dient] aan te passen [...] aan het nieuwe servicemodel," maar verderop blijkt dat zij onder organisatie niet – eens – zozeer de Rechtspraak(organisatie) verstaan, maar veeleer slechts IVO Rechtspraak. En hun voornamelijk technische oriëntatie voor die ... organisatie blijft verhuld door onuitgewerkte be(z)weringen over waarde e.d.

Ik vermoed dat de opstellers dat allemaal goed bedoelen en oprecht menen. Er klopt echter weinig tot niets van hun voorstel. Het is hoogste tijd, overigens niet alleen bij de Rechtspraak(organisatie), voor een echt ander paradigma, te weten veronderstellingen die leiden tot stelselmatig informatiebeheer met – veranderlijke – betekenisverschillen en samenhang ertussen van dien.

Oh ja, op blad 27 staat onder "ontwikkelrichtlijnen" o.a. het voorstel "alleen moderne technieken en concepten [te] gebruiken." Er ontbreken, zeg maar, ontwerprichtlijnen. En modern daarvoor vind ik zeker Metapatroon gelden. In – de ... organisatie van – IVO Rechtspraak is blijkbaar plaats voor zgn architecten, maar ook weer **Cloudstrategie Rechtspraak** maakt helaas overduidelijk dat zij géén informatiekundige ontwerpers zijn.

Zo kort is deze aanvulling ook weer niet.

97.7

Wij bespraken ook kort beëindiging of, zeg maar, overname van Information Dynamics resp. productaanbod. Ik zegde je ter eerste oriëntatie toe een modelleervoorbeeld te sturen van – gebruik van – Metapatroon als methode voor zgn stelselmatig bereik. Zie de presentatie [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantisch diagram met Metapatroon](#). Wat mij betreft hoef je er overigens nog niet naar te kijken.

(Want) ik heb wat gearzeld, omdat het 'slijten' van – producten van – Information Dynamics mij, zachtjes uitgedrukt, niet zo eenvoudig lijkt. Daarom vraag ik me allereerst af onder welke voorwaarden het voor jou zoiets als een sport kan zijn om me daarbij te helpen. Want dan beleef ik dat er ook aan. En vooraf duidelijkheid over instemming over en weer met bedoelde voorwaarden helpt volgens mij extra.

Als mijn opgave/bijdrage aan zulke samenwerking zie ik vooralsnog vooral om je eventuele marktwaarde(n) te schetsen. Daar heb je stellig opbouwende kritiek op, enzovoort.

Nee, alléén heb ik niets kunnen regelen (en dat besef ik). Maar zònder mij lukt het uiteraard evenmin. Wat ik je zelfs zeer graag betaal, is een respectabel gedeelte van de financiële opbrengst àls die er komt. En indien je met een aandeel-in-het-geval-van-overname(s) akkoord gaat, waarvoor 'doe je het dan'? Of heb jij een ander idee?

Als je er mondeling over wil overleggen, kom ik daarvoor ook zeer graag langs.

97.8

Stel dat iemand zich vestigt in wat eerder nog niemandsland was. Hij (lees uiteraard ook: zij) bouwt een huis. Buren heeft hij niet om contact mee te onderhouden, dus bouwt hij geen wegen.

Er komt iemand bij. Die bouwt ook een huis. Voor hun onderlinge verkeer bouwen ze samen ook een weg tussèn hun huizen. Daarvoor is precies één weg, zoals het formeel heet, nodig èn voldoende.

Dan komt er nòg iemand, enzovoort.

Met n huizen en met telkens een aparte weg tussen èlk huizenpaar vergt verkeer een exponentieel stijgend aantal wegen. Variabel uitgedrukt zijn er n huizen.

Allemaal 'hebben' ze een weg met àlle andere huizen, en dat zijn er $(n-1)$. Vooruit, elke weg is in beide richtingen begaanbaar, ofwel delen door twee.

Dus, als formule: $(n \times (n-1))/2$.

Vul maar eens een getal voor n in.

Nee, niemand heeft behoefte aan verkeer met alle overige leden van de gemeenschap. Maar niemand kan van te voren weten wie hij waarom wel, of juist niet, wil – kunnen – treffen.

Er treedt dus zelfs spoedig zoiets als een omslagpunt op. De leden van een zgn gemeenschap zorgen gezamenlijk, algemeen belang en zo, voor een wegensstelsel.

Als ze verandering resp. groei van de gemeenschap verwachten, verzekeren ze een mate van aanpas- resp. uitbreidbaarheid ervan.

Wie voortaan een huis bouwt, is daarmee feitelijk al een eind op ... weg. Want om aan verkeer met bewoners van àlle andere huizen te kunnen deelnemen, hoeft hij nog slechts te voorzien in, zeg maar, aansluiting van zijn huis op de dichtstbijzijnde weg; dat biedt immers toegang tot het volledige wegensstelsel. Hij moet er uiteraard wel een infrastructurele bijdrage aan leveren. Nogmaals, die valt al gauw – véél – lager uit dan aparte verbindingen te moeten – blijven – treffen.

Wie van meet af aan een aanzienlijk aantal 'vestigings' verwacht, draait de volgorde zelfs òm. Kijk maar hoe bijvoorbeeld de klassieke Romeinen dat voor hun kampen enzovoort gingen aanpakken.

Denk – inmiddels – ook aan andere aspecten dan fysieke verplaatsingen die voor infrastructuur in aanmerking komen, zoals aanvoer van schoon (waterleiding) èn afvoer van vervuild water (riolering), elektriciteit, brandstof(fen), telefonie, internet, en ga zo maar door.

Zgn administratieve informatiesystemen die werken op basis van wat allang één digitale technologie is voor zowel informatieverwerking als -verkeer (lees ook: communicatie) worden echter nog vaak klakkeloos als geïsoleerd, overdrachtelijk gesproken, huis gerealiseerd. Dat isolement is echter nota bene vooral voor informatie een valse illusie.

97.9

Ik besef je onlangs veel tekst gestuurd te hebben. Je hebt méér te doen, zodat je voorafgaand aan ons gesprek van morgen aan lezing van zelfs maar een gering gedeelte wellicht niet toegekomen bent resp. niet alsnog kunt toekomen.

De strekking van mijn beoordeling? Aan wat voor een “redeneerlijn” moet doorgaan, gaan allerlei verkeerde veronderstellingen vooraf. Dat leidt met uitvoering niet alleen tot een puinhoop, maar gaat met enorme verspilling gepaard. Want de nadruk ligt feitelijk exclusief op wat dóór de interne IV-organisatie, herstel, slechts dóór de zgn ontwikkelaars aldaar als noodzaak wordt beschouwd van het dóór henzèlf volgen van wat zijzèlf houden voor de dwingende digitaal-technische trend. Wie dwingt er nu?

97.10

Er is een gezegde dat luidt “Verdeel en heers.” De veronderstelde heerser ontleent zijn (lees ook: haar) hogere macht echter niet louter aan grenzen tussèn wat hij (lees ook: zij) als lagere delen (lees ook: verschillen) oplegt en handhaaft. Wat vergaand ònitgesproken blijft, is dat wel degelijk nadruk tevens ligt op samenhang. Maar ‘gebruik’ dáárvan probeert de heerser exclusief voor zichzelf te houden. (Want) hij vreest, dus belemmert ònderlinge samenwerking.

Afgezien van een moreel oordeel, emancipatie en zo, kent dat verdeel-en-heers model tekortkomingen. Bijvoorbeeld, zo’n hiërarchie kost èxtra tijd voor maatregelen. Voorts, als kwalitatief argument, volgt uit een hiërarchisch ‘hogere’ functie niet dat de desbetreffende functionaris méér verstand van samenhang heeft dan de ‘lagere’ functionarissen die worden geacht zich tot verschillen te beperken.

97.11

Ik kan zèlf dan wel vinden dat iemand ergens behoefte aan heeft, maar zolang die ànder er om welke redenen dan ook niets van wil weten, kom ik natuurlijk nèrgens met enig idee enzovoort om erin te helpen voorzien. Desondanks blijf ik pogingen ‘ondernemen.’ :-)

Er komen m.i. herkenbaar in elk geval twee noemers, over en weer verwant, in aanmerking ter duiding en beoordeling van vernieuwing die Information Dynamics (ID) kan bieden. Nog traditioneel aangeduid: 1. financieel beheer en 2. systeemintegratie.

1. Van oudsher omvat een zgn grootboek registratie van inkomsten en ontvangsten. Kenmerkend is zgn evenwicht. Tegenover boeking van een vermeerdering van financiële waarde van het ene staat een gelijke financiële-waardevermindering van het andere, enzovoort. Zulke mutaties worden uitgedrukt in termen van, zeg maar, ècht geld.

Ik kreeg ooit het idee, zucht, alweer ruim veertig jaar geleden, dat zùlk, eh, geld pas zoiets als finale verschijningsvorm betreft. Er kunnen àndere verschijningsvormen aan vooraf gaan. Welke als zodanig ... geldig worden geacht, hangt dan uiteraard àf van behoeften resp. formele eisen aan financieel beheer. Zo moeten organisaties van de Nederlandse rijksoverheid de verplichtingen-kasadministratie voeren. Als aanvullende verschijningsvormen komen dan o.a. verplichtingen- en kasbegroting in aanmerking.

Kortom, beheer van ‘geld’ doorloopt als het ware fasen. En per fase worden transacties volgens de bijbehorende verschijningsvorm van geld dan geregistreerd in een apart zgn faseboek. En elk van die faseboeken kent evenwicht.

En om verloop te volgen kunnen – rekeningen in – faseboeken van relaties voorzien zijn. Dat kan zowel ‘binnen’ het bereik van een organisatorische eenheid die – ook – als een eenheid geldt voor financiële uitvoering resp. verantwoording (horizontaal) als tussen dergelijke eenheden volgens een organisatorische hiërarchie (verticaal). Dat is het.

Het minimale grootboek volgens fasegewijs boekhouden telt slechts één faseboek ‘van’ een enkele organisatie. Aan de ‘andere kant’ bestaat voor een grootboek géén beperking wat betreft aantal organisaties en aantal faseboeken.

Een faseboek is een kant-en-klare bouwsteen. Zowel horizontaal als verticaal verband tussen verschillende – rekeningen in – faseboeken raakt met parameters gevestigd (en kan aan veranderende omstandigheden worden aangepast). Daarvoor hoeft aan programmatuur niets, herhaal, niets te veranderen.

Allerlei aspecten die noodgedwongen buiten de sfeer van het grootboek moesten worden beheerd, kunnen er aldus samenhangend ‘in’ worden getrokken. Nogmaals, dat is een kwestie van – aangepaste – parameterisering, klaar.

Is het zó eenvoudig? De opzet dus wèl, maar zelfs maar aandacht ervoor krijgen – daardoor? – juist niet.

Fasegewijs boekhouden is zeker niet alleen voor de Nederlandse rijksoverheid geschikt. Elke (deel)organisatie die programma-/projectmatige activiteiten coördineert dan wel – deels – zelf uitvoert, heeft ... behoefte, nou ja, zou zo’n behoefte op z’n minst kunnen overwegen, aan integraal bereik met/van financieel beheer.

Het bouwsteenkarakter van fasegewijs boekhouden heb ik in [Beknopte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#) (2019) nog eens toegelicht. Eveneens enkele jaren geleden heeft ID-medewerker Martijn Houtman – nogmaals – een werkend prototype geprogrammeerd.

Wie zou in exploitatie kunnen zijn geïnteresseerd? Mijn suggestie lijkt stellig aan vooringenomenheid met noodzaak van verbetering van overheidsbemoeienis. Maar ministeries geven véél geld uit aan – gebruik van – programmatuurpakketten die structureel niet gemaakt zijn om te voldoen aan voor hen geldige eisen van financieel beheer. Daarom geven zij nòg veel meer geld aan maatwerk uit, maar nog steeds beantwoordt zo’n systeem onvoldoende aan behoeften/eisen. Dat is met fasegewijs boekhouden allemaal opgelost voor een fractie van de kosten. Daar heeft een leverancier uiteraard geen zin in, als dat zijn huidige verdienmodel ondermijnt. Ofwel, voor welke leverancier geldt de rijksdienst als nieuwe markt? Maar welke leverancier kan zich daar geloofwaardig aandienen met een ‘afwijkend’ aanbod? Oh ja, daaraan gaat dan de vraag vooraf, bij welke leverancier ik mij ermee geloofwaardig kan aandienen. Op eigen kracht heb ik zo’n leverancier nog steeds niet getroffen.

2. Volgens de insteek van zgn systeemintegratie volgt spoedig nader bericht.

97.12

Toegegeven, er komt nogal wat bij kijken om te verduidelijken wat als m.i. zelfs dringende behoefte geldt. Ik probeer het vaak door met een vergelijking te beginnen, maar vergelijkingen passen inderdaad slechts tot op zekere hoogte.

97.13

Ik besef dat het tòch een vak apart is. En dat ik het niet beheers.

97.14

Je ziet iemand ergens mee bezig. Geklungel valt je onmiddellijk op. Het is niet dat zo iemand géén idee heeft. Erger nog, het is een verkeerd idee. De uitvoering die hij (lees ook: zij) erop laat volgen, heeft averechts resultaat.

Iederéén maakt wel dergelijke fouten.

Voor verbetering is verandering van idee cruciaal. Het is echter vaak moeilijk om iemand van kwalitatief idee te laten veranderen.

Wanneer ben je er zèlf toe bereid? Dat gebeurt pas, wanneer je e.e.a. àls vergissing beseft. Vooral ook daarvoor is kunnen altijd willen. Dus, wanneer je er géén status e.d. – meer – aan ontleent, wil je het ene idee wel voor een ander idee enzovoort verruilen.

Het is moeilijker, zelfs vrijwel onmogelijk, zolang je zoiets als – recht op – maatschappelijke positie verwacht met een bepaald idee. En nòg onmogelijker door dat ene idee van je voor ànderen netzo absoluut geldig te verklaren en ze daarom tot navolging ervan te blijven dwingen. Dat gebeurt enerzijds door wie àlles meent te weten, maar vergeet dat die kennis slechts (een) enkel(e) onderwerp(en) betreft, anderzijds door wie nergens iets van af weet, maar zich daarom op overzicht laat voorstaan.

97.15

Wie betaalt krijgt voor tijdbesteding, heeft te maken met onderscheid dat ik hier ruwweg veronderstel tussen idee en uitvoering. Een idee is zó verteld en dat verhaal is eenmalig. Uitvoering kost verhoudingsgewijs gauw veel méér tijd, en kan herhaling vergen.

En terwijl een idee zich niet of nauwelijks tegen concurrerende ‘vertellers’ laat beschermen, staat vooralsnog niemand open voor wat in menig opzicht een kwalitatief nieuw, dus ànder, idee is. In zakelijk opzicht zijn dat verwante belemmeringen.

97.16

Waarom verdient zgn fasegewijs boekhouden m.i. ook voor en dus door de Rechtspraak(organisatie) zelfs dringend serieuze overweging? Daadwerkelijk gebruik kan vooral kwaliteit van financieel beheer zelfs sterk verbeteren. Kosten zijn, en blijven, minimaal.

Met nota bene de Rechtspraak(organisatie) als voorbeeld vind je fasegewijs boekhouden, ook relationeel boekhouden genoemd, toegelicht in [Beknopte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#) (2019).

Indien Information Dynamics opdracht krijgt voor begeleiding van nadere verkenning èn eerste vergelijking met mogelijkheden/beperkingen van andere programmatuurpakketten, is tevens een prototype beschikbaar om concrete inrichtingsvarianten na te gaan.

Mocht je allereerst vragen hebben, probeer ik ze graag te beantwoorden. En eveneens raadpleegbaar op het ww web is veel meer documentatie over – duurzame voordelen van – fasegewijs boekhouden.

97.17

Ik laat hierbij graag meteen een praktische suggestie voor aanpak van zo’n verkenning volgen.

In de toelichting op fasegewijs boekhouden waarnaar ik je verwees, staat op p. 5 dat inrichting “afwegingen [...] tussen ordenings- annex structuurbegrippen” vergt. En

weinig anders, zoals je hopelijk uit de gehele tekst opmaakt.

Je kunt de verzameling van waarden van die begrippen opvatten als wat boekhoudkundig van oudsher het rekeningenschema heet, maar volgens fasegewijs boekhouden dus met desgewenst resp. zonnodig véél ruimere, nagenoeg open, dekking. Voor verkenning kan aandacht daarom meteen pràktisch uitgaan naar dat schema (en toont het prototype dàt, en in detail meteen ook hoe, het samenhangend werkt).

Ik neem aan dat het huidige rekeningenschema van de Rechtspraak(organisatie) voor wat de beheerrelatie met het ministerie betreft, ook dóór het ministerie voorgeschreven is. Maar voor financieel beheer van specifiek(er) rechtsprakelijke processen geeft de Rechtspraak(organisatie) er stellig zèlf invulling aan.

Wat ik hiermee wil zeggen, is dat er bij de Rechtspraak(organisatie) netzo stellig iemand werkt die voor het – onderhoud van het – rekeningenschema verantwoordelijk is. Uiteraard vooral z/hij moet het nuttig – gaan – vinden om op z'n minst eens volgens een ruimer beginsel te, zeg maar, spelen met varianten van het rekeningenschema.

De focus op het rekeningenschema verduidelijkt – en zou besluitvormers ervan moeten helpen overtuigen – dat voor overheid structureel (!) nu eenmaal deels andere behoeften/eisen gelden dan voor de commerciële sector. Het financieel-beheermiddel dat voor een organisatie van de ene soort prima geschikt is, past daarom niet, vooruit, slecht, voor een organisatie van de andere. En omgekeerd. Voor de keuze voor een middel moet daarom met voorrang, en dan een hele tijd niets, op pàssende structuurfacilitering gelet zijn.

Ook wanneer voor financieel beheer – vooralsnog? – desondanks een programmatuurpakket gehandhaafd blijft dat voor grote(re) zakelijke ondernemingen is bedoeld (en als zodanig dus ongeschikt is voor overheidsinstellingen met structureel andere behoeften/eisen aan financieel beheer; daar verandert zgn maatwerk uiteraard niets aan), is zo'n oefening beslist nuttig. Dankzij opzettelijk en nadrukkelijk ruimer bereik zal reeds voor gebruik van een dergelijk pakket een – concrete aanbeveling voor een – rekeningenschema resulteren dat financieel beheer door de Rechtspraak(organisatie) alweer wat minder mank laat gaan aan de voor commerciële/zakelijke bedrijfsvoering nu eenmaal anders geldige boekhoudkundige beginselen. Een commercieel geënt pakket biedt talloze mogelijkheden die voor een overheidsinstelling irrelevant zijn en slechts verwarren, terwijl juist mogelijkheden ontbreken die voor een overheidsinstelling van kritiek belang zijn. Nogmaals, dat kan door verkenning van fasegewijs boekhouden blijken.

Als jij de functionaris weet te vinden waarvan ik het 'bestaan' veronderstel, is het een idee dat jij en ik haar/hem hierover spreken?

97.18

Je kunt mogelijkheden met fasegewijs boekhouden pas zien, als je anders kijkt. De grootste belemmering voor zo'n verandering is dat 'wij' ons doorgaans niet bewust zijn van veronderstellingen. En van wat iemand gelooft dat er niet is, nou ja, voorzover je dàt kunt geloven, kan/wil hij (lees ook: zij) zich verandering al helemaal niet voorstellen.

Dit verklaart waarom 1. een idee voor principiële verandering vrijwel altijd 'van buiten' wordt geopperd en 2. binnenstaanders, dwz wie zijn (lees ook: haar) positie gevestigd waant op het onbewuste idee van onveranderlijke veronderstellingen, zich ertegen verzet.

Het kan dus, zachtjes uitgedrukt, even duren, totdat een alweer bruikbaarder idee doordringt tot waar de werking ervan praktisch telt.

Een boekhoudkundige buitenstaander knikt prompt instemmend bij het idee, dat weliswaar bijvoorbeeld ook een begrotingsbedrag als een geldbedrag valt op te vatten, maar een ander, zeg maar, soort geld betreft dan waarmee bijvoorbeeld daadwerkelijke betalingen mogelijk zijn. Is het dan niet ... logisch om registraties van transacties 'in' zulke verschillende soorten (lees ook: verschijningsvormen) dienovereenkomstig uit elkaar te houden? Verschillende faseboeken, dus. Maar rapportages vergen verband ertussen. Ook logisch.

Zgn binnenstaanders kunnen volgens hun veronderstellingen, die ze vaak zelfs niet als zodanig kennen, onmogelijk tot deugdelijke kritiek komen op – de logica van – een voorstel waaraan andere veronderstellingen ten grondslag liggen. Zij hebben wel de macht er überhaupt geen enkele aandacht aan te schenken en op die manier een buitenstaander te blijven uitsluiten.

Harder roepen heeft voor een buitenstaander geen zin, integendeel.

Onontbeerlijk is iemand met een voldoende invloedrijke positie 'binnen,' die een voorstel van buiten op z'n minst enig voordeel van de twijfel gunt. Zo iemand noemt E.M. Rogers een kampioen (in: **Diffusion of Innovations**).

Fasegewijs boekhouden, ik noemde het toen ook wel relationeel boekhouden, is ooit door twee ministeries gebruikt. Het ene is het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ). Ik was daar van eind 1981 tot midden 1987 medewerker, dus ... binnen. Nee, in Rogers' termen was ik niet de kampioen, maar kon door eerdere resultaten rekenen op vertrouwen van de formele besluitvormers. Ik heb ze de beginselen van fasegewijs boekhouden proberen uit te leggen. Maar hun vertrouwen was genoeg voor invoering.

Het andere ministerie is dat van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Vooral Volkshuisvesting was onderhevig aan kritiek op financieel beheer. Verandering was zelfs dwingend noodzakelijk door de gewijzigde eisen onder de noemer van het verplichtingen-kasstelsel. Als projectleider was een medewerker, iemand van binnen, dus, aangesteld vooral gelet op zijn veranderkundige kwaliteiten, met een assistent die wel kennis van en ervaring met financieel beheer had. De projectleider beseftte dat méér van hetzelfde niet kon werken. Daarom raadpleegde hij twee externe adviseurs en wilde vooral weten of ze wellicht een idee hadden of, en zo ja, hoe, het eventueel anders kon.

Soms zit het mee. Dat waren precies de mensen, registeraccountant Roel Toppen en zojuist aangetreden directeur van het Expertisecentrum Peter Tas, die ik in de loop van 1987 apart van elkaar benaderd en over fasegewijs boekhouden verteld had. Er was blijkbaar wat blijven hangen. Want ook apart van elkaar verwezen ze de projectleider naar mij.

Vervolgens zat het overigens weer tegen. Bij BZ was ik coördinator van voorzieningen voor digitale informatievoorziening en behield toezicht op ontwikkeling van programmatuur volgens ontwerp. Dat ging bij VROM helaas mis. De projectleider schakelde een software house in dat blijkbaar geen brood (lees: verdienmodel) zag in het ontwerp. Omdat ik wederom buiten stond, kreeg ik alleen mee dat de opzet nauwelijks ... veranderde en daarom kosten (lees: vooral omzet en winst voor het software house in kwestie) alsmaar opliepen.

Enkele jaren later hadden de firma's SAP en Oracle allebei hun programmatuurpakketten voor, op z'n Engels gezegd, enterprise resource planning

inmiddels voorzien van ... voorzieningen voor financieel beheer. De rijksdienst wilde àf van 'eigen' voorzieningen. Sindsdien leveren genoemde bedrijven ze. Met kwaliteit van financieel beheer kan dat niets te maken hebben gehad, en nog steeds niet. Met besparingen evenmin. Omdat hun resp. pakketten bestemd zijn voor commerciële ondernemingen ontbreken mogelijkheden die (rijks)overheidsinstellingen voor financieel beheer nodig hebben (en bieden ze daarentegen zelfs talloze mogelijkheden die daarvoor volstrekt overbodig zijn en beheer nodeloos ingewikkeld maken). Wat eraan ontbreekt, vergt maatwerk. Altijd kostbaar, en vanwege de voor overheidsbeheer structurele gebreken blijft het resultaat tekort schieten.

(Ook) beide genoemde leveranciers dringen nu elk hun gebruikers, dus ook ministeries, thans hun zgn cloud op met als voornaamste argument dat het pakket alleen daar met zgn versies beschikbaar en bijgehouden blijft. Het begint gelukkig te dagen dat ook en vooral overheidsinstellingen zulke, eh, clouds juist moeten mijden. Wat is voor zo'n instelling trouwens het belang van – overgaan op – telkens een volgende versie? Omdat de pakketleveranciers de Nederlandse overheid helemaal niet als markt zien, is het nooit zo dat een nieuwe versie eerder maatwerk overbodig maakt. De noodzaak van extra maatwerk is wel waarschijnlijk. En daarom is en blijft elke overgang naar een volgende versie problematisch met risico voor continuïteit – van kwaliteit – van financieel beheer en met hoge kosten van dien.

Maar als soelaas voor maatwerk uitblijft, biedt zo'n nieuwe versie dan tenminste andere nieuwe mogelijkheden waar een overheidsinstelling voor haar financieel beheer iets mee opschiet? De kans is zeer gering, nogmaals, omdat de pakketleveranciers mikken op de markt van commerciële ondernemingen. Wie zou er in welke hoedanigheid wat met fasegewijs boekhouden willen en kunnen?

Als ik het in een ministerie voldoende voor het zeggen had, zou ik er voor de organisatie zelf in voorzien, klopt, zoals destijds voor BZ. Ontwikkeling van operationeel bruikbare programmatuur kost immers bijna niets. Is ook vlot klaar. En zodra het aantoonbaar werkt, zou ik andere ministeries ervoor proberen te interesseren. Daarin zou een organisatie zoals Logius geïnteresseerd in kunnen zijn. Ik vind: zou moeten zijn, maar ja. En het ministerie van Financiën gaat over de Comptabiliteitswet, coördineert financieel beheer. De Algemene Rekenkamer controleert.

Maar als verdienmodel?

Externe adviseurs zoals registeraccountants. Ook ministeries moeten beschikken over een goedkeurende verklaring. Die gaat over kwaliteit van financieel beheer, nietwaar?

Bedrijven die (een) programmatuurpakket(ten) willen leveren. De markt ervoor acht ik aanvankelijk beperkt tot de Nederlandse rijksdienst, maar de marge kan m.i. meteen groot zijn. Aanbod van een Nederlands bedrijf zoals AFAS of Exact – of? – zou door ministeries toch serieus genomen moeten worden. En omdat fasegewijs boekhouden methodisch zgn commercieel boekhouden – als geval waarvoor een enkel faseboek volstaat – omvat, geldt vervolgens een véél grotere markt. Filosoof Johan Cruijff wist, dat je het echter pas ziet als je het doorhebt.

97.19

Voordat ik probeer toe te lichten wat er voor zgn systeemintegratie volgens mij anders kan, nee, over moeten ga ik nergens, heb ik allereerst een verzoek. [X, jij

kent hem,] is vooral nogal van wat ik als aantekeningen schrijf blijven lezen. Graag zou ik hem ook deze toekomstverkenningsteksten laten meelezen. Heb je er bezwaar tegen dat ik hem afschrift ervan stuur? Je mag het ook zelfs een goed idee vinden. :-) Kunnen we er wellicht ook eens met z'n drieën over praten.

Voorts stuur ik je[, zie **aantekeningen 97.16 en 97.17**,] afschrift van twee emailberichten [...]. Een ontmoeting met een medewerker van de Raad voor de rechtspraak gaf ik de dag erna vervolg met een wat nadere suggestie. Het is niet zozeer dat ik verwacht dat hij – ditmaal wèl – erop ingaat, daartoe ziet hij helaas vooral zichzelf niet in staat, maar veeleer dat ik met zulke tekstjes iets heb, inderdaad, aantekeningen, om met afschrift ervan ànderen e.e.a. over fasegewijs boekhouden te verduidelijken. :-)

Tenslotte merk ik alvast hier op dat meteen de aanduiding systeemintegratie principiële kritiek verdient. Zgn ict-ers werken graag apàrt van elkaar. Er resulteren middelen/voorzieningen, hoe kan het dan ook anders, apàrt van elkaar. Zij noemen èlk middel een (informatie)systeem. Of toepassing (Engels: application, vandaar de afkorting app). Samenhang ertussen ontbreekt.

Volgens systeemtheorie verdient echter 'iets' dat in relevante samenhang voorziet, pas een systeem te heten.

Ict-ers die systeemtheorie wèrkelijk beheersen, zijn zeer zeldzaam. Een, eh, gemiddelde ict-er komt er daarom klakkeloos toe het ene middel een systeem te noemen, omdat het volgens haar/hem nodige en voldoende samenhang biedt. Ter facilitering van slechts enkele nauw verwante taken is dat meestal zo. Maar voor samenhang waarop gebruikers en overige belanghebbenden ook vèrder, dwz voor de veel en veel ruimere variëteit van hun activiteiten, moeten kunnen rekenen, moeten allerlei zùlke 'systemen' nog worden opgenomen in een, tja, systeem.

Onder integratie moet aldus systematisering verstaan worden.

De kwalificering van integratie kan beschrijven wat het veronderstelde probleem en/of wat de daarvoor voorgestelde oplossing is.

Ik zou dus zeggen dat het integratie tòt een systeem is, nota bene één systeem. Dat maakt de aanduiding systeemintegratie een pleonasme. Integratie is immers het proces met – het ene – systeem als uitkomst. De aanduiding stelsel ipv systeem helpt. Dan kunnen de apàrt opgezette middelen/voorzieningen die kennelijk géén ... systemen zijn in de zin van dekking van relevante behoeften en eisen, zo blijven heten. In het Engels ontbreekt overigens zo'n èxtra term als stelsel met de wat mij betreft nog sterkere suggestie van wat-allemaal-in-verband-met-elkaar over- en afweging verdient.

Ik vermoed dat ict-ers systeemintegratie dus opvatten als integratie vàn verschillende systemen ipv het aanbrengen van samenhang tussen verschillende middelen/voorzieningen tòt één systeem. Maar wat zij systemen – willen – blijven noemen, vooruit, ze gaan hun gang maar, zijn daarentegen volgens integratie-als-systematisering evenzovele fragmenten. Zo valt het ze onmogelijk de opgave te overzien van integratie dat tot één systeem moet leiden. Integratie blijft door hen abusievelijk 'opgelost' alsof het om apàrte problemen gaat. Dat leidt tot zelfs alsmaar méér apàrte 'systemen,' het ene na het andere, enzovoort. Samenhang komt niet dichterbij, maar raakt domweg nòg verder verwijderd.

Er moet iets veranderen. Veranderingen verwachten ict-ers echter exclusief van ontwikkeling(en) van digitale technologieën. Verantwoordelijke bestuurders blijven er vooralsnog in meegaan.

Integratie moet allereerst ... begripsmatig op één systeem annex stelsel mikken. Voorspelbaar (!) blijft integratie echter uit, zolang dat besef ontbreekt en nog steeds geen noodzakelijkerwijs netzo begripsmatige (lees ook: betekenismatige) systematiserings- annex ordeningsmethode – deskundig – wordt gebruikt die geschikt is voor stelselmatig, zeg ook maar open, bereik, ja, een methode is nadrukkelijk óók een techniek, maar geen elektronisch-digitale. Tenzij je me spoedig laat weten dat je het nut niet inziet van wat ik je onder de noemer van toekomstverkenningen stuur, ga ik er op deze manier mee door. Dreigement? :-) Om te verduidelijken welk aanbod Information Dynamics voor integratie (lees dus: stelselmatigheid van digitale voorzieningen voor informatieverkeer) heeft, kom ik m.i. niet om zelfs nòg grondiger uitleg heen. Met nòg meer tekst. Dat is dus zeker niet (!) een verhaal dat in aanmerking komt om potentiële klanten/opdrachtgevers te – willen – vertellen. Enig begrip ervan lijkt mij wel ... nuttig voor allereerst een waardering van marktpotentieel. Dat aanbod acht ik kwalitatief anders. Een markt ervoor bestaat daarom nog niet. Dat is extra moeilijk. Het is niet anders. En wanneer vernieuwing vooral een ander idee betreft, is het uiteraard maar de vraag of de bedenker er zelfs maar enige financiële beloning voor kan krijgen. Maar wat ik als nieuwe markt meen te kunnen aanwijzen, is alom aanwezig, en groeit. Ik blijf het hoe dan ook poging waard vinden om continuïteit van bedoeld aanbod verzekerd te krijgen. Opgeven kan altijd nog.

97.20

Wie besteden geld aan digitaliseringsmiddelen? Verreweg de grootste uitgaven doen organisaties. Wat – potentiële – markt betreft zie ik dat niet veranderen.

De vraag ligt voor de hand. Als elke organisatie van een beetje omvang en diversiteit, en daarvoor zijn overheidsinstellingen exemplarisch, allang kampt met escalerende apartheid van digitaliseringsmiddelen en wanneer zulke fragmentatie inmiddels tevens vrijwel alom als probleem wordt ervaren, ga hier en daar ajb maar na, wat kan dan het ... probleem zijn zelfs maar enige aandacht te krijgen voor een deugdelijke oplossing ervoor?

Een eenvoudig antwoord is er niet, althans niet volgens heersende veronderstellingen. Anders was zgn integratie stellig allang gelukt, nietwaar? Inzicht in belemmeringen lijkt mij onmisbaar om – een koers te kunnen verzinnen hoe – ze te omzeilen resp. laten verdwijnen.

Ik kondigde als vervolg van toekomstverkenning een nòg uitgebreidere tekst aan. Hier is 'ie. Allereerst probeer ik vooral bedoelde belemmeringen te duiden. Probeer ajb niet op jouw beurt mijn uitleg tot in detail te – willen – begrijpen. Mag overigens wèl, zeer graag zelfs. :-) Ik hoop dat je er in elk geval alweer duidelijker het idee aan overhoudt, dat 1. zo'n markt er is, maar 2. potentiële opdrachtgevers, eh, anders overtuigd moeten raken.

Weerstand van formele besluitvormers, bestuurders, zeg maar, wordt doorgaans gevoed door wie zij als specialisten – moeten – inschakelen. Ook inmiddels zijn er dáárvan, bijelkaar noem ik zulke specialisten ict-ers, héél véél. En zij gelden als zodanig, specialist, dus, gevestigd. Ofwel, kom niet aan veronderstellingen waaraan zij hun positie enzovoort – menen te – ontleen! Maar juist die veronderstellingen belemmeren facilitering van omgang volgens reële (!) variëteit.

Ofwel, het veranderprobleem en zo door tot de marketingopgave komt erop neer dat het voorstel voor andere veronderstellingen vooralsnog beoordeeld blijft volgens de veronderstellingen die juist moeten worden losgelaten. Wie niet beseft dat

veronderstellingen kunnen variëren, begint met de gemakkelijkste weerstand, dwz door er domweg géén aandacht aan besteden. Als ook vèrder iedereen onderzoek van zo'n principiële voorstel weigert, en daar kunnen zgn specialisten onderling vergaand op rekenen, is en blijft verandering in de kiem gesmoord.

Staan om te beginnen wetenschappers er dan niet voor open? Heb ik ook veel geprobeerd, maar ben ook in die kringen nog nergens doorgedrongen. Proefschrift, soms? Ik ben academisch gepromoveerd als zgn buitenpromovendus. Ach, ook dat is buiten als in buitenstaander.

Waarom zijn bestuurders er niet in geïnteresseerd? Er kunnen allerlei redenen zijn. Een bestuurder kan oprecht volledig vertrouwen stellen in ict-ers resp. wat zij haar/hem adviseren. Maar terecht? En/of z/hij ervaart zich afhankelijk van hen, waardoor z/hij ze vèrder 'maar' ruimte laat. En/of in het besef van ernstige problemen met digitalisering waar z/hij echter de vinger niet op weet te leggen, gebruikt z/hij de behoefte van specialisten aan, vooruit, professionele onafhankelijkheid om verantwoordelijkheid op hèn af te schuiven (terwijl een bestuurder uiteraard slechts kan delegeren). En/of?

Ruwweg schets ik onderstaand hoe fragmentatie ontstaat en onvermijdelijk groeit. Samengevat ligt dat dus aan veronderstellingen die voor – zeer – eng bereik niet eens verkeerd zijn, maw zolang begrips-/betekenismatige variëteit niet aan de orde is. Vanaf zelfs maar de minste variëteit moet echter met, dat woord zegt het al, betekenisverschillen rekening worden gehouden. Maar met verschillen begint het ... stelselmatig pas. Want ertussen bestaat tevens samenhang. Beheersing van verschillen-in-samenhang is nota bene de crux van integratie/systematisering en vergt nadrukkelijk andere veronderstellingen.

Verbetering kan vaak tot, zeg maar, kwantitatieve verandering van uitvoeringsaspecten beperkt blijven. Een ander middel (lees ook: voorziening) stelt je dan in staat sneller resultaat te bereiken en/of meeromvattend te zijn en/of met minder inspanningen (tijd, geld) en/of ... Mits de openbare weg begaanbaar is, ben je op de fiets ergens vlotter dan weer je zou zijn gaan lopen.

Kenmerkend voor dergelijke middelen is dus dat er, zeg ook maar, kwalitatief juist helemaal niets – door – verandert. Wie tot gebruik ervan overgaat, blijft immers hetzelfde doel ermee nastreven (en wil dat ook). Heroverweging van veronderstellingen inclusief zelfbeeld dat iemand eraan ontleent, is domweg niet aan de orde. Afweging van voor- en nadelen gebeurt volgens ongewijzigde en aldus vertrouwde criteria.

Kortom, het is betrekkelijk eenvoudig om iemand voor – een middel voor – kwantitatieve verandering te interesseren.

Maar dergelijke verandering stuit vroeg of laat op grenzen door veronachtzaming van wisselwerking (lees ook: wederzijdse afhankelijkheden, interdependentie). Waar auto's in de file staan, fiets jij er langs. Om verder te komen (en om wat slechts kwantitatief gericht tot ontsporingen leidde zo mogelijk te herstellen) vergt ooit kwalitatieve verandering. Daarvoor moeten met voorrang stelselmatig bemeten veronderstellingen gaan gelden met erkenning van betrekkelijkheid van dien.

Wie een zelfbeeld heeft van een autonoom ik, en dat vergaand onbewust ook nog eens beschermd houdt, ervaart een voorstel voor kwalitatieve verandering prompt als een aanval, krenking. Omdat mensen met zo'n zelfbeeld 'sterk' vertegenwoordigd zijn, nee, geen verrassing, onder zowel specialisten-in-kwantitatieve-verandering als bestuurders die – daarom – op zulke specialisten

blijven vertrouwen, is kwalitatieve verandering ... kwalitatief anders, te weten onvergelijkbaar moeilijker, dan kwantitatieve verandering.

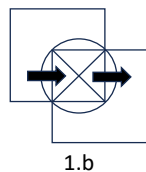
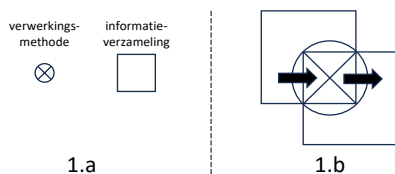
Wat (alweer) stelselmatige(r) veronderstellingen (lees ook: paradigma, referentiekader, axioma's) als het ware openen, is een ruimte met andere en meerdere mogelijkheden, een ruimte die met voortzetting van de gevestigde kwantitatieve koers zelfs principieel gesloten blijft. Problemen die intussen vaak zelfs verergeren door alsmaar méér van hetzelfde, zijn stelselmatig pas oplosbaar. Het politiek, eh, klimaat ontwikkelt zich daarvoor overigens niet bepaald gunstig. Wat mij betreft een reden temeer, als ik die al nodig had, om vóór erkenning van stelselmatigheid als kwalitatieve verandering te pleiten.

Volgens een kwalitatieve verandering zijn uiteraard bijbehorend wederom kwantitatieve veranderingen aan de orde. Een noodzakelijkerwijs volgende kwalitatieve verandering ontmoet helaas altijd langdurig verzet, terwijl problemen veroorzaakt door inmiddels averechtse kwantitatieve veranderingen verergeren. Wat mij betreft is populisme kenmerkend voor zulke zelfs vernauwing van ontkenning van betrekkelijkheid.

Zoals ik heb verklaard, stoelt fasegewijs boekhouden op wat andere veronderstellingen, die echter een veel grotere ruimte samenhangend laten ontsluiten. Zelfs die veronderstellingen zijn blijkbaar voor gevestigde specialisten en wie allemaal op hun oordeel vertrouwen, anders genoeg om er vooralsnog géén aandacht aan te besteden.

Voor zgn systeemintegratie moeten veronderstellingen nog grondiger wijzigen. Wat ik daarvoor voorstel, lijkt daarom nog moeilijker om serieus zelfs maar overwogen te krijgen. De problemen van gebrekkige, vaak ontbrekende, integratie (lees ook: samenhang) zijn m.i. echter alsmaar ernstiger. En praktische oplossing van – nadelen van – fragmentatie, zo niet noodzakelijk, biedt alsmaar méér voordelen. Ik kan er vooralsnog niets anders aan doen dan er een redelijke voorstelling van te blijven geven.

Een historische schets, toegegeven nogal karikaturaal, vind ik ter verduidelijking helpen. Je zou kunnen zeggen dat een computer ooit slechts in aanmerking kwam, nota bene nog niet anders dan kon komen, als hulpmiddel om een enkele administratieve taak, of een zeer geringe verzameling onderling nauw verwante taken, sneller en nauwkeuriger te verrichten. Denk aan salarisverwerking. Met inzet van een computer kan het rekenwerk worden 'geautomatiseerd.' Aan de formule (lees ook: algoritme) verandert – zeker principieel – echter niets en bijgevolg evenmin aan wat er 'uit' moet komen resp. wat er daarvoor voorafgaand 'in' moet. Ik ga tekenen. Laat je ajb weten wanneer je de figuren niet ziet? In figuur 1.a stel ik links een symbool voor een verwerkingsproces ter 'uitvoer'ing van een administratieve taak voor, rechts een symbool voor een informatieverzameling. Dan toont figuur 1.b dat uitvoer deels andere informatie betreft dan invoer, maar deels ook niet.

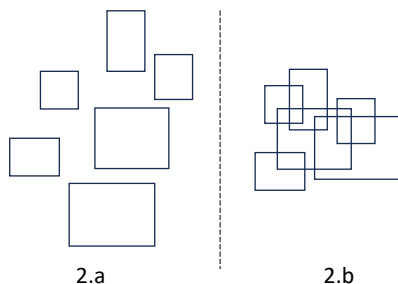
figuur 1

Merk ajb op dat figuur 1 géén verschil maakt tussen handmatig of met inzet van een computer uitgevoerde taak. Zo gaat dat ook met 'automatisering' een tijdje door, ik bedoel met per taak een apart middel inclusief als strikt bijbehorend ingerichte/beschikbare informatieverzameling.

Voor verdere figuren laat ik dat onderscheid tussen in- en uitvoerinformatie achterwege. Je zou dan zeggen dat de ... verzameling van informatieverzamelingen, hier ook verder weergegeven zònder verwerkingsmethode waarvoor ze als specifiek geldig zijn opgezet, het beeld vertoont van figuur 2.a. Aparte taak, dus aparte informatieverzameling, nietwaar?

Mis!

Ja, er zijn verschillen. Maar er zijn tevens overeenkomsten. Dat toont figuur 2.b netzo gestileerd.

figuur 2

Besef van overeenkomst van informatie in alsmaar meer van zulke aparte verzamelingen leidde in de tachtiger jaren van de vorige eeuw tot een omkering van insteek. Doublures enzovoort maken zgn informatiebeheer nodeloos ingewikkeld. Valt herhaalde registratie te vermijden, met besparing van tijd en geld van dien? En indien er geen verschillende exemplaren zijn van wat als informatie dezelfde betekenis heeft, vervalt immers de noodzaak van – controle op – handhaving van uniformiteit/standaardisatie van betekenis in kwestie. In termen van proces en data verschoof prioriteit destijds naar data.

Ik maak geen ... verschil tussen data, gegeven en informatie.

Digitale technologie ging tevens overdracht faciliteren van informatie van de ene naar de andere computer. Hoewel een organisatie dergelijke mogelijkheden destijds echter toch vooral beperkt zag tot intern informatieverkeer, dwz met slechts eigen medewerkers als deelnemers eraan, ondernamen vooral grote(re) organisaties pogingen om informatie volgens één, alles omvattend, model te ordenen (een model dat dus nog organisatorisch ... beperkt bleef; door het Internet werd het pas mogelijk om het bereik praktisch te verruimen, omdat daarmee iedereen in aanmerking kwam als deelnemer aan informatieverkeer onder regie van de organisatie in kwestie).

Dergelijke pogingen zijn mislukt. Er is toen echter veel tijd en geld aan verspild. Van weersomstuit is vanaf de jaren negentig de insteek van data weer terùg bij proces. Een organisatie komt er domweg niet uit. In wat je een gat zou kunnen noemen, is vervolgens vooral een bedrijf als SAP gesprongen, nogal wat later gevolgd door Oracle. Dergelijke pakketleveranciers bieden inderdaad een variëteit aan procesmogelijkheden op hun beurt allemaal 'gebruik' makend volgens een betekenismatig min of meer als samenhangend beschikbare informatieverzameling. Probleem opgelost?

De zgn database volgens het onderliggende model die, de database, dus, als

zodanig tot zo'n pakket behoort, biedt weliswaar enige vrijheidsgraden, maar is en blijft op hoofdlijn vast. Aanpassingsmogelijkheden aan karakteristieke opgaven resp. taken zijn en blijven dienovereenkomstig beperkt. Met vergaand voorgeschreven mogelijkheden – en beperkingen – is omgekeerd een organisatie gedwongen zich aan dat pakket aan te passen. Dat kan omslachtig, daardoor verwarrend, uitpakken. Daarbij 'dekt' de informatieverzameling die als onderdeel van het pakket wordt bijgehouden, nog steeds niet alle taken. Figuur 2.b blijft geldig.

Tja, om te verklaren waarom de eerdere integratiepoging onder de noemer van data faalde, en met zgn pakketten blijft falen, is er geen ontkomen aan confrontatie met veronderstellingen.

Ontologie is de leer van hoe-de-werkelijkheid-in-elkaar-zit. Volgens het atomisme telt de werkelijkheid, precies atomen, te weten in de zin van dingen (lees ook: objecten) die primair op zichzelf bestaan. Voorts kan een relatie ... bestaan tussen het ene en het andere ding, maar die geldt volgens atomisme secundair en doet niets af aan de veronderstelde onafhankelijkheid (lees ook: apartheid) van elk ding. In 'zijn' onafhankelijkheid heeft het ding eigenschappen in de zin dat ze volledig ... eigen zijn aan/van het ene ding in kwestie. Ze maken daarom zijn wezen uit. Ziedaar waarom zgn essentialisme nauw aan atomisme verwant is.

Is het nu echt nodig om dat erbij te halen?

Zoals het voor iemand die op dezelfde plek blijft een prima idee is dat de zon om de aarde draait, ligt atomisme annex essentialisme voor iemand die de illusie heeft dat z/hij altijd hetzelfde doet en vooral meent dat anderen dat naar zijn voorschrift op één manier moeten doen, voor de hand om in te geloven, herstel, om die anderen erin te laten geloven.

Het atomisme dat alom onverminderd ten grondslag ligt aan informatiemodellering, overigens niet alleen voor digitalisering, noodzaakt tot nadere veronderstelling van, eh, eerste – soorten – dingen. Ja, dat is echt nodig.

Oh ja, in het geval van een pakket ligt zelfs op voorhand tevens vast welke – soorten – dingen als zodanig aangenomen zijn.

Atomisme staat toe dat een ding (onder)delen telt, die op hun beurt elk voor een ding – kunnen – doorgaan, enzovoort. In het jargon van atomistische informatiemodellering heten ze soortelijk samengevat subtypen. Uitgaande van een reeds aangenomen type (lees dus ook: soort) zijn de mogelijkheden voor nadere typen echter beperkt. Met minimaal bereik van het gebruik het middel waarvoor het informatiemodel in kwestie moet gelden, zoals voor een enkele simpele taak en zolang strikte hiërarchie aldaar verhoudingen kenmerkt, is atomisme houdbaar. Anders niet.

Dus allang nergens. Het is niet voor niets dat meteen al wat ruimer gemikte pogingen volgens de veronderstelling van atomisme/essentialisme eindeloze classificatiestrijd opleverde. Als subtypering voor de ene taak verkeerd uitpakte, werd de indeling volgens hogere typen herzien, maar dan ging het lager weer voor een andere taak mis, enzovoort.

Hoe dan wel?

Wie problemen weigert te herleiden tot wellicht – inmiddels – valse veronderstellingen, komt er nooit uit.

Je zou kunnen zeggen dat nog weer een karikatuur van atomisme de onbewuste ideologie is van de één die volgens hiërarchische verhouding wil leiden resp. van anderen die haar/hem kritiekloos willen volgen.

Waarom voldoen atomisme en essentialisme niet? Het is allang niet praktisch meer, en ik ben zo hoffelijk om niet te benadrukken dat het uiteraard nooit zo is geweest, om ervan uit te gaan dat de werkelijkheid bestaat uit strikt apàrte dingen en dat eventueel èlk ding netzo strikt intern uit netzo zuiver nevengeschikte deelingen kan bestaan en dat eventueel èlk zo'n deeling ...

Nota bene, het is helemaal mijn verdienste niet om atomisme/essentialisme ter discussie te stellen. Een aanzet geeft bijvoorbeeld Aristoteles. En besef van wat interdependentie is gaan heten, is er natuurlijk ook allang. Sociale psychologie, ecologie, noem maar op. Ook natuurkundige relativiteitstheorie en vooral complementariteitstheorie, dat draait allemaal om – erkenning van – betrekkelijkheid. Klopt, het is nogal merkwaardig dat zgn ict-ers als beroepsbeoefenaren die zich op vooruitstrevendheid beroepen, in ontologisch opzicht oerconservatief zijn. En daadwerkelijk dus verder óók. Er zit een dóórwoekerend verband tussen bestuurs- en verdienmodel aan ... vast, vandaar. Netwerk, prima, als het maar hiërarchisch blijft. Onzin, dus.

Hoe dan ook, kritiek op atomisme en/of essentialisme is er van oudsher. Er zijn ook allerlei andere veronderstellingen geopperd. Mijn bijdrage is dat ik veronderstellingen heb bedacht om met digitalisering consequent stelselmatig mee verder te kunnen. Als je wil overwegen dat atomisme daarvoor principieel òngeschikt is, zou je mijn idee zelfs triviaal mogen noemen. Begin met opnieuw een ding. Zeg echter niet meteen dàt het bestaat, maar vraag hoe? Een ding lijkt gedrag te hebben, zeg wederom ook eigenschappen. Maar, eh, gedrag van een ding kan variëren. En wanneer gedrag niet vást (be)staat, klopt essentialisme niet, wèg ermee. Goed, gedragsmatige variëteit. Wat volgens atomisme telt als gedrag vàn een ding, bepaalt niet alléén dat ding zèlf. Wat er vèrder allemáál invloed op heeft, kan van alles en nog wat zijn. Van een noemer dáárvor is eveneens van oudsher sprake. Omgeving, bijvoorbeeld. Of situatie, de term die ik gebruik.

Nu komt het. Bepaald gedrag (lees dus ook: een bepaalde verzameling van eigenschappen) is niet uitsluitend vàn een ding, maar àltijd van dat-ding-in-die-situatie. Ook wèg atomisme, dus.

Metapatroon (Engels: Metapattern) is als modelleermethode geënt op dit betrekkelijkheidsbeginsel. De betrekkelijkheid is op twee manieren als het ware doorgetrokken. Wat voor het ene gedrag geldt als ding dat er aandeel aan heeft, kan voor ander gedrag aandeel als situatie hebben. En er is betrekkelijk in de zin van recursief (lees: een herhalingsbeginsel) aan dat, in de ene richting, wat als gedrag volgt uit beide aandeelhouders ding en situatie op zijn beurt als aandeelhoudend ding resp. situatie kan dienen voor nòg weer nader verbijzonderd gedrag, enzovoort, terwijl in de andere richting elk ding resp. situatie àls gedrag zulke twee aandeelhouders kent, enzovoort tot de zgn horizon als grens van het passend veronderstelde bereik van het model in kwestie.

Eerder verwees ik je naar [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantisch diagram met Metapatroon](#) als een modelleervoorbeeld. Zie hoe recursiviteit van telkens de combinatie van ding èn situatie verschilt van atomistische hiërarchie. De gedragsverbijzonderingen waaraan hetzelfde ding in – dus – verschillende situaties aandeel heeft, kunnen immers àlle kanten opgaan. Sterker nog, vàn een ding zijn juist helemaal géén eigenschappen verondersteld die als vást, ònveranderlijk, maw voor àlle situaties, gelden. Het enige dat vàn een ding in èlke situatie aandeel heeft, is ... niets. Voor een sluitende methode met bijbehorende logica die stelselmatig

bruik- en houdbaar is, luidt mijn voorstel dat de ene, algemeen geldige identiteit van een ding – inclusief van een situatie als ding, van gedrag als ding – zijn zgn nul-identiteit ... is.

Wie beweert dat van haar/hem niet mag worden verwacht dat z/hij dit begrijpt, laat staan grondig, geef ik zelfs graag ... gelijk. Maar begrijpt hij soms wel welke veronderstellingen z/hij feitelijk nog steeds, en dus zelfs klakkeloos, volgt die alsmaar noodzakelijker samenhang alsmaar sterker belemmeren? Nee, die vraag helpt niet.

Maar wat dan wel?

Ik weet het niet. Daarvan geef ik o.a. blijk met [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012). En ik weet het nog steeds niet, maar meen wel allang te weten wat het passende aanbod is. Ook daarvan waag ik hier samenvattend een weergave. Hmm, zo beknopt ook weer niet.

Uitgaande van een organisatie heeft relevant informatieverkeer een bereik. Dat bereik is niet beperkt tot – wat er zoal gebeurt – binnen de organisatie, maar strekt zich juist erbuiten uit. Want informatie doorkruist organisatorische binnen- en buitengrenzen. Met informatie stemmen deelnemers volgens hun verhoudingen respectievelijke gedragingen op elkaar af. Ziedaar waarom veronderstellingen bemeten moeten zijn op verschillen-in-samenhang. Dat strookt met deelnemers-in-verhouding. Dus, hoe ruimer het bereik is, des meer reële (!) verschillende ... verschillen-in-samenhang in ... samenhang tellen. De rommel die met voorrang begrips-/betekenismatig moet worden opgeruimd blijft schematisch met figuur 2.b voorgesteld.

Met Metapatroon laat zich een stelselmatig betekenissenmodel opstellen (en bijhouden).

Nee, om allerlei redenen leidt dat ene model niet tot één, zeg maar, materieel systeem. Zo heeft de organisatie die als uitgangspunt genomen is, geen macht erbuiten. Er blijft sprake van een meervoud van materiële middelen/voorzieningen (wat informatie betreft lees: databases).

Ja, telkens een aantal databases kunnen met het stelselmatige Metapatroon-model als leidraad wellicht tot een database met stelselmatig ruimere dekking worden samengevoegd. Maar dat lukt nooit voor alles tegelijk. Maar dus ook achtereenvolgens intern niet en extern helemaal nooit. Ofwel, er blijven verschillende databases, maar dankzij het stelselmodel kunnen ze gaan samenhangen. Tot het informatiestelsel behoren volgens het ene, want stelselmatige, informatiemodel aldus twee soorten middelen/voorzieningen. Er zijn nieuwe ter vervanging van – telkens enkele – oude met elk een database voorzien van een Metapatroon-structuur die strookt met een gedeelte van het stelselmatig 'totale' model. En er blijven – vooralsnog, en op vernieuwing staat geen druk – oude middelen/voorzieningen in gebruik waar als het ware tussen een extra middel/voorziening is geplaatst om verschillen te behe(e)r(s)en en samenhangende rapportages te bieden. Zoiets als een bouwdoos voor een dergelijke 'schakelkast' biedt Information Dynamics onder de noemer van informatierotonde eveneens aan. De opzet staat allemaal wat uitgebreider uitgelegd in o.a. [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) (2020). Je ziet daar twee coauteurs vermeld. Want waarnaar ik verwijs is wat ik als publieksversie heb afgeleid van een rapport dat ik hun opdracht voor de Rechtspraak(organisatie)

schreef. Wat er met de interne versie gebeurd is? (Ook) niets.

Help! Als je het niet voor mij doet, dan in elk geval voor jezelf als deelnemer volgens allerlei verhoudingen aan informatieverkeer. :-)

En je kunt gerust zijn, dit is de laatste aflevering als mijn bijdrage aan dit eerste stadium van verkenning.

97.21

Eind vorig jaar heb ik je verwezen naar mijn reactie als bijdrage aan consultatie over NL-SBB. Op de website van Forum Standaardisatie (FS) heb ik nu **Verslag reacties consultatie NL-SBB verplichten** (samengesteld op 23 december 2024) geraadpleegd. Daar staat aan het eind een reactie opgenomen die ik nog niet kende, te weten van de Kamer van Koophandel (KVK).

Wat mij betreft strookt de conclusie van KVK niet met de argumenten. Want uit het terechte (!) argument dat, samengevat, NL-SBB “nog te veel ruimte voor interpretatie” laat, volgt niet, zoals KVK stelt, dat “het daarom nog te vroeg [is] om [NL-SBB als] standaard te adopteren,” maar wèl, zoals ik nògmaals in mijn reactie stel, dat NL-SBB zelfs principieel òngeschikt is voor bereik waarop verschillende daadwèrkelijke betekenissen gelden. En betekenissenvariëteit is nota bene kenmerkend voor het werkingsgebied van wat FS àls standaarden zou mogen resp. moeten laten gelden.

Van de “opmerkingen” van KVK vraag ik voor een drietal je èxtra aandacht. Met NL-SBB “ontbreekt de mogelijkheid om bij een begrip aan te geven in welke gebruikscontext(en) d[it] gebruikt kan worden,” ook “ontbreekt de mogelijkheid om een bestaansafhankelijke relatie aan te brengen” èn “de mogelijkheid om historie te behouden [van] context[en als] definitie[s].” Daarin voorziet Metapatroon allemaal zelfs structureel, zoals ik ooit meteen herkenbaar aangegeven heb in de ondertitel van **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001).

Ik neem aan dat KVK niet bruusk wil klinken, maar latere verklaring van NL-SBB tot standaard helpt uiteraard niet. Voor de S in SBB moet je stelselmatic – willen/kunnen – lezen ipv “standaard.” Als je BB onveranderd laat staan voor “beschrijven van begrippen,” kom je met SBB uit op, zoals het hoort, stelselmatic beschrijven van begrippen. En daar is dus alweer decennia een methode voor beschikbaar: Metapatroon.

Kan jij – laten – achterhalen wie die KVK-reactie schreef? Zo ja, kan jij spoedig een gesprek onder jouw begeleiding ermee regelen? Komt er wellicht toch iets nuttigs uit.

97.22

Ik kreeg nu eens géén “automatisch antwoord” als melding van je afwezigheid. Kans op aandacht? :-) Hoe dan ook heb ik me gehaast een emailbericht te voltooien waaraan ik al begonnen was om je ook meteen dàt te sturen.

Hierbij schrijf ik je wederom nav een artikel van Marloes de Koning. Ditmaal haak ik in op **Digitale soevereiniteit** (in: **NRC**, 13 februari 2025, p. 23). Zij schrijft over het idee van het “bouw[en van] een Nederlandse cloud” als middel tegen “afhankelijkheid van Amerikaanse cloudaanbieders.” Ik zou zeggen, tegen afhankelijkheid van èlk bedrijf dat 1. de schijn van infrastructuur voor informatieverkeer biedt om informatie van verkeersdeelnemers voor eigen zakelijk gewin te exploiteren en/of 2. zulke informatie aan een andere staat(soverheid) kan doorgeven.

Een heuse infrastructuur is voor willekeurige deelnemers/gebruikers beschikbaar. Helaas gaat ook dat plan voor “een Nederlandse cloud” – nog lang – niet zover. Want ik krijg de indruk dat de aldus voorgestelde voorzieningen als voornaamste deelnemers de medewerkers van, vooruit, dat dan wèl, Nederlandse overheidsinstellingen blijven beschouwen, dus met burgers nog steeds als afgeleide (verkeers)deelnemers. Zo ja, dan is “een Nederlandse cloud” op de punten van (staats)veiligheid en privacy een zelfs zéér welkome verbetering. Maar de broodnodige digitale infrastructuur voor informatieverkeer? Nee.

Ik blijf je voorstellen om Forum Standaardisatie (FS) allereerst maar eens een verkenning te laten doen naar wat er zoal kan komen kijken bij een serieus infrastructuurplan, met infrastructuur dus voor digitale facilitering van maatschappelijk verkeer (ipv facilitering beperkt tot verkeer met/voor overheidsbemoeienis). Als je me een strenge toon veroorlooft, je beseft blijkbaar niet dat ook beperkt tot verkeer van, naar en binnen overheid feitelijk alle maatschappelijke aspecten tellen. Dat volgt immers uit van en naar. Het is dan zelfs eenvoudiger om meteen de maatschappelijke schaal te kiezen. Daardoor vermijd je aparte categorisering volgens overheid, een categorie die naar de aard (!) van infrastructuur dáárvoor overbodig is en daarom slechts nodeloos complicerend werkt.

Ja, ook dit is wederom ongevraagd advies. Mik je zulke teksten daarom vergaand ongezien in een diepe put? Een uitnodiging tot discussie stel ik zéér op prijs, vervolgens daadwerkelijke discussie uiteraard nòg sterker. En je mag me uiteraard ook opdracht geven voor medewerking aan het opstellen van een – aanzet tot een – plan voor digitale infrastructuur, maar dan dus een èchte infrastructuur, voor maatschappelijk verkeer.

Waarom ik dat, zo'n plan bevorderen, bedoel ik, als zelfs de voornaamste opgave van bij uitstek FS beschouw? Het bereik voor standaardisatie(maatregelen) moet afgeleid zijn van het bereik waarop deelnemers op samenhangende (verkeers)voorzieningen moeten – kunnen – rekenen. Dat is met digitale voorzieningen niet anders. (Pas) zulke voorzieningen verdienen (daarom) infrastructuur te heten. Voor deelnemers geldt infrastructuur als standaard! Ofwel, mikken op infrastructuur is precies (!) hetzelfde als mikken op standaarden. Wat wil je met FS nog meer, of anders? Ga eindelijk voor FI, dwz Forum Infrastructuur. Begrijp je het nu?

Laat ditmaal ajb wat weten.

97.23

Moet ik me bezorgd maken om het uitblijven van reactie? Ik besef, uiteraard, dat ik ongevraagd commentaar schreef op **Cloudstrategie Rechtspraak** dat ook nog eens uitgebreid uitgevallen is. Voor zover je – daarom – nog niet in de gelegenheid was ernaar te kijken, verzoek ik je dat spoedig tòch te doen. Graag zou ik je vervolgens weer eens spreken, dus o.a. daar over.

97.24

Na ons gesprek heb ik nog maar eens wat doorgedacht over hoe bij jullie, zeg maar, besturing van wat feitelijk tot digitalisering beperkt blijft blijkbaar dus nogal, eh, eenzijdig (niet) werkt. En over wat er m.i. opbouwend vrijwel meteen aan te doen valt.

Als grondigste vergissing komt mij onverminderd voor dat, her en der losse

be(z)weringen dat het anders is ten spijt, de opgave meteen vernauwd lijkt tot waarvoor de oplossing direct kan voortkomen uit digitale technologieën resp. vermeende ontwikkeling ervan. Maar digitalisering betreft middelen voor informatievoorziening inclusief – verkeer. En ook informatie is altijd een middel, te weten voor afstemming door deelnemers met hun respectievelijke gedragsaandelen volgens hun verhoudingen. Vandaar situationele hoedanigheden, logisch. Zulke afstemming is dan het doel. Omdat er allerlei, en voortdurend ook wisselende verhoudingen enzovoort tellen, zijn er talloze nadere doelen. Daarin moet informatie met zgn passende variëteit – blijven – voorzien. Welke technologie(ën) ook overwogen worden, wie voor informatie geen voorrang geeft aan stelselmatige ordening van relevante, nota bene meervoud, betekenissen ervan, (be)stuurt geheel de verkeerde kant op. Op haar beurt moet besturing dus relevante verhoudingen ... dienen. Uit erkenning van verhoudingen volgt passende betekenisordering van informatie, waarna pas(sende :-)) middelen voor informatieverwerking/-overdracht in het bereik van (be)sturing komen.

Als hoofdlijn moet daarom aangehouden zijn dat er gestuurd wordt 'op' ordening van maatschappelijk verkeer, als onderdeel ervan 'op' rechtsprakelijk verkeer, als onderdeel daarvan 'op' rechtsprakelijk informatieverkeer en tenslotte als onderdeel daar weer van 'op' digitale facilitering.

Ja, er kan eventueel ook in omgekeerde richting sprake zijn van invloed en daarom van (be)sturing. Nieuwe technologie kan informatieverkeer wijzigen, enzovoort. Vaak veranderen daardoor – zoiets als – beginselen niet. Het is zeldzaam dat een ander middel aanleiding tot een ander doel geeft. Het stramen van verhoudingen volgens welke rechtspraak verloopt, blijft inderdaad uitgaan van een geschil, dus van strijdende partijen, dus van een onafhankelijke rechter ter finale beslechting. Niets nieuws.

Dus ajb niet overdrijven, het belang van digitalisering.

Volgens de (be)sturingsreeks die ik ruw heb opgesteld met als volgorde van prioriteit 1. maatschappelijk verkeer, 2. rechtsprakelijk verkeer, 3. rechtsprakelijk informatieverkeer en 4. rechtsprakelijke digitalisering, kan per, zeg maar even, niveau wederom ruw onderscheid gemaakt worden tussen beleid en uitvoering. En tot uitvoering op het ene niveau behoort dan beleid voor het naastgelegen afgeleide niveau.

Daar lijkt in het (be)sturingsmodel iets ernstig misgegaan te zijn. Als ik dat verkeerd zie, verneem ik het graag.

In hoeverre de Raad voor de rechtspraak onafhankelijk beleid ad 2 kan bepalen, doet er hier niet – zo – toe. Wat voor (be)sturing telt, is dat er het organisatieonderdeel IVO (Informatievoorzieningsorganisatie Rechtspraak) is, bedoeld als zgn uitvoeringsorganisatie. Maar uitvoering waarvan? De nadruk ligt voor IVO op het treffen, beheren e.d. van digitale voorzieningen ter facilitering van rechtspraak. IVO is als zodanig echter nota bene géén deelnemer aan rechtspraak, zoals o.a. een rechter dat is als het ware tussen beide partijen als evenzovele overige deelnemers. Dat roept de vraag op wie het digitaliseringsbeleid voor uitvoering door IVO bepaalt. Dat lijkt binnen IVO te gebeuren. Of?

Zo ja, is dat een probleem? Dat hoeft niet. Maar dan moet er in elk geval een informatiebeleid zijn om dat digitaliseringsbeleid mee te beoordelen. En dat beleid lijkt praktisch te ontbreken. Of? Als met voorrang voor betekenis van informatie dat inderdaad niet of nauwelijks bestaat, is de Raad voor de rechtspraak in relatie tot

IVO ... stuurloos.

Desondanks zou IVO ook daarin, informatiebeleid, dus, zèlf kunnen voorzien. Afgezien van de basale weeffout in de (be)sturingsopzet, dat lukt praktisch niet. Daarvoor is de middeloriëntatie onder de noemer van digitalisering daar te overheersend gevestigd geraakt. Dat is herkenbaar in wat IVO oplevert als documenten onder noemers als koers, visie, beleid, strategie, noem maar op. Voor zover (be)sturing daarin aan de orde komt, betreft zij vrijwel exclusief rechtsprakelijke digitalisering (4). Maar zònder expliciet beleid voor rechtsprakelijk informatieverkeer (3) waarvan het netzo expliciet afgeleid zou moeten zijn, maakt het voorgestelde digitaliseringbeleid (4) geen rechtsprakelijke, maar een zeer sterk gezochte indruk.

Dat ligt echter slechts deels aan IVO, maar van(uit) IVO valt initiatief voor herziening van (be)sturing niet te verwachten. Het is vanzelfsprekend (!) de Raad voor de rechtspraak die, zeg maar, betekenismatig informatiebeleid moet op- en vaststellen als aspect van uitvoering van rechtspraakbeleid en zich daarmee tevens criteria verschafft voor zijn toetsing van o.a. digitaliseringsbeleid (wie dan ook dáárvor met het doen van een voorstel ervoor belast is).

Het daarvoor benodigde besef – van verantwoordelijkheid in kwestie – ontbreekt wellicht nog bij de Raad. Allereerst daaraan moet dan binnen de Raad dringend gewerkt worden.

Een degelijk eerste voorstel voor passend informatiebeleid is wat mij betreft vervolgens gauw genoeg beschikbaar. Alleen al mijn òngevraagde adviezen die ik je stuurde, bevatten daarvoor uitgebreid materiaal. :-) Knippen, plakken, klaar. Zeg het maar.

Passend informatiebeleid belooft passende digitalisering, in die volgorde. Geen stuurloze digitalisering meer. Dat betekent kwaliteit èn besparing.

Zolang echter niemand zich in een ruimer (be)sturingskader voor informatiebeleid verantwoordelijk weet, of eraan wil ontsnappen, komt het er natuurlijk niet.

Wat vind je? Overleg waard met je ‘baas’?

97.25

De Rechtspraak(organisatie) heeft als taak, zie daarvoor de Grondwet, artikelen 112 en 113, “berechting van geschillen [en] strafbare feiten.” Tot maatschappelijk verkeer behoort dus o.a., zeg maar, rechtsprakelijk verkeer en dáártòe dan o.a., zeg ook maar, rechtsprakelijk informatieverkeer.

Mag ik mijn helaas ònveranderde beoordeling samenvatten? De Rechtspraak(organisatie) heeft domweg nog géén informatiebeleid. Daarmee bedoel ik wat in informatiekundig opzicht (!) de naam informatiebeleid verdient. Er is dus géén beleid voor rechtsprakelijk informatieverkeer als aspect resp. ter facilitering van rechtsprakelijk verkeer (dat op zijn beurt verloop van maatschappelijk verkeer bevordert). Dat is een ernstig gemis.

Mag ik een vergelijking voorstellen? Stel, bijvoorbeeld, dat vanuit het oogpunt van volksgezondheid besloten is tot voorlichting door de overheid van burgers over andere voeding. Dat vergt voorafgaand op- en vaststelling van, vooruit, voedselbeleid. Dan is het, zachtjes uitgedrukt, niet zo’n gek idee om daarvoor voedingsdeskundigen in te schakelen. Want zolang onder de noemer van voeding slechts keukeninrichting en kookinstrumenten voorgesteld worden, blijft de reële opgave veronachtzaamd. Duidelijk, nietwaar?

Desondanks is de misvatting gaan heersen, nou ja, dat heersen doen uiteraard de

mensen die haar – inderdaad vaak zelfs – koesteren, dat uit digitale informatie- en communicatietechnologie als het ware vanzelf volgt wat informatie is resp. waartoe informatie dient, dus ook aan welke informatie behoefte is en hoe zulke informatie moet zijn geordend. Onzin, ècht onzin.

Een fornuis, potten, pannen e.d. kunnen weliswaar onmisbaar zijn. Maar – de evenwichtige samenstelling als gezonde voeding van – een menu bepaalt welke middelen nodig zijn en hoe ze voor toebereiding te gebruiken. Nee, dat het woord ‘informatie’ erin voorkomt, wil dus beslist niet zeggen dat informatietechnologiebeleid (lees ook: digitaliseringsbeleid) hetzelfde is, zelfs maar kan zijn, als informatiebeleid op z’n informatiekundigs.

Mag ik mijn aanbeveling herhalen? Omgekeerd moet digitaliserings(technologie)beleid van informatiebeleid zijn afgeleid. Nota bene, informatiebeleid heeft prioriteit. Is het er op z’n informatiekundigs nog niet? Inhalen! Vervolgens kan daarna, en moet ook, passend digitaliseringsbeleid worden ontleend. Dus zeker niet andersom, of netzo onbenullig en/of gemakzuchtig digitaliserings- voor informatiebeleid laten doorgaan.

97.26

De titel van het artikel **Interview Inte Gloerich tech-onderzoeker** (in: **NRC**, 20 februari 2025, pp. 26-27) klopt m.i. niet, vooruit, slechts gedeeltelijk, althans afgaande op wat Marloes de Koning daarin doorgeeft als uw, zeg maar, insteek. Let wel, dit oordeel bedoel ik meteen als compliment.

Want graag herken ik – wat ik opvat als – uw kritiek, zoals u die uiteraard veel grondiger in uw proefschrift uiteenzet. Zoals ik onlangs nog zelf aan een kennis schreef “is de misvatting gaan heersen, nou ja, dat heersen doen uiteraard de mensen die haar – inderdaad vaak zelfs – koesteren, dat uit digitale informatie- en communicatietechnologie als het ware vanzelf volgt wat informatie is resp. waartoe informatie dient, dus ook aan welke informatie behoefte is en hoe zulke informatie moet zijn geordend. Onzin, ècht onzin.”

Mag ik u voor verder onderzoek een suggestie doen? Daarvoor haak ik in op twee begrippen die mij in uw proefschrift extra opvallen. Gecombineerd maak ik er meteen gesitueerde performativiteit van.

Ik heb ook een proefschrift geschreven, **Semiosis & Sign Exchange, Design for a subjective situationism** (UvA, 2002). Voor semiotiek kies ik radicaal voor een performatief (lees ook: pragmatisch) beginsel. Dat luidt: elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance). Een subject richt een teken tot (een) ander(e) subject(en) als middel voor afstemming van respectievelijke gedragingen. Of een ander subject er zelfs maar een teken in ziet en, zo ja, wat het er op zijn beurt mee doet, moet dat ene subject dan nog maar ... afwachten.

Wat het ene subject als teken opstelt voor uitwisseling, hangt af van wat dat subject momenteel als situatie ervaart en zich ontwikkeling ervan wenst. Ofwel, in welke verhouding tot (de) ander(en) ziet het subject in kwestie zichzelf? En zo heeft uiteraard ook het andere subject ‘eigen’ – veranderende – ideeën over relevante situatie annex verhouding.

Nee, dat is niet anders, eh, tussen u en uw hond (waarover in uw proefschrift staat dat u die heeft en, natuurlijk, de hond u).

Er is aldus consequent dialogisch géén zgn waarheid die in het spreekwoordelijke midden kan liggen. Nadruk op illusoire waarheid moet verschuiven naar die op

ethiek van reëel evenwichtige verhoudingen.

Ik hoop daarom dat uw analyse die u wat mij betreft laat overgaan in de dringende oproep om technologie principieel te relativiseren, serieuze politieke aandacht krijgt, en houdt. En mocht u mij eens willen spreken over semiotiek, hoop ik voorts dat u niet aarzelt mij dat te laten weten.

97.27

Op vermelding van communicatie met een hond zou ze toch moeten ... aanslaan, want voor de krant is ze op de foto gegaan met die – ik neem toch aan van – haar prominent in beeld.

97.28

Voor het geval je het hebt gemist, :-) ik ben dus zelfs zéér, herhaal, zéér enthousiast over die KvK-reactie. Want daar 'zit' dus iemand die weet, het allerbelangrijkste, wèlke vragen kritiek zijn. En z/hij weet daarom óók dat SBB-NL niet aan bruikbare antwoorden helpt.

Die vragen zijn daar uiteraard niet zomaar opgekomen. Ik ben benieuwd naar de informatiebehoeften/-eisen waarmee KvK naar ik aanneem nog problemen heeft om deugdelijk opgelost te krijgen (anders had de opsteller van bedoelde reactie die oplossing stellig vermeld). Gesprekstof genoeg, lijkt mij.

Heb jij ajb binnenkort – even – tijd voor onderling (voor)overleg? Een half uurtje?

Dan kom ik langs, wat je o.a. een schriftelijke reactie scheelt, en neem ik genoeg met kantoorkoffie.

97.29

Je moet er wel even voor – willen – gaan zitten. Ik sla ook eens een slag ter duiding van klankenvariëteit. (Want) jij zei, als ik je goed begreep, kritisch bedoeld dat begripsmatig vaak van "zuivere klank" wordt uitgegaan. Als daarmee een klank op zichzelf wordt bedoeld, en dat zou dan als een wezenlijke klank opgevat moeten worden, eh, alsof er ook onwezenlijke zijn, ligt daarentegen aan Metapatroon de veronderstelling ten grondslag dat zgn op zichzelf niets bestaat.

De veronderstelling is wèl dat alles – afwisselend – situationeel bestaat. En wat zich laat veronderstellen als – een – iets dat van de ene in de andere situatie verkeert, verandert daardoor. Zulke veranderlijkheid laat zich logisch echter slechts volgehouden begrijpen, door principieel af te zien van veronderstelling van – een gedeelte van – iets dat vast, onveranderlijk is. Het enige van iets – mits je dáár van uitgaat, natuurlijk – dat door 'werkelijk' alle situaties heen begrijpelijk hetzelfde kan blijven, is daarom ... niets. Rara, hoe maak je van iets dat niets is toch – een soort – iets. Daartoe dient voor getallen het 'getal' nul. En laat nu nèt die ene van irrationaliteit zwangere veronderstelling, eh, echte getallen als elementen van een systeem doen ... verschijnen. Met mijn idee van de nul-identiteit van – een – iets (zeg ook maar: ding, object) lukt dat, vooruit, enigszins vergelijkbaar eveneens voor situationele differentiaties, sterker nog, ook het zgn getallensysteem zelfs omvattend. Dankzij de kunstgreep van – toevoeging van – 'zijn' nul-identiteit kunnen dergelijke verschillen worden gemaakt en kan ertussen samenhang gevestigd zijn. Gaat dit helpen om klankenvariëteit begrijpelijk(er) te krijgen? Ik heb nog geen idee. Wie weet. Ik opper maar ... iets. Wat weet ik nu van geluid? Hopelijk vat je wat ik slechts speculatief beweert, als aanknopingspunten op. Wat acht jij er (on)bruikbaar, zelfs onzin aan?

Wat klanken – zijn gaan – heten, betreffen ook 'maar' wat iemand ervaart als een

deel van wat z/hij ervaart te ervaren als verschijnselen.

Ben je er nog?

Dus, algemener dan zgn klanken, en algemener heb ik het tot dusver niet kunnen bedenken, is het m.i. niet (!) zo dat de zgn werkelijkheid allemaal iets-en telt die er als het 'ware' ook allemaal allang ... waren en altijd zullen blijven. Ervaring is niet (!) van wat er, hmm, zuiver is.

Precies, ervaring veronderstelt ... iets dat ervaart. Aan cirkelredenering valt onmogelijk te ontsnappen. Om – verder – te kunnen redeneren moet ... iets verondersteld zijn. Zo'n veronderstelling, vaak een samenhangend aantal ervan, heet ook wel axioma, paradigma. Nogmaals, de overdrachtelijke cirkel blijft omsluiten wat volgens de eraan ten grondslag liggende veronderstelling redelijkerwijs begrijpelijk is te krijgen. Maar als je de veronderstelling(en) wijzigt, resulteert een 'cirkel' op een andere plaats en met een andere omtrek.

De meeste mensen beseffen overigens niet, en weigeren zelfs maar overweging, dat ze veronderstellingen volgen, laat staan dat zij – tot op zekere hoogte – op andere veronderstellingen kunnen overgaan.

Een iets dat ik veronderstel en tevens veronderstel over ervaringsvermogen te beschikken, noem ik een subject. Dat vermogen behoort m.i. tot gedragsvermogen. Daarmee is het subject in kwestie in staat tot gedragsaandeel al naar gelang wat het ... ervaart als situatie en zichzelf als erin verkerend. Mijn korte(re) aanduiding voor deze veronderstellingen luidt: subjectief situationisme.

Ik herhaal de vraag, ben je er nog?

Als je meent dat alles met alles heeft te maken, want wie weet tegen welke situaties je als subject kunt aanlopen en hoe je als subject veranderd kan zijn door eerdere situationele samenlopen, heb je dus (een) veronderstelling(en) nodig die je – zicht op – allerruimst ervan afgeleid denkbare resp. erdoor denkbaar verklaarde ervaringen enzovoort bieden. Daar zou o.a. wat je houdt voor klankenvariëteit 'in' moeten passen. En natuurlijk niet alleen 'maar' om beter te begrijpen, maar vooral om praktisch wat beters volgens dat stelselmatig(er) begrip te doen.

Ik haal er expliciet wat evolutie(leer) bij. Stellig eveneens nogal amateuristisch, maar wellicht zijn er ooit hazen die koeien kunnen vangen.

Ik zou dan zeggen dat een subject het vermogen zgn aangeboren is om zichzelf telkens momenteel in een situatie te ervaren. Nee, het subject in kwestie kan zichzelf nooit als subject ervaren. Maar het ervaart een situatie met, ik herhaal, dat aangeboren vermogen, evenmin als één geheel. Het subject ervaart ... iets, eh, anders in een situatie. Voor het subject is ... zoiets een object.

Denk aan hoe je zelf kijkt. Je ziet jezelf niet. Je ziet wel iets anders. Maar je ziet dat nooit op zichzelf, altijd omgeven door nog weer e.e.a. ... verder anders. Waar je zgn blik op gericht is, zie je het scherpst. Wat je 'eromheen' alsmaar verder van dat 'middelpunt' verwijderd ziet, ervaart je dienovereenkomstig alsmaar minder scherp. Je kunt je blik wijzigen. (Ver)ander(d) object, bijbehorend (ver)ander(d)e verdere situatie, enzovoort. Ja, als je in een spiegel kijkt, zie je jezelf, maar dus als object, niet als subject.

Voor subjecten die slechts met luttele objecten en per object altijd met dezelfde situatie moeten – kunnen – omgaan, heeft uitbreiding van aangeboren vermogen zgn evolutionair voordeel. (Zeer) oppervlakkig uitgedrukt, als een subject een object-in-situatie sneller kan 'plaatsen,' dan meteen 'komt' op het bijbehorende plan voor zijn omgang ermee, volgt uitvoering van dat plan dienovereenkomstig sneller.

Tja, als die voorwaarden niet meer opgaan, verandert dat voordeel in een nadeel. Een soort subjecten sterft uit. Dat is dus wat anders dan Johan Cruijff stelde, te weten dat elk voordeel z'n nadeel heeft.

Het lijkt mij overigens 'logischer' – om andersom te veronderstellen – dat het vermogen om ervaring volgens object-in-situatie te differentiëren ... evolueerde uit een gering aantal vaste herkennings- annex gedragspatronen zonder verschil tussen object-op-voorgond tegen situatie-als-achtergrond. Nou ja.

'De mens' is ook 'maar' een soort subject. Als subject (lees ook: individu) kan een mens 'uit' ervaring leren. Altijd volgens een motief ervaart z/hij een configuratie van (een) object in (een) situatie, komt eventueel – mede daardoor – volgens gewijzigd motief tot een – begin van – handelingsplan en tot – begin van – uitvoering ervan. Dit laatste heet vaak pas gedrag, maar de volledige cyclus zoals de semiotische enneade schematisch toont, vergt natuurlijk gedrag van het subject. Als het subject tevens zijn gedrag in die enge zin ervaart, leert het. Als de uitkomst met zijn motief strookt, 'ziet' het subject bevestigd wat het – altijd in de onlosmakelijke relatie met zichzelf – ervoer als object resp. situatie veronderstelde. Een strijdige uitkomst kan aanleiding voor wijziging zijn. Hoe meer objecten, situaties en hun verband(en) een subject heeft 'leren' differentiëren, des te moeilijker zo'n wijziging, want inclusief afleren, kan vallen. Dat is immers steeds minder een apart geval. In hoeverre moeten tevens overig veronderstelde objecten, situaties en hun verband(en) worden afgewogen, daadwerkelijk herzien? Daarbij gaat het een subject nooit om ... zuivere kennis. De iets-matige ordening ... dient het subject van zijn ene naar zijn andere motief, enzovoort.

Als subject heeft ook een mens geheid vaste patronen aangeboren gekregen volgens het ... metapatroon :-) van ervaring volgens situationele object(gedrags)verbijzondering. Maar een mens behoort tot de soorten levenswezens met tevens zgn plasticiteit van cognitief vermogen. Allerlei object-in-situatie-patronen zijn variabel, ze ontstaan door – ontwikkeling in – ervaringen en kunnen alsmaar meer verweven raken.

(Ook) voor een mens hoeft het daarvoor echter niet om, zeg maar, volledig eigen ervaringen te gaan. Een mens kan tevens leren van, zeg ook maar, gesimuleerde ervaringen. Wat een mens onder de noemer van een wetenschap(sdiscipline) leert, weet z/hij vaak zelfs grotendeels volgens horenzeggen, zienschrijven e.d. Wat verantwoord opvoeden heet, is van meet af aan een kind óók proberen te behoeden voor bepaalde ervaringen volgens waarschuwend object-in-situatie-voorstellingen. Van het cognitief vermogen van een subject wordt als onderdeel verondersteld wat als geheugen(vermogen) wordt verondersteld. Dat is dus niet zoiets als een lijst die steeds aangevuld wordt met een aparte neerslag van haar/zijn laatste ervaring. Er heerst veranderlijke ordening. Voor zover ik weet, is die structuur nog vergaand onbekend. Ik neem aan dat verwevenheid kenmerkend is. Daarom houd ik het voor een stelselmatig passend ordeningsbeginsel op – dat van – Metapatroon (want op zijn beurt passend volgens de semiotische enneade). Dat beginsel is zowel relativistisch als recursief. Optimaal compact voor open variëteit. Wie het beter weet, moet het vooral zeggen.

Wat 'staat' er dan op enig moment, toegegeven, simplistisch opgevat, over de werkelijkheid in het cognitief vermogen van een subject? Op z'n Metapatroons is de ordening – zeer – selectief. Het gaat erom wat een subject wil, en hoé.

Daarvoor is vaak een nader kader ... aangeleerd. Zeg ook maar een deelpatroon,

maar dat is en blijft naar wat ik als de aard ervan veronderstel onlosmakelijk onderdeel van het 'gehele' cognitief vermogen van het subject in kwestie. Muziek. Voor een subject is het onder die noemer de opgave klanken te beheersen. Dat lukt eenvoudiger, of pas, door het als het ware òpleggen van een systeem. Dat komt neer op – veronderstelling van – mogelijke elementen, mogelijke relaties ertussen èn regels ter bepaling – inclusief belemmering – van daadwerkelijke relaties tussen daadwerkelijke elementen. Voor zgn muziek is dat niet anders, kàn dat niet zijn.

Wie aan èlk(e) syste(e)m(atiek) – soorten – elementen, – soorten – relaties en relat(iv)eringsregels herkent, kan syste(e)m(atiek) als onderwerp van ontwerp(en) gaan waarderen. Hoewel het als zodanig vaak onbewust raakt, heeft een systeem een doel. Er is behoefte om gedragingen te coördineren, dwz samenhangend te behe(ers)en.

Wanneer èlke gebeurtenis – en wàt dan als zodanig geldt, laat ik maar zitten – als apàrt soort element verondersteld wordt, zijn zowel relaties als regels zelfs uitgesloten. En vanwege hun apartheid valt er van de gebeurtenis niets te leren voor (een) volgende gebeurtenis(sen). Zo'n syste(e)m(atiek) draagt aan beheersing dus niets bij.

Met nadruk nog steeds op elementen kan er onderscheid gemaakt zijn tussen soort en exemplaren per soort. Daar komt de zgn ideeënleer op neer. Er komt een ènkele soort relatie bij, die ook meteen de enige regel is, te weten tussen telkens een idee (lees ook: vorm, wezen) en 'zijn' exemplaren. Wie orde verwacht met – vestiging en handhaving van – strikte hiërarchie, kiest hier gauw voor als onwrikbaar dogma.

Als de zeggenschap over het systeemdoel, zeg maar, democratischer ... geregeld raakt, verandert uiteraard méé wat àls systeem past. En hoe sterker erkenning geldt van samenleving als dynamisch, des te ònologischer is het om (soorten) elementen als vást te veronderstellen.

Algemeen geldt als ontwerpleidraad dat àndere veronderstellingen omtrent (soorten) elementen gepaard moeten (!) gaan met àndere veronderstellingen omtrent (soorten) relaties resp. regels, zoals àndere veronderstellingen omtrent (soorten) relaties ... enzovoort.

Er is géén váststaand doel. Sommige systemen die ooit ontworpen zijn, worden nog steeds intensief gebruikt. Als ze voldoen, prima.

Ik ken ze niet, maar er zijn – ook – voor muziek stellig verschillende – van feitelijk zulke – systemen bedacht. En wie zich verplicht waant tot gehoorzaamheid aan een 'bepaald' systeem, vindt geluid dat er niet aan voldoet géén muziek.

Op dergelijke beperking is overigens algemeén – de grens volgens – logica gebaseerd. Metapatroon verruimt logica tot wat ik stelsellogica noem. Dat lukt met de veronderstelling van doorgetrokken relativiteit. Een relatie tussen elementen kan op haar beurt àls een element gelden, en omgekeerd een element àls een relatie. Dat is voorwaarde voor systematische herhaling, ook wel recursiviteit genoemd. Want àls element laat het zich vèrder ... relateren, enzovoort, en omgekeerd geldt een relatie als samen(s)telling van elementen. Door de regel van herhalingsmogelijkheid van zúlke betrekkelijkheid betreft de regel voor samenloopgrondslag van (een) gedrag(ing) àltijd een betrekking tussen twee elementen, dus met het ene àls object en het andere àls situatie. Daarmee laat zich, zoals ik reeds aangaf, ordelijk beschrijven wat geacht wordt afwisselend, als het ware situationeel verweven, te bestaan.

Oh ja, muziek. Op de lagere school heb ik do, re, mi, fa, so, la, ti geleerd, en van met jou herhaald kijken naar de film **The sound of music** weet ik dat ti “brings us back to do.” Maar dat is niet terug in de zin van – sluiting van – een cirkel, wel van een omwenteling langs een spiraal. Wat de uitgangs-do met de do op de, zeg maar, naasthogere verdieping verbindt, is dat de (klank)frequentie van de hogere het tweevoud van die van de lagere is.

Dat verband dient dan als grondslag. Als uitgangspunt kan dus elke frequentie uitgangspunt worden gekozen. Op z'n Engels uitgedrukt, zoals ik van jou heb geleerd: movable do. Wat voor een muziekuitvoering als zo'n uitgangs-do gekozen ... is, heeft algemeen geldig aangeduid als frequentie: n. Een klank met frequentie $2n$ geldt dan als naasthogere do. En 'op' het interval tussen $do(n)$ en $do(2n)$ laten zich dan andere klanken bepalen. Volgens do-re-mi zijn dat er zes, te weten re, mi, fa, sol, la en si.

De do met frequentie $2n$ 'leidt' op zijn beurt tot een do met dubbelfrequentie, enzovoort. Dus, $4n$, $8n$, $16n$, e-n-zovoort. Dat levert evenzovele intervallen op, allemaal met dezelfde nadere indeling. Uitgaande van de do met frequentie n wekt volgens halvering ipv verdubbeling dat 'natuurlijk' ook aan andere 'kant' op, maw $n/2$, $n/4$, $n/9$, e-n-zovoort. Aan weerszijden zijn klanken niet 'hoorbaar.'

Het is dus niet zo, zoals Julie Andrews in de film opgewekt zingt, dat de hogere do volgt uit die reeks als eerstvolgende klank ná si. Het zijn juist die andere klanken die volgen uit de relatie tussen beide do's uitgaande van de keuze voor één ervan. Hoe ze ervan afgeleid zijn, heeft stellig ook verder met frequentieële verhoudingen ter borging van harmonieuze gehoorervaringen te maken (waarop ook Pythagoras mikt met een ... systeem).

Vergeleken met een wenteltrap is de afstand tussen twee aansluitende verdiepingen bekend en die afstand moet met één omwenteling worden 'overbrugd.' De vraag is dan hoeveel treden met welke onderlinge afstand optimaal zijn? Maar wat zijn de criteria? Ik heb nog nooit een voor mij begrijpelijke uitleg van aangetroffen. Ik vermoed dat wie zo'n systeem zgn onbewust bekwaam hebben leren beheersen héél jong vooral gedrild zijn in virtuoos gebruik ervan. Dan ... vinden ze het systeem eraan vanzelfsprekend. Nee, dat is geen verwijt. Iedereen 'doet' van alles en nog wat klakkeloos. Bijvoorbeeld straatvoetbal, dat kan, herstel, kon ik wel. Johan Cruijff geeft in algemene termen een ... verklaring over hoe moeilijk begrijpelijke uitleg door een deskundige aan een leek is, want “je ziet het pas, als je het door hebt.” Ook is er het gezegde dat een vis de laatste is die begrijpt wat water is. Zo vraag ik me meteen al af waarom het interval tussen twee op elkaar aansluitende do's een octaaf heet als ertussen zes verdere (oriëntatie)frequenties worden verondersteld. Dat zijn dan zeven, géén acht, deelintervallen.

En hoe zit het dan met wat aanvullend 'op' zo'n interval systematisch als klanken – tussenklanken? – in aanmerking komt? Als er per interval tussen twee frequentieel 'aangrenzende' do's zeven deelintervallen zijn, zou ik zeggen dat er ook zeven van zulke tussenklanken gelden. Dat zijn er op z'n do's echter vijf.

Ben ik nu zo ... doof?

Waar jij en ik onlangs over spraken, was echter niet (een) muzieksyste(e)m(atiek). Hopelijk geef ik als je opvatting deugdelijk weer, dat jij stelt dat op z'n minst voor het zgn lager onderwijs, tja, algemeen, dus, nogal gebrekkig verband wordt aangehouden tussen uitspraak en schrijfwijze van klanken zoals ze verondersteld zijn als samenstellende delen van woorden.

Van dèrgelijk verband weet ik eveneens weinig tot niets. Maar ik kan als ontwerper wel eraan bijdragen te benadrukken dat, àls het beter kan, de oplossing ervoor geheid in heroverweging van syste(e)m(atiek) ligt, dwz in principiële heroverweging. Vergeleken met muziek lijkt het mij voor spraak nòg averechter om zuivere klank te veronderstellen. Als ik me goed herinner, heb jij je geërgerd uitgesproken over de overheersing van de insteek volgens piano(spel). Per klank is er een toets. Maar muziek is meer dan een enkele klank. Er gaan klanken aan vooraf, er zijn gelijktijdige klanken en er volgen klanken.

Voor spraak geldt hetzelfde.

Ik ga er – vooralsnog – vanuit dat een spreker op enig moment een klank voortbrengt. Dan acht ik het de vraag, over situatie ... gesproken, in hoeverre die klank – mede – bepaald wordt door de klank(en) die z/hij eraan vooraf heeft laten gaan èn die z/hij erop wil laten volgen. En àls dat inderdaad altijd maar de vraag is, moet een zgn passende syste(e)m(atiek) aan de eis voldoen aan een consequent geldig antwoord erop te helpen.

Ik heb – met als ontwerper volgehouden nadruk op vooralsnog, maar je moet èrgens beginnen – het idee dat louter onder de noemer van spraak geen systeem voor optima(a)l(er) verband tussen (uit)spraak en (op)schrift valt te verzinnen. En ook daarvoor bestaan sinds mensenheugenis allerlei systemen. Is het niet nogal verwaand te ... veronderstellen een alweer bruikbaar systeem te kunnen voorstellen? Pogingen tot heroverweging zijn m.i. altijd de moeite waard. Ze helpen hoe dan ook te duiden wat als systeem gangbaar is, wat er begrijpelijk (lees dus: samenhangend) aan is èn voor enig doel ... niet.

Vooruit, ik veronderstel een verzameling klanken. Per klank ... klinkt er echter niets. Vooralsnog betreft het een verzameling nul-identiteiten, één voor elke veronderstelde klank.

Nu praat er iemand. Op enig moment staat een bepaalde klank, als algemeen geldige aanduiding ervan gebruik ik wederom de variabele *n*, als het ware in het middelpunt van tijdverloop. Zo op zichzelf is *n* echter ... nietsklinkend. Daarom houd ik het als uitgangspunt vóór klankdifferentiatie op de nul-identiteit van 'klank' *n*.

Een – daadwerkelijke – klank 'van' *n* is per geval, tèlkens, dus, mede afhankelijk van de – daadwerkelijke – klanken die de spreker in kwestie ervóór heeft laten klinken èn van de klanken die z/hij erná wil laten klinken. Ofwel, de – daadwerkelijke – klank is gesitueerd in zowel de naklank van de voorklank(en) als de voorklank van de naklank(en). Als 'gevolg' van dergelijk verschillende situeringen klinkt *n* dienovereenkomstig verschillend.

Maar dat geldt natuurlijk niet slechts voor die ene klank. Dat heeft netzo gegolden voor de voorafgaande klanken, zoals gaat gelden voor alle volgende klanken.

Zo gesteld begint het mij – pas – te dagen, nou ja, een beetje en wie weet heb ik juist een dwaalspoor gekozen, hoe ingewikkeld het zelfs beperkt tot taal-volgens-zinnen met zinnen-volgens-woorden is om syste(e)m(atiek) voor spraak-naar-schrift resp. schrift-naar-spraak allereerst maar eens enigszins begrijpelijk te krijgen.

Nog zo'n idee is dat voor willekeurig taalgebruik m.i. geen algeméén geldige syste(e)m(atiek) valt te ontwerpen, althans niet als die overzichtelijk moet zijn en aldus met voorrang geschikt voor onderwijs in àlle talen. Dat blijkt immers al moeilijk genoeg met beperking tot wat daarvoor moet doorgaan voor een enkele taal. En dat is dan zelfs geen èchte taal, maar wat geacht (lees ook: opgelegd) wordt om als nòrm voor een taal navolging te verdienen zoals het zgn, het woord zegt het al,

Standaardnederlands (vroegere aanduiding: Algemeen Beschaafd Nederlands). Als normtaal telt o.a. het Standaardnederlands lettertekens als elementen van schrift. Dat zijn er dienovereenkomstig genormeerd zesentwintig, het zgn abc. Voor schrift als weergave van spraak helpt het om te beseffen dat die letterverzameling niet voor Standaardnederlands is ontworpen, nog ervan afgezien dat taalgebruik verandert en daarmee vroeg of laat wat geldt als normtaal, enzovoort. De desbetreffende letterverzameling, het alfabet, komt van elders en 'we doen het ermee.' En omdat het alfabet voor de geldige normtaal stellig niet optimaal is, moet dat voor syste(e)m(atiek) geheid met nog eens èxtra – soorten – relaties en regels gecompenseerd worden. Zo is uitgaande van een bepaalde letter het klankeffect van vóórklanken niet beperkt tot wat er uitgaande van altijd hetzelfde aantal letters geklonken heeft. En aan dezelfde variëteit is het klankeffect onderhevig aan wat de spreker wil laten volgen.

Bij gebrek aan syste(e)m(atiek) dat (die) de volledige normtaal dekt, kan onderwijskundig het taalaanbod – allereerst? – opzettelijk worden beperkt tot wat zich leent voor toepassing van dáárop nog wel consequent toepasbare – soorten – relaties en regels. Van stapsgewijze uitbreiding van taalaanbod moet een kind dan vanzelfsprekend begrijpen dat wat eerder algemeen geldig voorgesteld is, vervolgens slechts beperkte(re) geldigheid heeft. Huh?! Dat is vooral riskant voor kinderen die reeds vroeger ruimer zgn taalaanbod krijgen èn ervoor open staan. Want 'op school' worden zij tot syste(e)m(atiek) gedwongen die ze terecht voor inconsequent houden, terwijl ze hun kritiek echter niet kunnen uiten. En wanneer zij later ook weer gedwongen worden om dat àls syste(e)m(atiek) weer te verlaten, is hun verwarring natuurlijk nòg groter, enzovoort. Een leerkracht die betrekkelijkheid van syste(e)m(atiek) – eveneens – onvoldoende beseft, kan een kind dan niet het nodige gelijk geven.

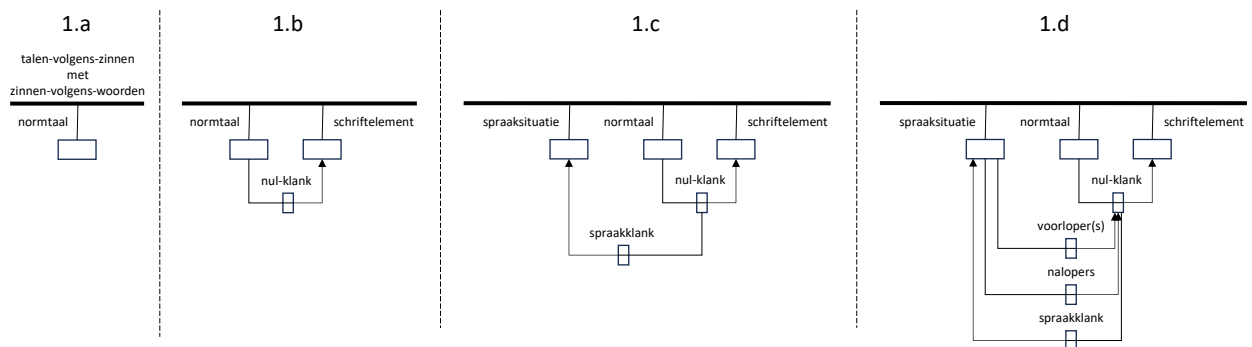
Vat ik zo jouw kritiek op heersende taalmethode in het lager onderwijs samen? En het is àltijd een goed idee om te onderzoeken, of syste(e)m(atiek) valt te verdichten, maw om te proberen minstens dezelfde variëteit, maar liefst alweer – véél – grotere, te omvatten met een – véél – kleiner aantal elementen plus relaties plus regels. Of begrip van en daardoor stroomlijning van onderwijs in spraak-naar-schrift resp. schrift-naar-spraak van, bijvoorbeeld, Standaardnederlands radicaal kan verbeteren, betwijfel ik overigens. Er is immers o.a. zeker niet een vaste zgn woordenschat ... standaard aan. Verandering van taalgebruik resp. gebruikte taal kent een andere ... boventoon. Wat past de één op enig moment om te zeggen/schrijven om met de ànder tot op elkaar afgestemde – verdere – gedragsaandelen te komen? Inderdaad, èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. In de praktijk zijn 'wij' daarom vaak niet kieskeurig, herstel, dat zijn we juist wèl. Als de één een woord 'uit' een andere taal geschikter acht, gebruikt z/hij dàt. En als dat 'beter' blijkt te werken, herhaalt z/hij dat niet 'alleen,' maar neemt de ànder dat over, enzovoort. Ik kom erop terug.

Hoewel ik geen verbetering verwacht, is op z'n minst beter begrip van huidige syste(e)m(atiek) nuttig. Ook voor spraak-naar-schrift resp. schrift-naar-spraak is stellig allang een academische discipline opgetuigd. Zo ja, nee, die beheers ik niet. Maar omdat jij voor onderwijspraktijk geen consistente syste(e)m(atiek) kunt ontdekken, waag ik eens – niet meer dan – een aanzet. Mijn indruk is dat erkende deskundigen niet van subjectief situationisme uitgaan. Dat doe ik wèl. Wellicht helpt Metapatroon als bijbehorende methode die gevestigde taalkundigen, zo vermoed ik,

niet kennen en zeker niet beheersen. Kortom, ik stel een principieel àndere insteek voor.

Figuur 1 toot een reeks modellen. Bovenaan elk model geeft de dikke streep de grens (lees ook: horizon) aan van wat er ‘binnen’ volgens samenhangende verschillen geordend staat.

Zonder dat – ook – ik precies kan aangeven waar taal-volgens-zinnen met zinnen-volgens-woorden precies begint resp. ophoudt, beperk ik de aanzet ertoe. Een volgende beperking die ik veronderstel, is die tot syste(e)m(atiek) van – de fictie van – een bepaalde normtaal. In figuur 1.a staat dat begrip vermeld als, zeg maar, variabele. Er moet worden bijgedacht dat er – in dit geval – willekeurige exemplaren voor opgegeven kunnen worden. Standaardnederlands, bijvoorbeeld, is dan zo’n exemplaar van het type normtaal. Als een ànder exemplaar van hetzelfde type zou bijvoorbeeld Haags à la Haagse Harry in aanmerking kunnen komen, enzovoort.

figuur 1

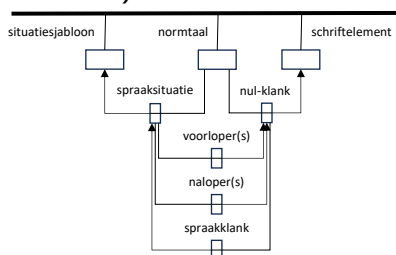
Naast normtaal, zie daarvoor figuur 1.b, komt dan schriftelement als type. Mogelijke exemplaren zijn àlle, noem ze ook maar, lettertekens. Slechts een kleine deelverzameling van die schriftelementen geldt dan, zoals figuur 1.b eveneens laat zien, als evenzovele nul-klanken van een bepaald exemplaar van normtaal. Een nul-klank? Mijn idee is immers dat er zònder situering nog niets kàn klinken. Desondanks kunnen er verschillende nul-klanken zijn. (Want) wat ... telt, is syste(e)m(atiek), dwz voor een doel geoptimaliseerd verzameling elementen, relaties en regels.

Ik weet er volgens gevestigde taalkunde dus bar weinig van, maar als ik Standaardnederlands als voorbeeld blijf volgen, meen ik genoeg te weten om op te merken daarvoor méér nul-klanken verondersteld zijn dan het 26-ledige alfabet telt. Want er zijn enkele letters ‘uit’ dat alfabet die gecombineerd tot paar feitelijk een schriftelement bieden en als zodanig dan als nul-klank kunnen gelden. Voor – wat ik houd voor – Standaardnederlands betreft dat m.i., ik noem er zomaar wat: au, ou, eu, ie en ch.

Zo kent het Duits uitbreiding volgens umlaut, bijvoorbeeld ä. Ik schrijf umlaut met een zgn kleine letter aan het begin, omdat het de schrijfwijze van dat in **Van Dale** (2015) is. Dat neem ik maar als aanwijzing dat umlaut als woord in Standaardnederlands opgenomen is. Ook daarop kom ik terug, moet ik voor syste(e)m(atiek) terugkomen. Ik merk nog op dat ä in het Duits ook als ae verschijnt. Waarom is aanvullend op het ... standaardalfabet als onderdeel van Standaardnederlands, bijvoorbeeld, au een nul-klank? De verklaring moet wel zijn, dat met zo’n enkel èxtra element syste(e)m(atiek) aanzienlijk minder (!) relaties en

regels vergt. Want stèl dat de klankenvariëteit die nu tot au als nul-klank herleidbaar is, evenééns tot a òf u als nul-klank herleidbaar zou moeten zijn. Nogmaals, ik heb er geen verstand van, maar syste(e)m(atiek) als gehéél raakt daardoor geheid nòg veel ingewikkelder. Nogmaals, systematiseren is ontwerpen, dwz afwegen gelet op doel.

Verder. Een, eh, echte spraakklank kan dan worden opgevat als gedrag van (lees ook: verklanking) van een nul-klank in een bepaalde spraaksituatie, zie figuur 1.c. Hoe zo'n spraaksituatie kan zijn be-schreven? Mijn idee is – vooralsnog? :-) – om dat te doen, zoals in figuur 1.d is toegevoegd, met weergave van nul-klanken vóór en/of ná de nul-klank waarom het met de spraakklank in kwestie draait. Ik geef weer een voorbeeld dat ... waarschijnlijk niet klopt. Maar het gaat me algemener om het idee. Hoe klinkt de a in het woord gat? De desbetreffende spraaksituatie is g.t, met dus de a er 'in' op de plaats van de punt. En wellicht valt dat voor een spraaksituatie te verdichten tot soorten die van nul-klanken onderscheiden zijn, zoals klinker en medeklinker. Klinkt, herhaal, in Standaardnederlands de a altijd hetzelfde tussèn twee medeklinkers. Nee, want in het meervoud gaten is de spraakklank ànders. Ofwel, g.t is nog onvoldoende specifiek. Er komt in de enkelvoudsvorm, gat, dus, ná de t even niets. Een teken voor zo'n spraakpauze, ik verzin maar wat, zou < kunnen zijn. Omdat het mij hier gaat om de suggestie van syste(e)m(atiek), en beslist niet om een uitwerking, laat ik het voor beschrijving van spraaksituaties hierbij. Duidelijk is dat de systematiseringsopgave met voorrang inventarisatie vergt van – althans volgens de aangenomen normtaal – hoorbaar verschillende klanken-in-situatie. Ik zou ergens op terugkomen. Hoewel met de beoogde systematiek – wat mij betreft noodzakelijkerwijs – op één zgn normtaal gemikt wordt, zijn allerlei woorden – ooit – ontleend aan àndere, eh, normtalen ertoe gaan behoren. Ze heten leenwoorden. En zo'n andere normtaal kent een dáárbij behorende systematiek, ofwel op z'n minst deels afwijkend. Zo heeft helaas iedereen het overal over – het sluiten van een – deal. De spraakklank met ea als nul-klank moet vanuit Standaardnederlands als de normtaal in kwestie begrijpelijk gemaakt kunnen worden, maar vòlgt voor uitspraak – nog steeds - de systematiek van – welke variant? – Engels als normtaal. De spraaksituaties moet daarom per normtaal onderscheiden zijn, àfgeleid van een – algemener verondersteld – sjabloon. Een sjabloon is dan bijvoorbeeld d.l<. Oh ja, de Nederlandse deelverzameling nul-klanken moet met – verwijzing naar – het element ea aangevuld worden. Voor de uitspraak van ea in het woord deal geldt tòch de spraaksituatie zoals die tot Engels als normtaal behoort. Op dekking van systematiek voor dergelijke mogelijkheden is – het model in – figuur 2 berekend. De normtaal 'van' de spraaksituatie kàn verschillen van de normtaal waarvan de nul-klank gevolgd wordt naar die spraaksituatie (maar dezelfde normtaal is 'normaal' aan de orde; de relevante spraaksituatie behoort tot de normtaal 'van' de desbetreffende nul-klank).

figuur 2

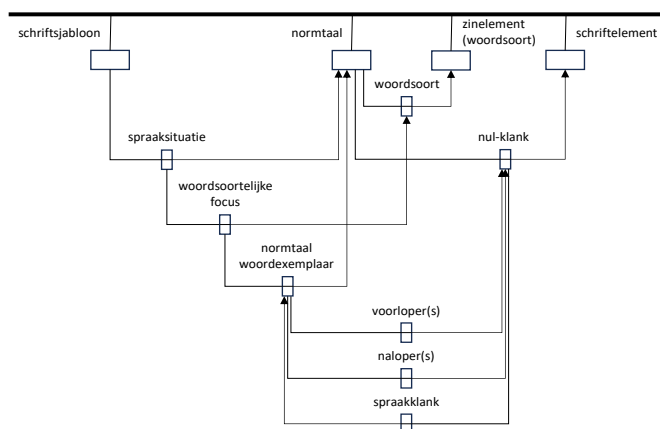
En gelet op de u als nul-klank is voor umlaut als woord in het Standaardnederlands tóch Duits de normtaal voor regulering van de (uit)spraak.

Over een spraakklank kan onduidelijkheid bestaan, zolang spraaksituaties nog niet voldoende zijn gedifferentieerd. De oplossing is erkenning van een groter aantal van dergelijke situaties met van èlk een – wat – uitgebreidere beschrijving. Het ‘probleem’ kan op die manier echter ònoplosbaar blijven. Dan brengt toeschrijving aan verschillende normtalen soelaas.

Een leenwoord kan op den duur als het ware in een normtaal worden getrokken. Stel dat het onverhoopt met deal gebeurt. Om voortaan de spraaksituatie d.l.< volgens Standaardnederlands ipv Engels te laten gelden, moet overigens tevens de nul-klank van ea naar – zo stel ik mij voor – naar ie gewijzigd zijn of nog worden. En umlaut? Volgens de genormeerde spelling zoals geldig voor Standaardnederlands zou de dááaraan aangepaste spelling oemlaut zijn.

Wie ook geleerd heeft Metapatroon te ‘lezen,’ mag gerust verbaasd zijn over figuur 2.a. als – model van – systematiek van schrift annex spelling naar spraak. Is het zó eenvoudig?

Nee. Voor Standaardnederlands weet ik door mijn gebrekkige ta(a)l(en)(kundige) kennis even geen voorbeeld. Maar neem het Engelse (werk)woord voor lezen: read. De spelling blijft òngewijzigd, maar uitspraak, met hier ea als nul-klank verondersteld, voor de onvoltooid tegenwoordige tijd verschilt van die voor zowel de onvoltooid verleden tijd als voltooid deelwoord. Daaruit volgt dat eveneens – wat bekend staat als – syntax invloed heeft. En syntax – althans, zoals ik meen te weten – veronderstelt taalgebruik, over syste(e)m(atiek) gesproken, in de ‘vorm’ van zinnen met samenstellende delen van een zin in de ‘vorm’ van woorden.

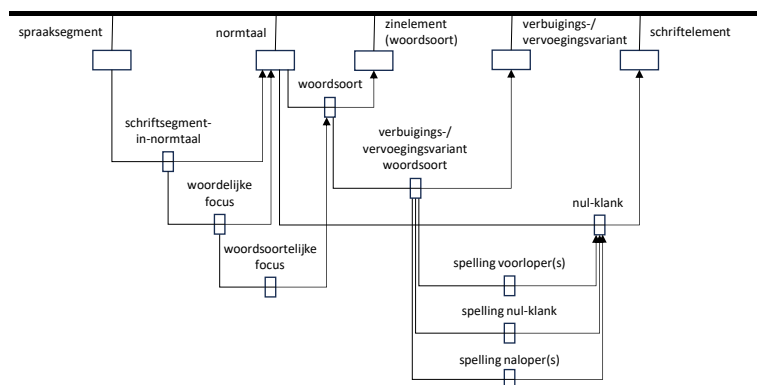

figuur 3

Met figuur 3 heb ik een poging gedaan dergelijke variëteit systematisch gedekt te krijgen. Er klopt stellig weinig tot niets aan. Maar de didactische opgave lijkt mij wel alweer duidelijker herkenbaar. Beheersing van (uit)spraak vergt beheersing van syntax. Maar hoe kan iemand beheersing van syntax ontwikkelen. Of, algemeen gesteld, wat valt er logisch aan volgorde te verbeteren, indien wederzijdse voorwaarden aan de orde zijn? Dan moeten bepaalde veronderstellingen valselijk als algemeen geldig worden vóórondersteld. Dat maakt het echter moeilijk, zo niet ònmogelijk, om ze later als betrekkelijk opgevat te krijgen, of om iemand ertoe te bewegen ze zelfs helemaal maar te verlaten.

En wat als normtalen verondersteld zijn, is dus nogal willekeurig.

Standaardnederlands, bijvoorbeeld, laat zich nader indelen. Wat allemaal dezelfde regels volgt, vandaar stellig de uitdrukking regelmatige werkwoorden, wordt dan tot een wat minder omvangrijke normtaal gerekend, zeg Regelmatig Standaardnederlands. En voor elke onregelmatigheid komt er een normtaal bij. Het – idee van het – model in figuur 3 blijft m.i. dan onverminderd geldig. Omgekeerd? Met figuur 4 doe ik er eveneens een – zeer – ruwe gooi naar syste(e)m(atiek) van spraak-naar-schrift. Jij zette me op het spoor dat er ‘die kant op’ méér factoren – zouden kunnen – zijn. Je gaf paard als voorbeeld. De d op het eind ‘volgt’ uit de standaardnederlandse meervoudsvorm, paarden, dus. Zo bepaalt meervoudsvervoeging ook de b aan het eind van schub. Ja, bepaalt ipv bepaald. Vooral voor werkwoordelijke vormen stroken regels voor het schrijven van d òf t met vervoegingen. Ezelsbrug: kofschip.

figuur 4

Dus, een spraaksegment kan in verschillende normtalen ‘geldig’ zijn. Daaruit moet voor een schriftsegment een bepaalde (norm)taal worden gekozen. Dan hoeft het echter niet alleen een schriftsegment te betreffen ‘in’ die taal, maar als onderdeel van leenwoorden tevens schriftsegment ‘in’ evenzovele andere normtalen. Kies daarvoor wederom een normtaal, te weten al dan niet dezelfde als geldig voor de verklanking als ‘oorspronkelijk’ spraaksegment gedacht is. En rekening houdend met eventuele spellingverschillen tussen varianten van verbuiging resp. vervoeging resulteert – voorschrift voor – eenduidige spelling van het spraaksegment in kwestie als de reeks van voorloperletter(s), nul-klankletter en naloperletter(s). Zoiets, dus. En tot zover. Het zijn maar weer ideeën. Om aan verdere ideeën te helpen. Kijk maar of er ... iets tussen zit. Ik ben benieuwd.

97.30

Daar had ik niet op gerekend. Je bent meteen gaan lezen. En je geeft ook nog commentaar. Duidelijk. Weer wat geleerd, bedankt!

Omdat ik dacht dat je “zuivere klank” zei, en wellicht deed je dat ook, koos ik ervoor eerst over muzieksyste(e)m(atiek) te beginnen.

Ja, ook die kritiek ken ik van je, te weten dat de piano tekortschiet als, zeg maar, referentie-instrument voor klankenvariëteit.

Uitgaande van een octaaf met aan de ene ‘kant’ een do met frequentie n en aan de andere ‘kant’ een do met frequentie $2n$ zijn er volgens een indeling zes tussenklanken (re, mi, fa, so, la en ti). Welk volgnummer de $d(n)$ toegewezen krijgt, nul òf één, maakt dan uiteraard niet uit. Inclusief $d(n)$ is $d(2n)$ volgens dat tussenrijtje van zes stuks inderdaad de achtste klank. Daarmee behoort elke klank hoe dan ook

tot twee octaven, te weten zowel het octaaf waarvan hij de slotklank is als het octaaf waarvan hij de beginklank is. Vooruit, als ook de klank met dubbele frequentie van de beginklank tot één en hetzelfde bereik moet tellen, begrijp ik – pas – de aanduiding octaaf.

Nogmaals, tussen zulke twee verschillende do's zijn re, mi, fa, so, la en ti dan tussenklanken volgens resp. afgeleide frequenties. Wiskundig uitgedrukt kan je ze tussenklanken van de eerste orde noemen. En tussen sommige van de eerste-orde-tussenklanken gelden, eh, verdere tussenklanken. Inderdaad, die kan je tweede-orde-tussenklanken noemen.

Nu stel je dat zo'n tweede-orde-tussenklank niet vast ligt, gegeven de beide nabije eerste-orde-tussenklanken waar hij tussen ligt. Er bestaan verschillen (en een piano heeft telkens 'maar' één, zeg maar, tussentoets). Verschillen, want, in jouw woorden, "ze hebben een andere functie en richting en daardoor is er ook een (klein) verschil in toonhoogte."

Daar heb je het weer. Voor dekkende syste(m)atiek kom je daar pas uit door veronderstelling van een iets met een nul-identiteit met 'werkelijke' gedragingen (lees ook: eigenschappen) gedifferentieerd volgens situatie. In jouw woorden is "richting" dan een bepaalde situatie en die draag voor zo'n tweede-orde-tussenklank dan bij aan gedrag als een bijbehorende "functie" op die in een bepaalde "toonhoogte" tot uitdrukking komt. (Vrijwel iedereen beschouwt context als synoniem van situatie. Volgende de zgn semiotische enneade maak ik verschil ertussen.) Maar als dat voor tweede-orde-tussenklanken differentieel geldt, "richting" en zo, moeten – ook en vooral – eerste-orde-tussenklanken dan niet vergelijkbaar variabel opgevat zijn? Het is maar een vraag.

Voor taalonderwijs bedoel je dus "klankzuiverheid" als averechtse veronderstelling. Er is blijkbaar een Expertisecentrum Nederlands dat blijkbaar o.a. een kennisplatform Taaldidactiek Basisonderwijs beheert. Je verwijst naar de webpagina 'op' dat platform over "klankzuivere woorden." De – korte – "toelichting" van de "omschrijving" begint met de (veronder)stelling dat "het fonologisch principe – een foneem weergegeven door een grafeem – [...] de basis [is] van de Nederlandse spelling." Zoals Irma, of is het Ingrid, zegt tegen postbode Siemen, "daar gaat het al mis!" Er is immers altijd een ... "richting," maw context. Dat "principe" is ook m.i. daarom niet, kan dat niet zijn, "de basis van de Nederlandse spelling," maar abusievelijk als principe verondersteld voor basisonderwijs ervan.

Ik zou zeggen dat er met elk leerproces aan aanvankelijke simplificatie niet valt te ontkomen. Met wat andere woorden herhaal ik dat je kennelijk moet weten wat een ei is om te weten wat een kip is, maar kennis over een kip hangt af van kennis van een ei. Kortom, er valt als begin niet aan voldongen kennis te ontkomen. De zon gaat op en onder. Sinterklaas bestaat. Voor een volgende fase moet echter zowel daarop afgedongen – kunnen – worden als andere voldongen kennis – kunnen – worden opgelegd. Nee, de aarde is rond en draait. En Sinterklaas bestaat niet. Wat ik met Metapatroon heb proberen te doen, is een ruwe voorstelling geven van wat er zoal 'aan de orde' is van schrift-naar-spraak resp. spraak-naar-schrift. Er klopt stellig – nog – weinig van die modellen, maar als het ... iets is, dan ingewikkelder. Maar hoe verweven ook, dankzij het, vooruit, metaprincipe van contextuele verbijzondering zijn er géén ... uitzonderingen.

Ervan uitgaande dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, stel ik voor om dat verbijzonderingsbeginsel als didactische leidraad nemen. Dan hoeft de nadruk niet

zo – jong – op zgn correcte spelling te liggen. Voor zover ze schriftelijk communiceren, leren kinderen – meer – als vanzelf – ook – spelling op elkaar af te stemmen, omdat ze daardoor er beter in slagen hun gedragsaandelen doeltreffender en/of -matiger op elkaar af te stemmen. Verhuld als objectief geldt echter nog steeds de verhouding leraar-leerling als maatgevend met vergaand eenzijdig overwicht van de leraar.

97.31

Met schrijfwijze van “een woord volgens het fonologisch principe” wordt telkens “een foneem weer[ge]geven door een grafeem. [...] Woorden die precies volgens dit fonologisch principe worden geschreven, noemen we klankzuivere woorden [en w]oorden die in hun schrijfwijze afwijken van het strikt fonologisch principe, noemen we niet-klankzuivere woorden.” Zo staat het op het kennisplatform Taaldidactiek Basisonderwijs van het Expertisecentrum Nederlands.

Dat betreft m.i. dus een gròndige misvatting. Het algemeen averechtse idee is dat er apàrte – soorten – iets-en zijn, zeg ook maar atomen: atomisme. Voor aldus zèlfstandig geacht gedrag zou een zgn atoom beschikken over dienovereenkomstig strikt ‘eigen’ ... eigenschappen; ze maken zijn zgn wezen uit: essentialisme.

Van spraak-naar-schrift zou dan één bepaald grafeem het wezen moeten zijn van één bepaald foneem. En omgekeerd van schrift-naar-spraak geldt één bepaald foneem blijkaar als het wezen van één bepaald grafeem.

Indien het andere iets als – onderdeel van – het wezen van het ene iets verondersteld is, wat uiteraard meteen al tegenstrijdig is, maar vooruit, zijn er – verder – géén regels nodig voor, zeg maar, al dan niet ‘verschijnen’ van dat andere iets. Want àls wezen vàn het ene iets verschijnt het andere iets er àltijd méé.

Een iets kan dan echter inderdaad, en ik parafraseer, “in [zij]n [verschijnings]wijze[n] afwijken van het strikt [atomistisch-essentialistisch] principe;” dwz van zijn ... verschijningswezen. Maar daaruit volgt nota bene niet dat bedoelde afwijkingen ... principeloos zijn. Er geldt een ànder principe dan dat van essentialistisch atomisme. En vòlgens dat àndere principe zijn verschijnselen die-eraan-voldoen natuurlijk géén afwijkingen.

Een systematiek ‘volgt’ een principe. Ofwel, ander principe, andere systematiek. Met verschillende principes voor wat als één bereik geldt, is er daarom nog géén sprake van systematiek. Punt.

Het is duidelijk, en wordt op dat kennisplatform met zoveel woorden ook erkend, dat essentialistisch atomisme tekortschiet als algemeen geldig principe. De oplossing zit ‘m erin om juist met voorrang een principe met regels van dien te ontwerpen voor wat volgens essentialistisch atomisme afwijkingen zijn.

Wat blijkt, althans volgens zulk situationisme annex contextualisme? Volgens één en hetzelfde, eh, rijker principe past tevens wat eerder slechts zeer beperkt als principieel geregeld gold. Oók wat abusievelijk voor wezen werd gehouden met apàrte, overheersende status van dien, verschijnt ook ‘maar’ als een verschijnsel in de zin van iets-in-situatie.

Nader beschouwd is dat evident. Ergens ‘in’ een woord kan het de schijn ervan hebben dat een apàrt grafeem zich met een bijbehorend apàrt foneem laat associëren, en omgekeerd, omdat zowel wat ervóór als wat erná staat resp. klinkt aan dezelfde schijn onderhevig is. Maar ook een verondersteld zuivere situatie is en blijft een situatie.

De reductie tot een niet-situatie, zoals gebeurt met/voor essentialistisch atomisme, is

onzin. Door de millennia heen zijn er uiteraard pogingen ondernomen om systematiek te verruimen. Wie aan het idee van essentiële eigenschappen vasthoudt, komt er echter nooit uit. Zo heeft Aristoteles het idee van toevallige eigenschappen, maar houdt daarmee als maatstaf wat er als niet-toevallig aan ten grondslag moet liggen; met de aanduiding als toevallig zegt hij met zoveel woorden dat hij géén ... idee heeft van een ruimere systematiek waar tevens zùlke eigenschappen in passen. Ludwig Wittgenstein beseft dat het idee van vàste, ònveranderlijke eigenschappen weleens vals zou kunnen zijn, terwijl verschijnselen telkens ònderling vergeleken toch ... verschillende overeenkomsten kunnen en zullen vertonen; hij oppert daarvoor familiegelekenissen als metafoor; A lijkt in niets op C, maar wel in iets op B en B op zijn beurt in iets – anders – op C; een systematiek is dat nog niet.

Of mijn idee ervoor oorspronkelijk is, weet ik niet. Ik overzie niet de volledige ideeëngeschiedenis. Wat – ook – ik voorstel, is om de spreekwoordelijke knoop dóór te hakken. Met de veronderstelling van een niet-situatie laat zich voor een dekkende systematiek géén met vàste, ònveranderlijke eigenschappen gevuld wezen associëren. Geschikt voor willekeurig bereik is daarentegen slechts ... zoiets als het òmgekeerde houdbaar. De nul-identiteit van een iets heeft – verder – géén eigenschappen. Wie een nul-identiteit een wezen wil blijven noemen, prima, maar ontdaan van ipv gevuld met eigenschappen.

Een nul-identiteit bestáát toch niet, niet ècht? Nee. Maar op z'n atomistisch-essentialistisch 'bestaat' eveneens ... niets. Wat telt, is de bruikbaarheid van het idee. Volgens atomistisch essentialisme annex essentialistisch atomisme is systematiek triviaal, want beperkt tot het principe ervan zèlf. Pas dankzij een principe waarmee nog niets verondersteld is, kunnen iets-en willekeurig èn samenhangend àlle kanten op verschillen, enzovoort.

Zoals "het fonologisch principe" kennelijk gangbaar is, dwz als atomistisch-essentialistisch principe, valt er geen taalonderwijs dóórlopend systematisch mee te geven. Daarvan heeft het slechts even de schijn. En vergt later herstel, maar – ook – daarvoor ontbreekt dus de nodige en voldoende systematiek.

Op subjectief-situationistische ipv atomistisch-essentialistische grondslag gaat de illusie van eenvoud verloren. Elk verschijnsel geldt dan immers als samengesteld. Daarop moet taaldidactiek van meet af aan zijn afgestemd.

Het ontwerp(en) van zo'n didactische opzet is stellig ingewikkeld, maar àltijd minder ingewikkeld dan dóórgaan volgens òntoereikend principe.

Verandering is moeilijk. Des te moeilijker, omdat principes moeten wijzigen waarvan vrijwel niemand beseft ze te volgen. Welke problemen kan je aangeven, die véél mensen in en om (taal)onderwijs toch zouden moeten (h)erkennen? Vervolgens heeft het pas zin om op het heersende principe te wijzen en daarna hoe vooral dàt principe oplossing belemmert. Dan kan je opmerken dat het tijd is voor een ànder principe. Stel dat ruimer bemeten principe voor, jij kunt dat beslist begrijpelijker dan ik, gevolgd door 'bewijs' hoe daarmee hardnekkige problemen wèl oplosbaar zijn, nou ja, op z'n minst minder onbeheersbaar. Vooralsnog zal je eveneens vrijwel niemand overtuigen. De wisseling van principe is 'nu eenmaal' véél gevraagd. Je kunt het stelselmatige(r) principe uitleggen, en dat moet je ook doen, maar vrijwel iedereen 'wil' wat je erop laat volgen desondanks blijven beoordelen volgens het principe dat je juist àfwijst. Tja, over belemmering gesproken, zo laten ze de voordelen van kwalitatieve verandering niet tot zich doordringen.

Er is voor wèrkelijke verandering echter geen alternatief. Beginnen, en volhouden. En je moet geluk hebben dat iemand-met-invloed er wèl ... iets in ziet. Als je later begint, duurt het alleen nòg maar langer. Als je onverhoopt niet meemaakt dat het lukt, heb je het tenminste geprobeerd (wat je tzt je kinderen kan laten weten :-). En het gaat niet zozeer om jezelf, maar veeleer om taalbeheersing door iederéén voor kwaliteit van samenleving te vergemakkelijken, hmm, wat minder moeizaam te krijgen.

97.32

Stel, ik heb een probleem. En stel verder, dat ik hulp krijg voor oplossing. Daar heeft dan elke helper uiteraard zo zijn eigen redenen voor. Het komt erop neer dat zij hun problemen verwachten te vermijden wanneer ik mijn probleem kan oplossen. Het is dus niet alleen zo dat zij mij helpen. Omgekeerd help ik hun ook.

Iemand kondigt ... beslist aan zijn hulp ... wellicht te staken. Of dat werkelijk gebeurt, weet ik niet. Ik acht het verstandig er rekening mee te houden, want zijn hulpaandeel is aanzienlijk, vooruit, van kritiek belang.

Blijkbaar is hij zijn eventuele probleem ànders gaan zien. Overigens hijzelf niet. Hij ziet zijn voorganger als vijand. Ter markering van onderscheid beweert hij het tegenovergestelde. En mij beoordeelt hij als vriend van zijn voorganger. Ofwel, ook als vijand van hemzelf. Oh ja, hij beschouwt zichzelf blijkbaar ook als vriend van degene met wie ik dat probleem heb. Ik ben zodoende zijn vijand in de zin van zowel vriend van zijn vijand als vijand van zijn vriend. Dat zit me, zachtjes uitgedrukt, niet mee.

Wat beschouw ik eigenlijk als probleem? Ik voel me aangevallen, en daardoor ben ik verdedigend in een gevecht verwikkeld geraakt. Ik krijg hulp om me te blijven verweren. Indien ik geen stand houdt, zou mijn aanvaller immers hùn aanvaller kunnen worden. Dat zien zij ook zo. Van vooralsnog doorvechten verwacht dus niet alleen ik, maar doen ook zij dat, een minder nadelige uitkomst dan wanneer ik er nù mee ophoud.

Tja, is die verwachting nog realistisch, zodra zo'n belangrijke helper ermee ophoudt? Hij ervaart gevolgen van die aanval blijkbaar niet langer als probleem. Nee, niet van hèm. En zonder probleem is er geen oplossing nodig. En dat maakt dan weer zijn hulp overbodig. Nou ja, er is volgens hem in zoverre behoefte aan een oplossing dat die er slechts uit hoeft te bestaan om het gevecht te staken, klaar. Dat moet toch in één dag lukken, nietwaar?

Tja, wat doe ik? Ik probeer het met redenen waarom zijn probleemopvatting neerkomt op abusievelijke ontkenning, en daarom niet ... helpt. Ook, en wie weet vooral, niet voor hèm.

Dat is dus niet gelukt, integendeel zelfs. Of de helper in kwestie werkelijk niets van mij wil weten, opnieuw, ik weet het niet. Wat ik ervaar, is zijn poging om mij isolement te laten ervaren. Alsof ik de enige met een probleem ben, dus ook de enige die het maar moet oplossen.

Nee, dergelijke manipulatie verrast me niet.

Maar dat klopt natuurlijk niet. Vooral ik wil niets liever dan het gevecht staken, dúúrzaam staken. De vraag vind ik echter vooral, of mijn gevechtstegenstander dat óók wil. De ene helper kan dan wel doen alsof die tegenstander er niet eens is, maar ik blijf maar bestookt worden. En dat doe ik toch echt niet zelf. Nee, komen kijken en luisteren doet hij niet.

Als die ene helper zelfs maar een gesprek weigert, wat kan ik ànders nog doen? Ik

kan hem een zéér publieke boodschap sturen. Daarin verontschuldig ik me voor mijn zéér trage begrip. Hij heeft gelijk, uiteraard, merk ik voor iedereen netzo herkenbaar bewonderend op. Er is helemaal geen probleem, dat besef ik eindelijk ook. Klopt, ik kan gewoon ophouden met vechten. Ga ik dus doen, met nogmaals excuus ervoor dat ik dat niet veel eerder inzag. En met dankbaarheid voor het geduld dat hij met mij had, en vooralsnog heeft. Ophouden wanneer? Meteen, natuurlijk. Herstel, met ingang van morgen. Zo houd ik rekening met uw reistijd. Want ik nodig u van harte uit om het ingaan van de vrede hier te vieren, op een plek aan het dān voormalige front van ùw keuze. De uitvoering van ùw plan voor staken van gevechtshandelingen zal ik aan wie ik de voorbije jaren abusievelijk als mijn tegenstander zag, graag ook meteen meedelen. Oh ja, zo voeg ik er in mijn boodschap aan de ene helper aan toe, ik stel het op prijs, indien ook u even contact opneemt met degene die ik zo onheus bejegende. Want hij moet wel meedoen, en er valt mij inderdaad véél te vergeven.

Waarom zou ik tegenover iemand die mij zó manipuleert wèl menen wat ik zeg? Stel dat de ànder, degene dus die ik voor de aanvaller houd waartegen ik me verdedig, géén gehoor geeft aan mijn voorstel, herstel, het voorstel van de ene helper om het gevecht prompt te staken? Nee, mijn verdedigingsmiddelen heb ik uiteraard nog niet opgedoekt. Nogmaals, stel dat die ànder van zijn klant het gevecht voortzet. Mijn probleem is daardoor niet veranderd. De vraag die dān wat mij betreft allereerst telt, is of de ene helper er een probleem in gaat zien. Ach, wie weet nog steeds niet. Maar dat kan in elk geval de overige helpers aan bevestiging ... helpen hoe dringend hūn hulp nodig is en blijft. En wie weet zet de ene helper zijn hulp voort. De kans dáárop lijkt mij met die aanpak in elk geval niet kleiner.

De ànder kan om welke redenen dan ook, en de ene helper zal er de eer voor willen opstrijken, het is dan maar zo, dat voorstel wèl aannemen. Er heerst – vooralsnog – pauze. Beide gevechtspartijen kūnnen zo'n ... pauze benutten ter versterking van hun gevechtmiddelen. Het is verstandig om ook daarvan uit te gaan. Eerder leek zo'n pauze in het voordeel van de tegenstander. Wanneer de ene helper, nota bene bevèstigd door aanvaarding van zo'n pauze, zijn hulp daadwerkelijk opgeeft, is dat in elk geval op korte termijn – dus – zelfs nog sterker in dāt voordeel van de ànder, en bijgevolg in mijn nadeel èn in dat van mijn helpers. Ik blijf ervan overtuigd, óók in het nadeel van die ene helper, maar ja, als hij op z'n minst doet alsof hij dat niet wil weten, moet ik iets anders verzinnen om hem op andere gedachten te brengen. Stel dat de ene helper hoe dan ook met het geven hulp wil ophouden, dan lijkt ik – mede daardoor gelet op ruimer verband – erop te kunnen rekenen dat de overige helpers mij èxtra gaan helpen. Effectuering kost echter – nogal wat – tijd. Hoe langer de pauze duurt, des te groter de kans dat de hulp wederom in mijn voordeel èn dat van de helpers uitpakt. En dan is de kans op – verdere – verlening van de pauze pas grote, enzovoort.

Het is natuurlijk véél, véél ingewikkelder. Verziekeer.

Waarom, met welk bereik dan ook, dwz gezin, arbeidsorganisatie, bestuursorgaan, noem maar op, wil iemand macht louter òm macht, maw zolang hij haar erbinnen absoluut kan laten gelden? Onder het mom van verantwoordelijk nemen kan hij, eenmaal op zo'n positie, verantwoordelijkheid juist ontlopen voor bijdragen aan – evenwichtige, dus wèrkelijke – oplossingen. Volgens hun giftige verhouding ontsnappen zijn volgers er eveneens aan. En daarom kiezen zoveel mensen complementair voor onmacht òm de onmacht. Zij zetten er àlles op om in de gunst

van de leider te raken, en vervolgens ook te blijven. Dat noemt de leider dan een, op z'n Engels, deal. Voor wie als buitenstaander hun stilzwijgend gezamenlijke ontkenning van enig probleem weerspreekt, houden zij zich om te beginnen allemaal ook verder doof. Wie waagt vol te houden, ontmoet vervolgens pathologisch geschreeuw. En als dàt geweld nog steeds niet ... helpt voor een ... deal, komt fysiek geweld, waar ze óók netzo klakkeloos allemaal aan meedoen. Hoe graag zou ik me grondig vergissen.

97.33

Wat vind ik voor aangifte vennootschapsbelasting logisch? Volgens mij gaat het – thans, want een andere grondslag is denkbaar – om heffing van belasting over financieel resultaat van bedrijfsvoering tijdens een periode. Als resultaat geldt het in geld gewaardeerde resp. uitgedrukte verschil tussen opbrengsten en kosten. Dat verschil toont de zgn winst- en verliesrekening.

Er kunnen allerlei opbrengsten- resp. kostenposten worden onderscheiden.

Nogmaals, voor het resultaat telt het verschil tussen opbrengstentotaal en kostentotaal.

Iedereen begrijpt wat opbrengsten en kosten zijn. Het ene bedrag van het andere bedrag aftrekken leert iedereen al vroeg op de lagere school.

Als dat verschil positief is, heeft de vennootschap blijkbaar winst gemaakt. Volgens de geldende regels voor vennootschapsbelasting moet de vennootschap een gedeelte ervan als belasting betalen.

Voor een vennootschap die elke periode winst maakt, is het als aangifte vennootschapsbelasting dus genoeg om dat positieve verschil op te geven.

Dat zou ook gelden voor een negatief verschil als uitdrukking van verlies als resultaat. Als er geen positief verschil is, bestaat er immers evenmin een positief gedeelte ervan. Géén winst? Géén vennootschapsbelasting.

Eveneens volgens de geldende regels moet in het geval van verlies het bedrijfsresultaat over de voorgaande periode erbij worden betrokken. Als de vennootschap in die – ene – periode wél winst gemaakt en dús vennootschapsbelasting betaald heeft, volgt zgn verrekening. Over de vorige aangifte en eventueel reeds de daarop gebaseerde aanslag beschikt de Belastingdienst reeds. Gelet op vennootschapsbelasting kan het ook bij verlies erbij blijven het verschil tussen opbrengsten en kosten op te geven.

Kortom, het zgn vermogen van een vennootschap is volstrekt irrelevant voor heffing van vennootschapsbelasting volgens thans geldende regels ervoor vennootschapsbelasting.

Of mis ik iets?

Het is inderdaad zo dat het resultaat kan leiden tot wijziging van vermogen. Dat gebeurt altijd als er winst is. Het gedeelte van het (winst)resultaat dat 'overblijft' na aftrek van het gedeelte dat de vennootschap aan vennootschapsbelasting moet betalen, wordt aan het vermogen toegevoegd. In het geval van verlies neemt het vermogen met dat gehele bedrag af, tenzij winst over de voorgaande periode 'ruimte' voor verliesverrekening biedt.

Als de Belastingdienst informatie over de vorige vermogensstand beschikbaar heeft, nota bene, wat volgens de huidige regels voor heffing van vennootschapsbelasting overbodig is, kan de dienst met het opgegeven resultaat meteen de nieuwe vermogensstand aangeven, enzovoort.

Wat vennootschapsbelasting betreft kan de Belastingdienst dan ook meteen de

desbetreffende schuld resp. vordering van de vennootschap ik kwestie vermelden. En afhankelijk van de rubricering van opbrengsten- en kostenposten kan de dienst in dat opzicht – enkele – andere overheidsinstellingen van ... dienst zijn. Wat moet de vennootschap in kwestie aan het eind van de resultaatperiode nog aan omzetbelasting betalen? Aan loonheffingen? Of wellicht nog ontvangen?

Het blijft me echter ontgaan, waarom een vennootschap onder de noemer van vennootschapsbelasting een volledige zgn balans moet opgeven. Vooruit, dat is nog tot daaraantoe. Maak van een zgn uitvraagmoment gebruik. Een vennootschap ervaart – wat – minder administratieve lasten door in één moeite door nog wat extra informatie te verschaffen waarmee tevens andere doelen zijn gediend. Eh, omdat de Belastingdienst zowel winst- en verliesrekening als balans verkrijgt, lijkt mij het zgn depot van de jaarrekening bij de Kamer van Koophandel vooral strijdig met administratieve lastenverlichting.

Wederom, mis ik soms iets?

Wanneer de Belastingdienst ook de balans wil weten, vraag er dan in een logische volgorde naar. Nu begint de aangifte er mee. Maar de vermogenspost op de balans, evenals schuld of vordering mbt vennootschapsbelasting, zijn afgeleid van de winst- en verliesrekening. Het opgeven van het bedrijfsresultaat komt pas erna en daarna komt er ter controle een vergelijking met het verschil tussen het vermogen aan het einde en het vermogen aan het begin van de periode in kwestie. Dat is onzin. Want de maatstaf is, nogmaals, afgeleid van wat ermee wordt gemeten.

Ik kom er echter niet doorheen. Blijkbaar mis ik ergens iets. Zoals gezegd, met de winst- en verliesrekening kan ik onmogelijk een fout maken. Waarom deelt de Belasting mij niet mee, als tevens het vermogen aan de orde moet komen, nee, nog steeds zie ik het belang annex nut ervan voor heffing van vennootschapsbelasting niet, dus, waarom deelt de Belasting mij niet gewoon mee wat de gevolgen van het opgegeven bedrijfsresultaat zijn voor dat vermogen ipv mij op het dwaalspoor te leiden van ten onrechte gevolgd omgekeerd verband?

Ik vermoed dat het ditmaal weer eens verliesverrekening is die ik niet gebalanceerd krijg. Ach, waarom eenvoudig, als het moeilijk kan?

97.34

(Alsnog :-) binnenkort?

97.35

Samenstellers Klaus Brandmeyer en Alexander Deichsel voorzien de bundel **Der situative Mensch: der Mensch und seine Dinge in der Massengesellschaft** (Marketing Journal, 1990) van een inleiding onder de noemer **Zum Thema** (pp. 9-12). Maar er is natuurlijk slechts een

Paradoxon von Wandel und Beständigkeit[, p. 9]

indien de veronderstelling niet (!) op verandering bemeten is. Volgens mijn idee van subjectief situationisme beschikt een subject over, zoals Brandmeyer en Deichsel het uitdrukken,

Vorstellungsvermögen [und das] treibt ihn immer über sein örtlich-gegenwärtiges So-Sein hinaus zu anderen Möglichkeiten. Ist das Ich einerseits als Einheit zu denken, so ist es andererseits Möglichkeit.[p. 9]

Voor zulke eenheid van een object, en een subject beschouw ik als object voorzien van, vooruit, voorstellingsvermogen, veronderstel ik 'zijn' nul-identiteit. (Want)

daadwerkelijke gedragingen zijn allemaal situationeel verbijzonderd. Ziedaar, stelsellogica. Klopt,

[z]u unterschiedlichen Zeiten ist man **an unterschiedlichen Orten ein irgendwie anderer Mensch**; die unterschiedlichen Situationen verhelfen uns dazu. Anpassung als schöpferischer, zutiefst menschlicher Wille.[p. 11] Was im ersten Verständnis Labilität, ist im zweiten Sinne einfallsreiche Lebendigkeit; was im ersten Sinne vielleicht Verrat an sich selbst, ist im zweiten Verständnis möglicherweise Originalität.[p. 9]

Kortom,

[d]as »Situative« in und an uns als selbstbestimmter Handlungswille. [...] Die große Menge ist auch Rahmen für Individuation; durch [p. 10] die Vielfalt von Begegnungen und Begegnungsarten, damit von Abgrenzungen und Distanzierungsformen, die in ihr möglich wird und die zu immer unterschiedlicheren Lebensstilen und Kulturformen führt.[p. 11]

Ook, en voor beheersing van zgn digitalisering vooràl, informatiekundig is er dringend behoefte aan dergelijk

anthropologischen Verständnis der Massengesellschaft [...], aus deren zunehmender situativer Vielfalt viele unsere Handlungs[aufgaben] kommen.[p. 11]

Vele? Nee, volgens subjectief situationisme àlle! Tèlkens

[s]ich ein richtiges Bild von der Situation zu machen, ist Voraussetzung für Erfolg oder gar Überleben. [...] Mit Hilfe des Situationsbegriffs gliedern wir den Lebens- und Geschehensstrom zu handhabbaren Handlungskonstellationen. [...] Durch diese situative Regsamkeit [...] unterstützen wir [...] unser widersprüchliches Wesen, das seine Einheit sucht, indem es sich ständig mit seinen Möglichkeiten beschäftigt.[p. 12]

Nogmaals, niet alleen Informatiekundig is daarvoor een bruik- en houdbare logica nodig. Ob- resp. subjectief-situationele variëteit in gedragsmatig opzicht 'draait' om nul-identiteit van ob-/subject

als Chiffre für die immer vielfältiger werdende Gestaltenstruktur[. ...] So war es wohl immer menschliche Art[. p. 12]

Menselijk? Algemener: subjectief.

97.36

Wie respect eist, (wan)hoopt op gehoorzaamheid door de ander. Wie zo'n eis stelt, vindt respect van hemzelf voor de ander dus overbodig. Want als eis dreigt hij met zoveel woorden met uitoefening van vernietigend machtsverwicht, kortom geweld. Dat kan helaas overal gebeuren, omdat er overal relaties zijn. En het gebeurt daadwerkelijk, zodra iemand naar eenzijdige heerschappij streeft, en blijft streven, met onevenwichtige verhoudingen als voorwaarde ervoor.

Hoe realistisch vindt de ander op zijn beurt dat surplus resp. uitoefening ervan? Bluf, soms?

Of ervaart de ander zich – nog – daadwerkelijk afhankelijk? Zo kan de ander zich tot gehoorzaamheid gedwongen voelen, maar dat zoveel mogelijk tot de schijn ervan willen beperken. En het voornemen om onder zulke dwang uit te komen is natuurlijk extra aangewakkerd.

De moraal? Wie echt respect, vertrouwen enzovoort wil, moet het juist niet eisen. Maar daarvoor moet iemand zijn eigen belang bij – bevordering en onderhoud van – evenwichtige verhoudingen beseffen. Klopt, daarmee doet hij óók iets in het belang

van de ander. Het is, herstel, het kàn niet anders. Over voorwaarde gesproken, anders doet de ander dat omgekeerd immers evenmin, niet wèrkelijk.

In **Pictures of a Childhood** (Farrar, Straus & Giroux, 1986, oorspronkelijk duitstalig 1985) wijst Alice Miller op

the tragic logic of this absurd behavior[. p. 18]

Wat opvoeding heet, komt volgens haar maar al te vaak neer op

hostility toward children[. ... Later,] its most extreme manifestations [are] to be found in countless forms [...] throughout all levels of society[. p. 18]

Het is daarom niet ‘alleen maar’ in het belang van een ènkel kind àls kind, waarom Miller zich opwerpt als

a strong advocate for the child[. p. 18 for a]ll of this has not only personal consequences but far-reaching social ones[. ... p. 27 I]ndividual children who had [p. 26] the good fortune to grow up without being subjected to hypocrisy and cruelty are providing humanity with an intimation of the way human beings could be as a matter of course: critical, perceptive, empathic, and without any need to wound others or themselves.[p. 27]

Naïef? Ook ik zou niet weten, hoe evenwichtige verhoudingen anders – kunnen – ontstaan, bijgehouden worden, veranderen, enzovoort. En ook volgens mij is Millers beoordeling onloochenbaar,

that the devastating effects of the traumatization of children take their inevitable toll on society, leading to inconceivable violence[. p. 159]

Zij laat er zoiets als een manifest op volgen. Op z’n minst, zo besluit zij, helpen zulke opvoeding en overige begeleiding kinderen

[to] be able to deal with attempts at intimidation in their adult life more rationally and more creatively.[p. 161]

Wie absolute heerschappij nastreeft, wil nu net zo’n ... deal verhinderen en gooit het daarvoor schijnheilig op respect. Dat is dus intimidatie.

97.37

In zgn redekundige zin kan een ... zin o.a. tellen wat een meewerkend en een lijdend voorwerp heten. Ik vind het in dāt verband dan ... logisch om het zgn onderwerp een werkend voorwerp te noemen.

97.38

Waarom **Het Geuzenboek** (De Arbeiderspers/Em. Querido’s Uitgeverij, 1979) een roman wordt genoemd, begrijp ik niet. Mijn indruk is dat Louis Paul Boon (1912-1979) er toch stellig een geschiedenisboek mee geschreven heeft.

Boon behandelt de periode in de zestiende eeuw waarin de opstand mislukte in het gebied dat later de provincies Oost- en West-Vlaanderen min of meer zouden bestrijken:

Vlaanderen was overwonnen en stierf, en alle Geuzen waren er uitgeroeid, amen en uit,[p. 705]

zo luidt Boons slotzin. Blunders verwijt hij vooral Willem van Oranje. Nee, Boon is niet verrast. Wie vooral eigen belangen wil uitbreiden en ze, eenmaal gevestigd, wil blijven beschermen, zoals volgens Book óók Van Oranje gehoorzaam aan dynastieke traditie deed, kàn immers niet beseffen wat opstand ertegen is en daarom evenmin wat welslagen naar het oordeel van opstandelingen ervan vergt.

Waarom beschouwen – vooral? – mensen zònder welstand, Geuzen, dus, zo iemand desondanks als leider? Dat blijft ònverminderd actueel helaas maar de vraag.

97.39

Vooraf niet dóórdenken, dus. Je moet het maar – niet – kunnen. Tja, voor iemand die niets anders doet, is zo'n aangifte stellig géén raadsel (meer).

Als ik iets niet begrijp, wat uiteraard vaak voorkomt, probeer ik soms met – het schrijven van – een aantekening dat ònbegrip wat nader te verkennen. Ja, ik denk dan ook al gauw dat het ànders kan. Zo schreef ik enkele weken geleden **aantekening 97.33** over “wat [...] ik voor aangifte vennootschapsbelasting logisch [vind].” Is mijn kritiek onzin, en mijn verandervoorstel dus ook? Of?

Als je mij nòg een lesje wil leren, zeer graag! :-)

97.40

Nogmaals dank voor inspirerend ‘uitzicht.’ Ook wij geven er zelfs zeer graag vervolg aan.

Zoals afgesproken stuur ik je hierbij allereerst verwijzingen naar enige documentatie als, zeg maar, achtergrondinformatie. (Want) dat het geen reclamefolders zijn waarnaar ik verwijst, weet ik. :-)

Vooraf op de zgn informatierotonde ligt de nadruk in [Stelselmatig overzicht via informatiesleutels](#) en [KnitblITS voor digitaal informatieverkeer via informatierotonde](#). Zie ook [Informatierotonde met rekenbladen](#).

Hoe het lukt om programmatuur beperkt te houden, en waarom dat van het hoogste belang – geworden – is, vind je toegelicht in [Praktische programmatuurmodulariteit door metaprogrammering](#). Ja, dat maakt praktisch àlles ermee mogelijk.

En zulk opzettelijk minimalisme in, eh, technisch opzicht valt dan weer niet lòs te zien van de noodzaak in betekenismatig opzicht, nog grondiger, dus, tot [Stelselmatische oriëntatie op meervoudig informatiegebruik](#). Zie [Stelselmatig informatiebeleid](#) voor een samenvatting.

Als je er niet genoeg van kunt krijgen, :-) kan je voor uitgebreide(re) heroriëntatie nog [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#) raadplegen. Wellicht kan je er aanvullend verdienmodel annex verkoopargumenten aan ontleen.

Ik zou zeggen, neem genoemde teksten vooralsnog slechts vluchtig door in de opgegeven volgorde. Je kunt ze daardoor vervolgens selectiever (na)kijken. Houd kritiek ajb niet achter.

Een stelselmatig bemeten methode voor – financiële – boekhouding komt in [Beknopte inrichtingshandleiding grootboekstelsel volgens fasegewijs boekhouden](#) aan de orde. Ook daarvoor is een prototype beschikbaar om realistische varianten te verkennen.

Als je, omgekeerd, leestips voor ons hebt, ook graag.

97.41

Dank je wel dat je me liet weten dat ‘ze’ bij jou op autorisatie – willen? – terugkomen. Nu moeten ‘ze’ nog – willen! – begrijpen, zucht, dat ‘ze’ jou ermee moeten laten dóórgaan.

Mag ik nog maar eens enig òngevraagd en meteen ook, naar ik vermoed, :-) overbodig advies aan je kwijt?

Mijn idee? Hmm, je zou ‘ze’ eraan kunnen helpen herinneren dat je ooit initiatief

genomen hebt om beheer van verspreide autorisatie(toekenningen) overzichtelijk te krijgen èn, nota bene, daarvoor met de zgn informatieronde een praktisch adequaat instrument hebt ingericht. Later heb je voor (een) zgn stelselmatige autorisatievoorziening een proef uitgevoerd, mede mogelijk gemaakt dankzij ondersteuning van Forum Standaardisatie. Die proef is geslaagd en daarom heb je een vervolgproef voorbereid. Dat vervolg zou je graag alsnog uitvoeren. Ja, medewerking door IVO eraan is zelfs zeer welkom, maar beperkt tot die vervolgproef moet de leiding aan jou zijn toevertrouwd.

Heb je er bezwaar tegen dat IVO tegelijk onder eigen regie met 'iets anders' – wat? – verder – hoe? – gaat? Nee.

Voor regie door IVO van de voorgestelde vervolgproef is het echter te vroeg. Daar lijkt het vooralsnog immers aan – deskundigheid voor – principieel stelselmatige oriëntatie te ontbreken. Dat blijkt o.a. uit, zachtjes uitgedrukt, gebrekkige belangstelling voor wat er ook verder allemaal met de informatieronde en minimale 'investeringen' van dien samenhangend beheer(s)baar is gekregen. Tja, naar de – eerste – proef onder de noemer van stelselmatige autorisatievoorziening heeft daar eveneens niemand serieus gekeken.

Voor de vervolgproef toont IVO hopelijk wèl belangstelling. Met voorrang moet echter de stelselmatige oriëntatie geborgd zijn en blijven. Nogmaals, zo ver is IVO dus nog niet.

Dankzij medewerking kan IVO – pas – een deugdelijke vergelijking maken. Daarvan kan uitkomst uiteraard zijn, maar dat komt dus ná de vervolgproef, dat de aanpak – welke? – die IVO bepleit voor, op z'n engels uitgedrukt, identity and access management voorkeur verdient.

Maar ik neem aan dat 'ze' jou niet zomaar over autorisatie aanspreken. :-) Kans? Wat stelselmatigheid kenmerkt, kan je opvatten als insteek van-buiten-naar-binnen. Dus, als je een bruikbare verkeersvoorziening voor iederéén treft, heb je haar in dezelfde moeite door voor jezelf getroffen, klaar. Andersom geldt dat niet. Het aparte voorzieninkje voor jezelf kan je zelfs – moeten – afbreken, zodra je verkeer moet faciliteren. Dit wijst overigens op een ander perspectief dat bij IVO ondergeschikt, zo niet afwezig, is. De nadruk lijkt eenzijdig op nieuwe 'systemen' te liggen en bijgevolg op volledige vervanging. Dat is voor stelselmatig bereik echter vragen om problemen ... die er dan ook onoplosbaar zijn (maar onbegrepen blijven, zolang – medewerkers met – zulke averechtse veronderstellingen heersen).

Inderdaad, dankzij – minimalistische toevoeging van – de informatieronde blijven zulke apart opgezette voorzieninkjes óók voor noodzakelijkerwijs allang ruimere coördinatie-opgaven nog vergaand bruikbaar. Nee, door fixatie op totale vernieuwing, zelfs nader gefixeerd op digitaliseringstechniek, telt dat helaas niet.

Je hebt helaas gelijk, de valse suggestie van een discussie wil je beslist vermijden.

Er is vals aan, indien van jou argumenten verwacht worden, die de 'voorzitter' prompt blijft afdoen, om de valse schijn te wekken dat z/hijzelf niet overkoepelend verantwoordelijk is, met het machtswoord dat 'de ander erover gaat.' Afkomstig van zo'n, zeg maar, voorzitter kan je een verzoek om argumentatie m.i. echter niet – blijven – weigeren. Nee, voorzitter kan een IVO-medewerker dus niet zijn. Als 'ze' jou weer bij – opzet en inrichting van – met autorisatie willen betrekken, meen ik dat je aan verstrekking van documentatie expliciet de voorwaarde kunt stellen dat een niet-IVO voorzitter er serieuze discussie over leidt.

Wat mij betreft ligt documentatie klaar. Die vind ik zelfs bøl staan van treffende

veronderstellingen en bijbehorend sterke argumenten.

Dat is in de eerste plaats het rapport **Stelselmatig op orde, data governance by design** (december 2019; voor publieksversie, zie [Wen er maar aan! Over noodzaak en opzet van stelselmatig informatiebeheer](#)). Daarin staat toegelicht dat

het op stelselschaal principieel [draait] om deelnemers aan maatschappelijk-verkeerssituaties. In welke hoedanigheid (lees ook: sociale rol) neemt iemand deel aan zo'n situatie?[p. 3]

En van-buiten-naar-binnen gedacht is

de relevante schaal [...] niet bepaald door de – grens van de – Rechtspraakorganisatie, maar door het maatschappelijk verkeer onder de noemer van rechtspraakverkeer. Zelfs exemplarisch voor rechtspraakverkeer is informatieverkeer. Dat maakt alle betrokkenen bij rechtspraak feitelijk allemaal deelnemers aan zulk informatieverkeer.[p. 4] De noodzaak tot nader onderscheid volgens hoedanigheden [...] is [...] herleidbaar tot schaalverruiming tot stelsel, en daarom geldt stelselmatigheid dus als de grondslag.[p. 7] De regeling van toegang tot resp. uitsluiting van informatie heet kortweg autorisatie.[p. 9]

Daaruit volgt, ingewikkelder is het niet, dat een stelselmatig praktisch bruik- en houdbare autorisatievoorziening moet ... voorzien in

verbijzondering naar hoedanigheid van deelnemer aan informatieverkeer. [...] Deugdelijke autorisatie is een noodzakelijke voorwaarde voor ordelijk verloop van informatieverkeer.[p. 9]

Zo kan ik wijzen op wat volgens mij ten tweede in aanmerking komt om aandacht als documentatie op te vestigen. Dat is het rapport **Stelselmatig autorisatiebeheer, verzamelde proefteksten** (maart 2022; zie [aantekening 87.24](#) voor opsomming van resp. verwijzingen maar samenstellende aantekeningen). Het staat er als aanbeveling m.i. volstrekt duidelijk,

als het tot een vervolgproef komt, [moeten gebruiks]voorzieningen gelden voor situationele hoedanigheden (ipv voor personages). Dan kan een persoon volgens evenzovele personages verkeren in situationele hoedanigheden; z/hij is als een bepaald personage bevoegd tot gebruik van de voorzieningen die geldig verklaard zijn voor de desbetreffende situationele hoedanigheid.[p. 69] Facilitering van het inzagerecht van een zgn betrokkene volgens AVG zou een vervolgproef zo mogelijk extra op noodzakelijkerwijs stelselmatig verband richten. Dat kan bij uitstek als lakmoesproef gelden.[p. 70]

Als er van IVO, zeg maar, inhoudelijk nog steeds geen reactie op genoemde rapporten komt, zou de 'voorzitter' dat moeten laten gelden als extra ... argument vóór de vervolgproef onder jouw leiding. Als z/hij dat onverhoopt nalaat, weet je dat er overal overdrachtelijke dode paarden liggen.

Oh ja, eind 2023-begin 2024 kregen we inzage in – een versie van, door IVO-medewerkers opgesteld – **Architectuurstatement Policy Based Access**. Op dat rapport heb ik destijds commentaar gegeven. Ik schreef o.a. dat ons voorstel voor

de recursief tweeledig samengestelde aanduiding van situationele hoedanigheid (lees voor een organisatie: organisatorische functie) [...] strookt met zoiets als dieptestructuur van wet- en regelgeving. Een regel betreft immers een situatie als een verhouding tussen deelnemers in hun respectievelijk verschillende hoedanigheden en bijbehorende gedragsaandelen. Die moeten over en weer bekend zijn, opdat zij betrouwbare verwachtingen hebben over hun respectievelijke gedragingen. Zo werken regels ter onderlinge afstemming nu eenmaal. (En het zou nogal

merkwaardig zijn, indien juist de Rechtspraakorganisatie daar geen grondslag in herkent voor tevens – aandeel aan – stelselmatige autorisatievoorziening. :-)

Dus,

wat voorrang verdient, [is] begrijpelijke rechtszekerheid van – potentiële – gebruikers. Er moet nadrukkelijk rekening mee gehouden zijn dat ònervaren gebruikers ‘hun weg’ kunnen vinden. Daarna komt borging van operationeel autorisatiebeheer (waarvoor begrijpelijkheid voor gebruikers m.i. zelfs de belangrijkste voorwaarde vormt).

Nota bene, “met stelselmatig bereik telt elke persoon stellig allerlei situationele hoedanigheden, meervoud, dus, ook nog eens veranderlijk.” Met zoveel woorden waarschuwde ik voorts, en ook dàt doe ik hierbij onverminderd, voor de vergissing dat een enkele nieuwe autorisatievoorziening àlle apàrte kan vervangen:

Er blijven vergaand aparte toepassingen met zelfvoorzienende autorisatie. Daarvoor beperkt stelselmatige autorisatievoorziening zich dan tot enkele beheeraspecten, zoals samenhangende(r) toekenning en controle.

Information Dynamics heeft een prototype beschikbaar met de mogelijkheden zoals destijds aanbevolen voor een vervolproef. Zo’n vervolg betreft dus géén ontwerp resp. ontwikkeling van digitale techniek. Dat is eventueel erná pas – wederom? – aan de orde. Precies, daar kan en moet IVO dàn over meepraten. Je kunt aandacht nú richten op verkenning van afbakening. Voor welke (gebruiks)voorzieningen is er ‘slechts’ een beheermiddel mee gemoeid, en voor welke kan volgens die opzet autorisatie eveneens operationeel worden gefaciliteerd? Mede daarvan afgeleid kan je voorstellen uitwerken voor personele en/of organisatorische maatregelen om autorisatie stelselmatig geregeld te krijgen en houden.

Zeker als je het vergelijkt met wat IVO allemaal besteedt, nog ervan afgezien dat het niets oplevert, wat kost zo’n (vervolg)proef nou helemaal?

Sterkte!

97.42

Dank je wel voor ontvangstbevestiging. Ja, dat boek heb ik geschreven. Het is eind 2000 verschenen, maar de uitgever heeft er 2001 als jaar van publicatie in gezet. Iets met marketing, vermoed ik.

In het eerste boekgedeelte geef ik structurele uitleg van Metapattern, Engels voor Metapatroon, als methode voor modellering van conceptuele variëteit. In 2004 heb ik dat gedeelte afzonderlijk en voor iedereen raadpleegbaar als [The pattern of metapattern: ontological formalization of context and time for open interconnection](#) gepubliceerd. Laat dat overigens maar even zitten. Wel merk ik hier op dat, hoewel ik vanaf 2002 voor een ‘hoekiger’ tekenwijze koos zoals aangegeven in [Metapattern, development of notation](#), ik het voor die latere publicatie nog op de oorspronkelijke notatiewijze gehouden heb. De Metapatroon-modelletjes die je tegenkomt in enkele van de documenten waarnaar ik je verwees, zijn echter allemaal volgens de hoekige(re) variant getekend.

Naar jouw idee(ën) kijken we uit! Zeg maar dat wij alle drie verschillen vertegenwoordigen. De crux zit ‘m dan uiteraard in opbouwende samenhang ertussen. Dat is inderdaad ook de strekking van Metapatroon als modelleermethode (mijn werk) tot en met KnibITs als bijbehorend, en meer, programmatuurplatform (Martijns werk). Haha, er mist inderdaad iets ...

Heb je ‘tussendoor’ alvast vragen? Aarzel ajb niet ze onomwonden te stellen.

97.43

Zo werkt het dus. Voor – allereerst bereidheid tot – verandering is helaas paniek onmisbare voorwaarde. Lopen ‘we’ door afhankelijkheid [van buitenlandse leveranciers van zgn clouddiensten] onbeheersbaar risico? Maar met politieke ophef, debat in de Tweede Kamer en zo, dreigen dan weer paniekmaatregelen.

Tja, zeggenschap. Zoals je weet, pleit ik daar alweer tientallen jaren onder de noemer van infrastructuur voor. Nota bene inclusief ter digitale facilitering van informatieverkeer. Dat kan je inmiddels toch geen gezeur meer noemen. Als je het ook daar serieus over wil hebben, graag. Ik kijk ernaar uit.

97.44

Wat is er toch tegen om je verstand te gebruiken?

97.45

Laat ajb weten, indien je ervaart dat ik je lastigval ipv behulpzaam ben. Maar het is natuurlijk wèl ook mijn rechtsstaat tot versterking, vooruit, op z’n minst behoud waarvan ik me dringend verplicht acht.

Na ons (telefoon)gesprek heb ik verder nagedacht over je mededeling dat jij leiding geeft aan o.a. informatieanalisten. Over zgn architecten die, als ik je tenminste goed begrijp, over digitalisering min of meer het laatste woord – gekregen – hebben, ga jij blijikbaar echter niet. Zij werken aan de, zeg maar, technische kant.

Dat vind ik, zachtjes uitgedrukt, opmerkelijk. Neem een gebouw, bijvoorbeeld voor kantoorhuisvesting. Ontwerp wordt opgedragen aan een architect (wat overigens een zgn beschermde titel is, architect, maar vooral ict-ers die zich architect noemen trekken zich graag nergens iets van aan). Goed, gebouw, dus architect met, zoals het heet, een erkende opleiding en beroepservaring overeenkomstig de Wet op de architectentitel. Maar van allerlei technische aspecten weet z/hij doorgaans niet het fijne. Daarvoor worden zgn technische adviseurs ingeschakeld. Ventilatie, opvang windkrachten, noem maar op. Nota bene, de regie van het ontwerp(en) is èn blijft de zaak van architect. Ofwel, de architect borgt nadruk op belangen van gebouwgebruikers en overige betrokkenen.

Voor digitalisering heeft de aanduiding architect een andere betekenis gekregen, nog ervan afgezien dat gebruik daar strijdig is met de Wet, te weten vooral die van, inderdaad, technisch adviseur. Nou ja, zo zouden digitaliseringsarchitecten zich afgeleid moeten positioneren. Nee, dat doen ze helaas niet. Maar door hun abusievelijke opstelling als architect naar valse analogie met verdeling van rollen voor de traditioneel fysiek-gebouwde omgeving, bestaat er een gat.

Voor digitaliseringsopgaven moet een, precies, informatiekundig ontwerper belast zijn met de ontwerpregie. Die aanduiding, van informatiekundig ontwerper, bedoel ik, is tot dusver helaas niet ingeburgerd geraakt. Bekend is de aanduiding informatieanalist. Die leidt echter tot verwarring. Ontwerp(en) vergt immers synthese. Dat is géén analyse, nietwaar? Een analist is dús geen architect, toch?!

Onzin.

Wat kan je eraan doen? Het lijkt mij dat je binnen je ‘eigen’ afdeling de functie van informatieanalist kunt herwaarderen tot informatiekundig ontwerper. De desbetreffende medewerkers moeten de bijbehorende taakopvatting gaan ‘dragen.’ Mijn stokpaard is dat ze daarvoor stelselmatig moeten kunnen ... ontwerpen. Dat maakt hun werk allemaal véél interessanter. En, als je me dit oordeel toestaat, pas relevant.

Moeilijker is het uiteraard om de verhouding met zgn architecten, feitelijk technisch adviseurs, dus, in het opzicht van regie feitelijk om te draaien. Daarvoor is bemoeienis nodig door iemand die er verbindend 'boven' staat.

Is zo iemand er niet? Tja, zolang die verhouding niet verandert en informatiekundig ontwerpers (voorheen: informatieanalisten :-)) niet stelselmatig maar 'op' apartheid van voorzieningen mikken, is iedereen vooral maar druk met elkaars tegenwerking met stagnatie van dien. Daarvoor zijn ook steeds méér medewerkers 'nodig.' Om dat sturing (Engels: governance) te noemen is ook verwarrend.

97.46

De schrijver van **Gemengde gevoelens** (De Bezige Bij, 1986) is J.A. Deelder (1944-2019). Hij stelt het boek(je) meteen als een roman voor om verderop te verklaren dat het als zodanig gaat om

[e]en verzameling al dan niet verzonnen gebeurtenissen en personen, die onderling verband houden.[p. 39]

Zo'n zin(sdeel) geeft mij dan te denken. Ik zou zeggen dat met een verzameling verband gepaard gaat, en dat is onderling.

Hoewel mij verband kan ontgaan tussen wát Jules Deelder met verschillende tekstgedeelten "al dan dan niet verzonnen" (be)schrijft, geldt als/voor verband op z'n minst dat ze allemaal door hem geschreven zijn. Dat is tevens op z'n ... hoogst welk verband – waarover in logisch opzicht kan worden volgehouden dat – hoe dan ook bestaat. Volgens subjectief situationisme telt de schrijver als subject en hangen de verschillende teksten door – wat ik vóór dergelijk verband daarom voorstel als – 'zijn' nul-identiteit samen.

Wat het boek(je) in kwestie als verzameling m.i. verder kenmerkt, is dat het nogal gemengde verhalen zijn. Dat lijkt me met "gemengde gevoelens" zelfs onvermijdelijk.

97.47

Met hartelijk dank voor je suggesties, over 1. digital identity wallet en 2. federatief datastelsel is inderdaad prompt allerlei documentatie te vinden.

1. Maar ook niet ... Zo is er het (concept)rapport **NL Wallet Solution Architecture** (versie 26 mei 2023). Hoofdstuk 6 is getiteld **Data Modeling**. Wat mij betreft vormt zo'n model de basis van een ... oplossing. Ik sla in genoemd rapport dus pagina 39 op. Daar staat echter slechts dat "in a future version [...] we will provide a data model." Of dat er inmiddels wél is, kon ik niet ontdekken. Om – eerder? – van een oplossing te spreken bij zelfs volledig gebrek eraan is, vooruit, vind ik, informatiekundig, zachtjes uitgedrukt, merkwaardig.

Ach, wie ben ik? Hoe dan ook komt er ook in Nederland als EU-lidstaat een id wallet voor, ik zou zeggen, 'erkende' ingezetenen. Rijdende trein, en zo. Nu kan ik helaas evenmin ontdekken of Forum Standaardisatie erbij betrokken is resp. wil zijn en, zo ja, hoe. Daar ben ik uiteraard benieuwd naar.

Waarmee ik dan omgekeerd Forum Standaardisatie denk te kunnen helpen, is met het opstellen van een informatiekundige schets van informatieverkeer om o.a. de zgn id wallet in dat ruimere verband (!) te positioneren. (Want) op die manier, en anders nooit, krijg je pas zicht resp. greep op wat er zinvol valt te standaardiseren. Ik geef je alvast een ruwe indruk. Algemeen beschouwd kan een situatie van informatieverkeer blijkbaar niet twee, maar drie tot vier deelnemers tellen. Ik duid ze aan als A, B, C en D. Het lijkt erop dat het slechts om de verhouding tussen A en B

gaat. Maar A kan voor verwerking van de verhouding met B een voorwaarde stellen. A stelt daarvoor een vraag aan B waarvan het antwoord, over context gesproken, ‘behoort’ tot de verhouding tussen B en C. En op haar/zijn beurt kan B een vergelijkbare voorwaarde aan A stellen, waarvoor dan de verhouding tussen A en D betrokken moet worden bij – verwerking van – de verhouding tussen A en B.

Kan je het nog volgen?

A kan zich beperken tot de vraag aan B over zijn verhouding met C. Er zijn echter gevallen waarvoor A de vraag toch liever aan C stelt, zelfs moet stellen.

Informatiekundig is autorisatie dan stellig de voornaamste opgave. Als zgn betrokkene volgens de AVG heeft A recht op inzage van informatie die C over haar/hem heeft geregistreerd. Wat B verlangt, is feitelijk delegatie van die autorisatie. Maar als A daarmee akkoord gaat, volgt daar niet zomaar uit dat C dat eveneens is.

Dat is natuurlijk allemaal niets nieuws. Er zijn in en voor maatschappelijk verkeer organisaties (lees ook: instellingen) aangewezen die vertrouwenswaardige documentatie over verhoudingen opstellen. Zulke documenten heten ook wel akten. Op die manier ‘werkt’ DigiD. En Ideal. Noem maar op.

Met een algemene (!) voorziening voor het doen van een beroep op een derde enzovoort deelnemer is er in één moeite door de zgn id wallet. Kijk, dat is pas standaardiseren. :-)

Ja, zo kan je tegenwerpen, A heeft ‘in’ haar/zijn zgn wallet reeds de van C afkomstige informatie (lees: akte, certificaat e.d.) beschikbaar. Daar is tijdens het contact met B géén contact – meer – tussen B en C voor nodig. Nog ervan afgezien dat C dan géén invloed heeft op wie A inzage geeft, moet het ontwerp van meet af aan op de grootste variëteit inclusief dynamiek mikken. In statisch(er) gebruik is als ‘eenvoudig geval’ dan, daar is het weer, in één moeite door voorzien.

2. Over (een) federatief datastelsel wijdt het ervoor opgerichte zgn samenwerkingsplatform o.a. een webpagina aan **Concept data-ecosysteem Nederlandse overheid**. In die titel is de aanduiding niet bedoeld als voorlopige versie, maar in de zin van – wat doorgaat voor – semantiek. De operationele opvatting van semantiek is ook daar echter nog verkeerd. Weliswaar wordt verscheidenheid erkend, maar de oplossingsrichting blijft averechts.

Ja, het klinkt daar naar variëteit: “Het verkrijgen en gebruiken van gegevens gebeurt altijd binnen een bepaalde context.” Ja, prima, “omstandigheden zoals doel, achtergrond, plaats en tijd van inwinning en gebruik, zijn van invloed op hoe de gegevens begrepen moeten worden.” Het is echter een ernstige vergissing om – zulke – omstandigheden met zgn metadata uit te drukken. Daarentegen moeten ze samenstellend onderdeel van gegevens zijn. En dat is precies wat Metapatroon methodisch biedt.

Verderop op genoemde webpagina gaat het over “gegevens delen” volgens “cumulatie, consolidatie en compilatie.” Dat is precies wat met de zgn informatieronde, ook weer opzettelijk opgezet als algemene voorziening, bij de Rechtspraak(organisatie) voor coördinatie van financieel beheer griffierechten allang praktisch werkt in en voor een federatief stelsel.

Wat mij van de aanpak door het bedoelde samenwerkingsplatform aanspreekt, is om een ontwerp van een federatief stelsel op te stellen en daarvan ‘pas’ relevante standaarden af te leiden. Dat ontwerp vind ik echter niet geslaagd, omdat het

informatiekundig in stelselmatig opzicht principieel tekortschiet. Aan MIM, zie webpagina **Aanbod (metadata)**, en NL-SBB, zie webpagina **Standaarden**, als voorgestelde standaarden ligt dus de misvatting ten grondslag om context – in semantisch opzicht – niet als data, maar als metadata te beschouwen (en daarmee feitelijk de atomistisch-essentialistische insteek te handhaven die facilitering van variëteit principieel belemmert).

Eigenlijk is federatief stelsel een pleonasme. Een stelsel is in een of ander opzicht immers altijd ... federatief. In het geval van verspreid informatiebeheer waarbij informatie tevens selectief-samenhangend beschikbaar moet – kunnen – zijn, moet autorisatie dienovereenkomstig stelselmatig zijn geregeld. Ik wil maar zeggen dat, voldoende veralgemeniseerd, een id wallet strookt met een federatief datastelsel en omgekeerd een id wallet een gepersonaliseerde informatierotonde is waarop allerlei informatieverzamelingen aangesloten zijn.

Dus, zeer interessant, nogmaals bedankt. Ik kijk uit naar je 'uitnodiging.'

97.48

Waarom gaat er telkens toch zoveel mis? Dat komt, zoals Steven Sloman en Philip Fernbach in **The Knowledge Illusion, Why We Never Think Alone** (Riverhead Books, 2017) opmerken, omdat

[w]e all suffer, to a greater or lesser extent, from an illusion [...] that we understand how things works when in fact our understanding is meager.[p. 8] Each of us has our little window on the world, a little bit of knowledge that we have access to.[p. 147 Yet,] the problem is not ignorance per se. It's the trouble we get into by not recognizing it.[p. 257]

Tja,

we often don't realize how little we understand. The result is that we are often overconfident, sure we are right about things we know little about.[pp. 4-5] Our point is not that people are ignorant. It's that people are more ignorant than they think they are.[p. 8]

Sloman en Fernbach benadrukken dat

[t]hought is for action. Thinking evolved as an extension of the ability to act effectively[. p. 10]

Maatgevend voor doeltreffend gedrag is dat het, inderdaad, doel treft. Ik zou zeggen dat we ons meteen vaak vergissen in wat we als doel laten gelden. Dat gaat m.i. dus, zeg maar, kwalitatief nog verder dan wat Sloman en Fernbach beweren, te ... weten dat

[t]hinking [...] evolved to make us better at doing what's necessary to achieve our goals[, i.e.,] allow[ing] us to select from among a set of possible actions by predicting the effects of each action and imagining how the world would be if we had taken different actions in the past.[pp. 10-11]

Ik stel mij dat inclusief (!) motivationele dynamiek cyclisch voor of, gelet op opeenvolging van cycli, als een Möbius-ring, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#) voor afbeelding (en lees o.a. doel voor motief). Kenmerkend is verbijzondering zowel door als naar omstandigheden. Sloman en Fernbach stellen ruwweg dat

[t]he best tools for identifying the appropriate action in a given circumstance are mental faculties that can process information.[p. 11]

Omstandigheden (lees hier ook: situatie) zijn echter niet “gegeven,” een misvatting die zij verderop herhalen met de bewering dat

the purpose of thinking is to choose the most effective action given the current situation.[p. 53]

Op z'n enneadisch is een situatie gekend als resp. door een motief middels een context. Kortom, ik vind de voorstelling die Sloman en Fernbach geven nog steeds te beperkt. Hoewel zij erkennen dat,

[i]n many cases, the information we respond to isn't in our heads; it's in the world[, p. 100]

dienen volgens hen

mental faculties [for] allow[ing] to pursue [...] goals using memory and reason[, helping to] specialize in reasoning about how the world works, about **causality**.[p. 11]

Nogmaals, hoe stelt iemand om te beginnen een – nader – doel? En van het ene tot het andere doel, enzovoort? Wat Sloman en Fernbach aldus beschouwen als

causal understanding is limited to only what you need to know[. p. 12]

Maar dat geldt dus uitgaande (!) van een bepaalde behoefte (lees hier ook: doel). Wat volgens hen telt, is telkens slechts

how to make the thing work [p. 12]

en daaraan verbinden zij de conclusie dat

[t]he mind is not built to acquire details about every individual object or situation. We learn from experience so that we can generalize to new objects and situations. The ability to act in a new [situation] requires understanding only the deep regularities in the way the world works, not the superficial details.[p. 12]

Mijn idee is – daarentegen – dat iemand (lees: een subject) zich door ‘zijn’ cognitief vermogen, wat dat ook is, onderhevig weet aan een principiële regel(maat). Een subject gedraagt zich naar wat hij als een situatie ervaart met daarin focus op een object. Wat hij daardoor nader als een object ervaart, is nooit zoiets als volledig object, dwz voorzien van alle eigenschappen, maar altijd wat strookt met de ervaren situatie in kwestie. En, over doel annex behoefte gesproken, dat gaat op z'n enneadisch ‘uit’ van zijn momentane motivationele begrip. Nota bene, het subject ‘wil’ juist wél bijzonderheden kennen, maar met het object in kwestie door hem verbijzonderd opgevat volgens (lees ook: beperkt tot) de situatie in kwestie. Daar komt voor een subject het vermogen bij om een object als het ware door de situaties heen te kunnen ‘volgen.’ Daar is van oudsher het idee aan verbonden dat een object een wezen heeft, maw iets dat er onveranderlijk aan is. Mijn idee is dus dat eigenschappen – voor een subject – slechts situationeel gelden. Daaruit volgt dat een object in de zin van eigenschappen géén wezen heeft, zeg ook maar als wezen niet uit eigenschappen kan bestaan. De samenhang tussen het object in de ene en de andere situatie kan daarom slechts eigenschaploos worden verondersteld: nul-identiteit. Sloman en Fernbach hangen echter nog het idee aan dat

the purpose of thinking [...] requires discerning the deep properties that are constant across situations[, i.e.,] figuring out what those deep, invariant properties are.[p. 53]

Zo ben ik toch weer in fundamentele kritiek verzeild geraakt. Dat gebeurt vaak, zodra ik me aan een aantekening zet. Ik raak kennelijk tot heroverweging gedwongen van

waarover ik in eerste aanleg met hoger leestempo van dien nog vooral enthousiast was. Want ook Sloman en Fernbach missen nog de differentiële duiding waarvoor de enneade staat. Desondanks blijf ik er graag bij dat hun kritiek op, zeg maar, intellectuele overmoed, serieuze aandacht verdient. Elk individu (lees: subject) behoort te beseffen

that we live in a world in which knowledge is all around us. It is in the things that we make, in our bodies and workspaces, and in other people. We live in a community of knowledge. [...] We have access to more knowledge today than ever before.[p. 13]

Dat heeft dan weer invloed op wàt iemand wil, enzovoort. Maar m.i. ook weer te simplistisch gedacht veronderstellen Sloman en Fernbach dat

we share goals. In the language of cognitive science, we share intentionality.[p. 14]

Ja, een subject heeft àltijd een motief. Nee, met verschillende subjecten als deelnemers aan een verhoudingen hebben zij nooit hetzelfde motief. Het ene subject ervaart zich àls deelnemer door gedrag àls – een – teken te beschouwen en het subject waarvan hij dat teken afkomstig acht bijgevolg als andere deelnemer. En omgekeerd. Zo geldt volgens mij èlk teken als verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance, zie [Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism](#)). De één wil de ànder tot iets bewegen dat hij nota bene niet zèlf wil doen. Ziedaar, verschillende motieven. Sloman en Fernbach geloven nog dat

[w]e can jointly pursue a common goal.[p. 115]

Tja, dat wil de één voor ‘zijn’ doel de ànder vaak graag laten geloven en dat verklaart

why [...] politicians and interest groups[, p. 185]

herstel, als het zo uitkomt iederéén,

so often take a sacred values position[, p. 185]

Dat lukt voor zover

[w]e simply have no choice but to adopt the positions of those we trust[, p. 162]

en/of van wie we ons overheersend afhankelijk veronderstellen. Daadwèrkelijk is er tèlkens afstemming van onvermijdelijk verschillende gedragsaandelen aan de (wan)orde, enzovoort. Met deze veronderstelling laat zich m.i. ook alweer beter ‘verklaren’ waarom individuele alwetendheid een illusie is. Want als

[t]he curse on knowledge is that we tend to think what is in our heads is in the heads of others[, p. 128]

vormen “shared attention,” “shared intentionality,” “the ability to share knowledge” e.d. natuurlijk meteen al een ... illusie:

The same [request] issued in apparently the same environment can lead to quite different behaviors.[p. 135]

Ik herhaal dat èlk subject over vermogen tot situationele afstemming beschikt. Een subject behoort altijd, eh, zèlf tot wat hij doorgaans overigens ònbewust als momentane situatie ervaart, maar dat kunnen ook àndere subjecten zijn die dus op hùn beurt ... en ga zo maar door. Daarin vind ik een mens althans principieel niet verschillen van welk zgn leefwezen dan ook, dus ook de zgn moderne mens niet van ‘zijn’ voorouders. Het lijkt mij wèl dat menigeen onderhevig is aan zowel meer als sterkere wisselingen van – wat hij ervaart als – situatie met (over)belasting van zijn

afstemmingsvermogen van dien. Overigens pakt minder variëteit dan waarop een subject is 'bemeten' eveneens nadelig uit.

Voor Sloman en Fernbach lijkt wat zij

the psychological realm [p. 57]

noemen en als zodanig 'voorzien' van

emotions[, ...] moral sensibilities[, ...] motivation[, ...] moral values [and ...] desires[, in short,] the intention[, p. 57]

slechts ... object van

causal analysis [p. 57]

ipv allereerst motief ervoor en vervolgens er als motief door veranderlijk. Ik geloof op z'n dia-enneadisch dus niet dat

[c]ausal reasoning is the basis of [...] cognition[, that is,] in large part what the mind does.[p. 58]

Overigens stellen ook Sloman en Fernbach

that thought is not a disembodied process that takes place on a stage inside the head. Rather, the brain is only one part of a processing system that also includes the body and other aspects of the world.[p. 103] The brain and the body and the external environment all work together[, p. 105]

maar m.i. tevens anders dan Sloman en Fernbach – lijken te – suggereren. Dergelijke interdependente dynamiek stel ik dus ruwweg dia-enneadisch voor. Uiteraard,

[r]epresenting knowledge is hard, but representing it in a way that respects what you don't know is very hard.[p. 15]

Het helpt om de beperking te beseffen dat voor een subject een indeling geldt naar wat hij als situaties meent te weten voor wat hij aldus steeds per situatie van een object meent te weten. Er is oneindig veel dat hij – nog steeds – niet als situatie kent. Voor zover een object 'in' zo'n onbekende situatie verkeert, weet hij er evenmin ook maar iets van. Een modelleermethode volgens het beginsel van situationele verbijzondering van objecteigenschappen resp. –gedragingen biedt [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern).

Wat mij betreft verduidelijkt – het stelselmatig dekkende ordeningsbeginsel van – Metapatroon dat volgens Sloman en Fernbach

[w]e reason both forward and backward. Forward reasoning is thinking about how causes produces effects[, while r]easoning backward is reasoning from effects to causes.[p. 58]

Ik associeer gedrag dan met effect. En gedrag is wat een situationeel object heeft (en met object als subject doet). Dat vergt met Metapatroon zgn neerwaartse decompositie. Omgekeerd, dus uitgaande van een verschijnsel als een gedraging, moet zowel een situatie als een object als het ware eraan voorafgaand worden verondersteld. Daarvoor dient zgn opwaartse decompositie.

Hoe dan ook, hoewel ik het oneens ben met

[u]nderstanding the mind in th[eir] way[, p. 15]

zou er véél inderdaad op z'n minst minder verkeerd uitpakken, indien

[r]ecognizing the limits of our understanding should make us more humble[. p. 15]

Maar hoe realistisch is het om relativering te verlangen van wie meent te gedijen bij – de illusie van – absolutisme? Wie machthebbers kent die er prijs op stellen te vernemen dat zij

don't realize how little they understand[, p.16 instead] tolerat[ing] complexity by failing to recognize it [p.35 while being] surrounded by like-minded people who know equally little[, p. 163]

moet het ze vooral zeggen. Klopt,

[e]xposing people's illusions can upset them.[p. 192]

Ik heb het nooit verder dan spot gebracht. Tot uitdrukking van machteloosheid, dus. Ja, dat geldt stellig ook voor deze aantekening. Toegegeven, ook voor mij geldt stellig dat

[a]ttitudes are determined [...] by a host of [situational including] cultural factors that make them largely immune to change.[p. 160]

Vooruit,

it is easier and more effective to change the environment than it is to change the person[, p. 249]

maar het blijft dezelfde opgave van persoonsverandering als de persoon in kwestie zich qua omgeving vooral naar andere personen richt (zoals Sloman en Fernbach onder de noemer van gemeenschap benadrukken). Zij beweren nog hoopvol dat

[n]o one wants to be wrong[, p. 170]

maar wie ervan uitgaat dat hij absoluut gelijk heeft, dat gelet op 'zijn' succes zelfs wel moet hebben, of wie, als tegenhanger, mislukking aangewreven krijgt en daarom ervoor kiest netzo absoluut ongelijk te hebben, wil een andere opvatting niet eens overwegen. Die houdt hij immers op voorhand voor onbestaanbaar

and this insularity makes us even more ignorant. We fail to appreciate the other side's perspective [p. 174]

en dus helemaal, zoals ook Sloman en Fernbach missen, dat het niet om keuze voor het ene of het andere perspectief gaat, maar om verschillen en daarom afstemming ertussen. Het is over en weer een kwestie van

[g]etting people to think beyond their own interests and experiences [...] for reducing their hubris[. p. 179]

Sterker nog, situationistisch beschouwd heeft een subject 'natuurlijk' nooit strikt eigen belangen, enzovoort. Aan werk van Meredith Belbin (1926-2025) over afgestemde rollen in managementteams, werk zoals zijn boek **Management Teams** uit 1981 waar zij overigens niet naar verwijzen, herinnert mij de nadruk die ook Sloman en Fernbach erop leggen dat

it is the team that gets things done [p. 207 and, therefore, what matters] regarding intelligence [should] be understood as how much an individual contributes[. p. 206 A]n effective group [...] needs a balance of people with different skills [p. 207 with] success [...] determined by how well the [...] members] work together.[p. 211 Therefore], we should play to individual's strengths, allowing people to blossom in the roles that they're best at playing.[p. 231]

Wie zichzelf absolute leider waant, is helaas niet aanspreekbaar op een rol 'onder' andere rollen, dwz met onderlinge betrekkelijkheid in de zin van wederzijdse

afhankelijkheid van dien (maar eist kritiekloze gehoorzaamheid van vèrder iedereen aan zijn overheersende betrekkelijkheid resp. macht tegenover hun ondergeschikte betrekkelijkheid resp. volledige afhankelijkheid).

97.49

Karl Corino heeft een uitgebreide biografie van Robert Musil (1880-1942) geschreven. Dat weet ik door de Nederlandse vertaling van een gedeelte. Dat is als **Musil, Een biografie 1880-1924** (Meulenhoff, 2005, oorspronkelijk Duits 2003) verschenen. De “keuze van de teksten” voor de Nederlandse uitgave is van Ton Naaijken, vervolgens heeft Hans Hom ze vertaald. In hun **Verantwoording** ter inleiding verklaren zij dat

ervoor gekozen [is] het werk in twee delen uit te brengen, waarbij in het [onderhavige] eerste deel, dat de periode beslaat die eindigt [...] in 1924, de nadruk moest liggen op [Musils] werk dat aan **De man zonder eigenschappen** voorafgaat, met name op [zijn] werk dat in het Nederlands is vertaald.[p. 7]

Er is een nog steeds omvangrijk deel overgebleven. Het voor het Nederlands aangekondigde tweede deel is tot dusver overigens nog niet verschenen. ik kan er overheen gelezen hebben, maar vind Corino onvoldoende antwoord proberen te geven op de vraag, hij stelt ‘m als zodanig ook niet voor zover ik kan zien, waarom Musil ervoor kiest om vrijwel meteen ná zijn studie(s) zowat voltijds te schrijven.

Mijn idee is nog steeds dat hij zoekt naar zoiets als eenheid achter verschillen. Hij zou spoedig beseffen er – opgeleid – als ingenieur niet verder mee te kunnen komen. Musil gaat – daarom? – onderwijs in psychologie en filosofie volgen, sluit zelfs met een academische promotie af, maar kennelijk ook daardoor blijven hem verschillen opvallen zònder – aanzet tot – synthese. Verwacht hij soms soelaas van dichterlijke vrijheid? En kan hij verder niets ànders verzinnen?

Dat idee kan overigens vooral uit mijn vooringenomenheid, Metapatroon en zo, ontstaan zijn.

Corino overtuigt met herleiding van Musils romanfiguren tot personen waarmee hij omgaat. Dat bevredigt speurzin.

Wie iemand louter sympathiek wil vinden, moet echter geen biografie lezen.

97.50

Wat wil ik van u? Ach, ik ben iets ouder. Overigens niet veel, geboren in 1952 als ik ben. Misschien, als u dat tenminste wilt, kan ik u helpen. Oh ja, daarmee zou ik me op mijn beurt natuurlijk door u geholpen weten. Over afstemming volgens erkenning van verschillen verderop meer.

Voor een gesprek rijd ik binnenkort op de fiets met plezier eens naar de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur in Den Haag. Ik meteen afschrift gestuurd aan meneer Van Twist als huidig decaan van NSOB; ook zijn reactie is zeer welkom.

Aanleiding? Ik heb zojuist uw boek **De integrale staat, Kritiek van de samenhang** (Boom, 2023) gelezen. Graag, zeer graag zelfs, deel ik grondig wat ik begrijp als uw voornaamste kritiek, te weten op, hier kortweg in mijn woorden, ontkenning van open – dynamiek van – variëteit. Voorts waardeer ik uw besef van een dilemma. Tja,

wie er[gens] steeds maar kritisch over spreekt en schrijft, draagt alleen maar bij aan [he]t hardnekkige voortbestaan [ervan].[p. 259]

Ik vat op dat als uw serieuze voornemen om niet in kritiek, hoe virtuoos ook beargumenteerd, te blijven hangen.

Voor zover u ergens naar zoekt, lijkt mij dat allereerst een manier waarmee ook naar uw overtuiging

[a]an maatschappelijke pluraliteit [...] recht [kan] worden gedaan[, pluraliteit [in de zin van] ongelijksortigheid en meervoudigheid die niet gelijk-aardig is.[p. 266]

Daarbij kan ik u inderdaad behulpzaam zijn. Ja, u heeft gelijk dat

[i]n een model [...] pluraliteit [is] ingesloten uitgaande van de theoretische aannames[, p. 266]

maar u vergist zich dat bedoelde aannames

per definitie monoparadigmatisch [zijn. p. 266]

Ik geef u een, zeg dus maar, multiparadigmatische logica annex methode in overweging. Als aanzet voor uw eventuele volgende boek met méér opbouwende suggesties :-)) meen ik dat ook uw analyse nog mank gaat aan de veronderstelling dat ontleding tot individu als differentiële maat soelaas biedt. Dat gaat echter niet ver genoeg voor wat u m.i. terecht verlangt van een

logica [die] gevarieerd of pluriform [is].[p. 74]

Hierbij wijs ik u allereerst op zo'n kwalitatief andere logica. Nota bene ànders dan de logica die overheersend gangbaar strookt met atomisme/essentialisme, vormt nadere ontleding per individu (lees ook: subject) er de grondslag van. Nadere? Een subject gedráágt zich immers naar omstandigheden (lees ook: situatie) verschillend. Er bestaat – dus – géén gedrag volgens ònveranderlijke eigenschappen van het – veronderstelde – subject in kwestie. Ofwel, het idee van het zgn wezen van een subject is er strijdig mee. Wèg essentialisme! Gedragmatig bestaan slechts situationele subjecten. Herstel, voor open bereik van gedragmatige verschillen zijn consequent slechts subjecten situationeel gedifferentieerd dènkbaar. Wat de situationele, eh, subjectdelen desondanks bij elkaar houdt als zoiets als volledig subject, kan op zijn beurt echter géén situationeel subject zijn. Maar wat dan wèl? Daarvoor veronderstel ik een nul-identiteit per subject (algemeen: per object; een subject beschouw ik als een object voorzien van cognitief vermogen voor veranderlijk àctief gedragsaandeel aan samenloop met situatie).

Ik kan me voorstellen dat u het even niet kan volgen. Vraag u zich eens af, hoe beoordeelt u uw gedrag? Dat verschilt toch van situatie tot situatie, nietwaar? En kunt u (een) eigenschap(pen) noemen die u werkelijk levenslang ònveranderlijk heeft gehad en ook verder houdt? Dat dacht ik al ...

Een praktisch bruik- en houdbare variëteitslogica moet willekeurig passen. Dat lukt dankzij zgn recursiviteit van het situationele verbijzonderingsbeginsel. Ik bespaar u nadere uitleg, maar hiermee is die open logica ... volledig (en, precies zoals u wenst, als volledige logica ... open :-)).

Op voorhand laten zich aard en aantal situaties niet bepalen, dus evenmin wat resulteert uit samenloop van subject met situatie met telkens verandering van zowel subject als situatie. Enzovoort.

Hopelijk ontgaat u intussen de verklaring van uw voorstel(ling) van “de lege staat” niet. :-)) Er is tēkens een situationele staat. Wat de verschillende, zeg ook maar, verschijningsvormen van, bijvoorbeeld, Nederland laat ... samenhangen, kàn dan slechts ‘iets’ onsituationeels zijn. Precies, de aanduiding nul ‘staat’ voor leegte. Volgens situationisme geldt gedrag principieel betrekkelijk. Atomisme? Ook wèg ermee!

Samenleving, maatschappelijk verkeer, enzovoort komen erop neer dat voor het ene subject een situatie vaak (een) ander(e) subject(en) telt (tellen). En omgekeerd. Van verandering-door-samenloop tot verandering-door-samenloop.

Op de logica van zulke verwevenheid, met Metapatroon als uitdrukkingsmethode ervoor, vind ik uw “kritiek van de samenhang” dus niet van toepassing, integendeel. Meer in **Metapattern: context and time in information models** (Addison-Wesley, 2001).

Wie zo’n model opstelt? Een situationeel subject. Ziedaar, reflexiviteit. Mee eens, modellen van

[s]ystemen of stelsels zijn [...] allerm minst neutraal[. p. 262]

Indien elke situatie met een perspectief strookt dat

naar zijn aannames [moet] worden beoordeeld[, p. 264]

biedt Metapatroon hoe dan ook de mogelijkheid van overzicht over willekeurig verschillende perspectieven in één ... model.

Een term die ik in uw boek slechts één keer ben tegengekomen, is infrastructuur.

Heb ik soms niet nauwkeurig genoeg gelezen? Enkele zeer korte teksten die ik aan de, vooruit, infrastructurele staat wijdde, zijn [Faciliteerkunde](#) (2010), [Vereniging en infrastructuur](#) (2016) en [Infrastructuurlunde](#) (2016).

Op enkele passages in uw boek wil ik vervolgens enig commentaar kwijt. Zo stelt u dat

pluraliteit [...] nu juist ongelijksoortig verschil [is] dat niet tot een geheel, of een samenhang te herleiden is.[p. 13]

Het is “nu juist” de veronderstelling van een nul-identiteit die – het veronderstellen van – samenhang tussen willekeurige verschillen toestaat. Om dat terdege te beseffen vergt zeker enige wiskundige aanleg. Het is dus maar hoe de veronderstellingen luiden, of geldt dat

[p]luraliteit [...] niet de gedaante van een systeem of stelsel [heeft, dwz] niet [kan] worden gevangen in een model[. p. 19]

Ja, zoals ik stelsel opvat,

beweegt [het] alle kanten op [en als stelsel] zonder doel of bedoeling.[p. 19]

Het zijn de subjecten als deelnemers aan situationele samenlopen die respectievelijke motieven kennen; zij

zijn onderling niet gelijk [p. 240]

en elk subject is dat ook van situatie tot situatie niet.

Als ik de logica die ik voorstel – even – een metalogica noem, zijn het inderdaad zulke samenlopen

waar[mee] de wereld wordt gekenmerkt door fragmentatie, door uiteenlopende, niet tot elkaar herleidbare logica’s en dynamieken, door zeer uiteenlopende vormen van samenhang, door botsing en breuken, [...] door] gebrokenheid[. p. 28]

Niet zozeer is

de samenhang te vinden in het fragment[, p. 19]

maar met elke subject-situationele samenloop als een fragment tussen fragmenten; via ‘zijn’ nul-identiteit is het subject in de ene situatie aan het subject in de andere

situatie gerelateerd, enzovoort.

Ik besef dat die logica even wennen is, maar zij is m.i. praktisch onmisbaar voor wat u terecht bestrijdt als

integraal, om niet te zeggen totalitair [p. 32 en] gelijkschakeling.[p. 44]

U verwijst naar

performatieve taaluitingen [p. 78]

alsof er ook andere soorten zijn. Mijn idee is dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, maw hoofdzakelijk performatief (zoals ook deze tekst). Volgens hun verhouding, klopt, een situatie, stemmen deelnemers hun respectievelijke gedragsaandelen ermee af. Meer in mijn proefschrift **Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism** (2002).

Uiteraard ook wat op enig moment als infrastructuur geldt, vergt afstemming. Daartoe dient zoiets als formele politiek, als zodanig eveneens ... infrastructuur. Dat meen ik deels te herkennen in wat u

bepleit [als] politieke orde die kleiner is dan de wereld, die deze niet omvat of richting geeft, maar als een symbolische infrastructuur aan de onderkant van de samenleving te situeren is[. p. 258]

Wat mij betreft vervalt de kwalificatie als “symbolische.” En “onderkant” vat ik op als faciliterend. Vervolgens is daardoor beperkt welke verzoeken tot inschikkelijkheid – een vertegenwoordiger van – zo’n onderkantse overheid als

doelgerichte machine [...] met discursieve strategieën van woorden betekenissen [p. 149]

tot een burger kan richten. Want

[d]e staat is [weliswaar] een mimetische afbeelding[, p. 82]

maar naar mijn idee slechts van het gedeelte

van de wereld [p. 82]

dat als infrastructuur is overeengekomen. En

[p]recies in dat ‘minder’ is de bescherming van de differentie gelegen[, p. 258]

doordat met infrastructuur

[d]e staat [...] ten aanzien van alle particulariteit afstand houdt en liefst neutraal blijft. Uiteraard is absolute neutraliteit onmogelijk, maar partijdigheid moet zoveel mogelijk worden uitgesloten [p. 268]

om evenwichtige verhoudingen te bevorderen.

U stelt dat

politiek ook altijd de vraag is naar wat politiek is.[p. 265]

Ik varieer er op met de stelling dat infrastructuur ook altijd de vraag is naar wat infrastructuur is.

Infrastructurele oriëntatie laat in- resp. uitsluiting zeker niet verdwijnen. Maar de vraag naar grenzen laat zich onder de noemer van infrastructuur stellig scherper stellen. En duidelijker, evenwichtiger beantwoorden?

Eisen aan hoe infrastructuur wordt gebruikt, zijn doorgaans redelijk genoeg. Is het voorts redelijk eisen aan gebruikers te stellen aan hun reden(en) van gebruik? Is dat moeilijk te scheiden? Maar op de openbare weg bevordert standaardisatie van hoe,

bijvoorbeeld van rechts houden als verkeersregel, zelfs opzettelijk de variëteit van waarom. Elke weggebruiker is in beginsel vrij zowel om vertrek-, aankomstpunt en de weg ertussen te kiezen, de beschikbare weg, dat dan weer wel, als in de reden voor verplaatsing.

Moeten we

accepteren dat bestuurders vaak maar wat aanrommelen[? p. 129]

Ik vind veronachtzaming van reële variëteit nalatig. Uw boek is een overtuigende kritiek op nalatigheid volgens

gesimplificeerde modellen van een wereld [...] om steeds maar weer de ontsnappende variëteit [...] te normaliseren.[p. 156]

Het is uiteraard al meteen een waanidee om variëteit te willen ... vangen. Daarom is ook

politiek handelen noodzakelijkerwijs incrementeel,[p. 251]

maar met erkenning van variëteit zou de beoordeling als

voortmodderend [p. 251]

niet meer op z'n plaats zijn. Het is nu eenmaal niet anders,

[n]ataliteit en pluraliteit zorgen ervoor[. p. 205]

De verklaring van abusievelijk simplisme is inderdaad niet dat

[d]iversiteit op het meest individuele niveau [...] van iedereen een unieke minderheid maakt [volgens] een atomistisch perspectief[. p. 227]

Want het kenmerkende verschil betreft nooit een individu op zichzelf, maar 'bestaat' altijd 'pas' in samenloop van een subject met een situatie (eigenlijk: door wat het subject met cognitief vermogen ervaart als situatie). Ipv aldus kleinschaliger dan het individu lijkt u de differentiële maat echter ten onrechte – wat – grootschaliger te zoeken. Dat maak ik althans op uit uw bewering dat

[i]ndividuele diversiteit [...] toch altijd in een sociale context [zal] worden gerealiseerd, hoe uniek elk individu ook is.[p. 228]

Maar "sociale context," zeg algemener situatie, is niet maatgevend. Dat is, nogmaals de samenloop (!) van subject en situatie. Ofwel,

[d]e differentie is altijd relationeel[. p. 233]

Ik hoop dat u het op z'n minst op prijs stelt dat ik uw boek met aandacht en vergaande instemming heb gelezen. Als u eens verder wil praten over wat ik op mijn beurt als opbouwende kritiek en suggesties voor vervolg bedoel, moet u niet aarzelen mij dat te laten weten. Ik kijk naar uw reactie uit.

97.51

Op een eerder boek van u heb ik overigens nog uitgebreider commentaar geleverd, te weten met [In alle staten](#) (2016) op **De staat van verschil, een kritiek van de gelijkheid** (Van Gennep, 2007). De aanleiding ervoor was dat ik het vooral nodig vond om Hans Boom, destijds één van uw promovendi die voor zijn onderzoek weer contact met mij opgenomen had, aan oriëntatie op uw werk te helpen, herstel, aan oriëntatie op serieuze verbinding van uw werk met het mijne. Toegegeven, dat was nogal vergeefse moeite.

Tot besluit van mijn emailbericht waarmee ik hem naar genoemde tekst verwees,

schreef ik “Ik hoor het wel, of je Frissen [erop] opmerkzaam wilt maken.” (Ook) dat heb ik helaas nooit ‘gehoord,’ hoewel ik als commentaar o.a. schreef dat “samenwerking [...] toch [zou] moeten helpen,” en nu is het alweer bijna tien jaar later. Daarom probeer ik maar eens direct u te spreken te krijgen.

Indien uzelf dat verband onverhoopt niet (h)erkent, heb ik uw werk kennelijk volstrekt verkeerd begrepen. (Maar) in dat geval stel ik een gesprek ter toelichting uiteraard zelfs extra op prijs.

Als u [In alle staten](#) leest, merkt u stellig dat ik thans nav **De integrale staat** niets nieuws beweert. Dat komt omdat u terecht uw kritiek herhaalt en ik opbouwend dus netzo terecht – overgang naar – variëteitslogica blijf benadrukken.

In elk geval kunt u onmogelijk missen dat ik voor mijn titel ben geïnspireerd door – vele van – uw titels. :-) En u kunt stellig waarderen dat ik de betekenis van staat als willekeurige toestand erbij betrek, zo door naar meervoud ervan resp. verschillen ertussen.

Ik herhaal zéér naar uw reactie en/of die van meneer Van Twist uit te kijken.

97.52

Volgens mij doe ik telkens toch ècht niets anders dan iemands beweringen serieus nemen voor een serieus voorstel voor vervolg.

Ditmaal richt ik me tot iemand die, afgaande op ondertitels van meerdere van zijn boeken, kritiek zelfs als handelsmerk gebruikt. Dat deed Immanuel Kant overigens met diverse hoofdtitels, maar de verlangde associatie lijkt mij evident.

Mist hij de opbouwende draai die ik probeer te geven? Kan hij er als afwijking van zijn kritiek slechts ... kritiek in herkennen en mij bijgevolg als concurrent waarmee dus onmogelijk valt samen te werken, maar die juist moet worden tegengewerkt? Laat ook hij hoe dan ook wat ik schrijf domweg ongelezen? De minste moeite kost immers veronachtzaming. Vanuit een machtspositie volstaat dat doorgaans voor tegenwerking.

Wil iemand eigenlijk wel serieus genomen zijn? Of ‘staat’ er in zijn werk helemaal géén suggestie van discussie? Acht hij toegestane reactie exclusief tot bewondering beperkt?

Afwachten maar weer.

Ik deed eens een tweetraps-poging (waarvan ik je afschrift van de tweede ‘trede’ apart stuur). En tweevoud heb ik doorgetrokken door er meteen zijn opvolger als decaan van NSOB bij te betrekken. Wie weet (h)erkent die functionaris dat het onderwijsaanbod met subjectief situationisme resp. variëteitslogica als grondslag is gediend. Niet aangesproken, zeker nooit gehoord. En op de website staat :-) de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur tevens als “denktank” gepropageerd. Is dat tank in de betekenis van nietsontziende, alles-ànders-verpletterende machine, of van reservoir ontvankelijk voor open-àndere bijdragen?

Als je – ook – hierover verder niets van me verneemt, heb ik – wederom – niets vernomen.

97.53

Dank je wel voor citaat uit “een ingezonden brief.” Heeft de inzender zijn (zelf)beeld toegelicht? Dus, waarom komt z/hij ermee? Staat dat er bij?

Ja, z/hij drukt ook naar mijn indruk met zoveel woorden inderdaad het beginsel van subjectief situationisme uit. Het gebruik daarvoor van de termen “identiteit” en “essentie” vind ik echter verwarrend. In plaats van “Ik ben een mens en al meer dan

zeventig jaar bestaat mijn identiteit uit van alles” vind ik het duidelijker om kortweg “Ik besta uit van alles” te (veronder)stellen. En als vervolg dan niet “waarbij de essentie varieert naar tijd, plaats, omstandigheden en gemoed,” maar tevens kortweg “wisselend naar en door omstandigheden.” Nee, dat hoeft er eigenlijk niet eens – meer – bij. Want “uit” kan je opvatten enerzijds volgens “ik” als, eh, bron van “van alles,” anderzijds dat “ik” voortkomt ... “uit van alles.” Gewoon, “Ik besta uit alles,” klaar.

Overigens is eerder opmerkelijk gemaakt op – verloop van – meervoudige veranderlijkheid. Opvallend deed wat mij betreft o.a. Luigi Pirandello dat met **iemand, niemand en honderdduizend**; nav die oorspronkelijk in 1926 verschenen roman schreef ik [Literatuurtip voor informatiekundig ontwerpers](#) (2012). Ook in **De man zonder eigenschappen**, verschijnend vanaf 1930, van Robert Musil is het hoofdthema volgens mij het ontbreken van onveranderlijke eigenschappen, zeg ook maar van essentie.

97.54

Met jouw indruk van hem als “een man die het nogal met zichzelf getroffen heeft” ben ik het helaas volstrekt eens, zij het dat jij je oordeel nog vriendelijk verwoordt. Je herstelt :-) dat wat verderop door vermelding van “narcisme.”

Als dat oordeel klopt, vat hij alles anders dan uitdrukking van bewondering op als inbreuk op zijn beproefde aandachtsmodel. Tja, omdat ik volledig ongeïstitutionaliseerd ben, nee, er is met voor hem enig geldig gezag niemand op wie ik mij kan beroepen, laat staan verlaten, kom ik op mijn beurt niet eens voor zelfs maar enige ... aandacht van hem in aanmerking. Ik val volgens het allereerste machts criterium genadeloos af. Mijn emailberichten kan hij gerust ongelezen laten. Maar dan heb ik tenminste schijnheiligheid gedocumenteerd. En dankzij documentatie verbaast hopelijk iemand zich dáár in de – verre – toekomst over. Of dat oordeel is verkeerd en/of zijn er wonderen in de wereld.

97.55

Zijn criterium voor samenwerking? Omdat hij “over belangstelling voor [z]ijn publicaties niet te klagen” heeft, voelt hij “de noodzaak voor samenwerking ook niet.” Er staat nog nèt niet bewondering ipv belangstelling.

Wat ik toon, vind hij dus geen belangstelling.

Hij heeft en houdt als loopbaan het spelen, zoals ooit door Irving Janis beklemmend geanalyseerd, van de rol van de dissident ter bevestiging van groepsdenken (Engels: groupthink). Hij beheerst daarvoor het kunstje van het leveren van wat klinkt als serieuze kritiek, maar als amusement opgevat moet worden. Zo iemand is en blijft bij de (machts)elite welkom voor af en toe een voorstelling. En denkt er dan zèlf lid van te zijn geworden, wat uiteraard een misvatting is. Maatschappelijke bijdragen? Nou, nee.

Heeft hij op zijn beurt zelfs ook maar even ... belangstelling gehad voor wat ik als bijdragen voorstel? Ik kan het me niet ... voorstellen.

Ook weer duidelijk, helaas.

97.56

U klinkt alsof u niet gestoord wenst te worden. Ik betreur, dat u op mijn argumenten volstrekt niet ingaat. Of u inderdaad iets beters te doen heeft, valt voor mij daarom onmogelijk te beoordelen. Nieuwsgierigheid herken ik in elk geval niet in uw reactie. U bent uiteraard zeer welkom erop terug te komen.

97.57

Zo'n nawoord maakt stellig nòg minder indruk, ik weet het, maar ik schrijf het dan ook vooral om mijzelf de illusie te bezorgen van rechtvaardiging van de vergeefse moeite enzovoort die het opnieuw gekost heeft om allereerst maar eens in gesprek te raken. Zònder die illusie zou ik serieuze pogingen opgeven, en dat kàn ik blijkbaar nog niet. Ach, eenmaal geschreven, stuur ik die tekst ook maar (waaruit inderdaad blijkt dat ik die illusie gered heb :-).

97.58

Ook aan mislukking is natuurlijk veel, bijna alles, psychologisch. Zelfs vooral eraan? Dat maakt Dietrich Dörner aannemelijk in **The Logic of Failure: Recognizing and Avoiding Error in Complex Situations** (Metropolitan Books, 1996, oorspronkelijk Duits 1989):

By labeling a bundle of problems with a single conceptual label, we make dealing with [it] easier – provided we're not interested in solving it. [...] A simple label can't make the complex nature [...] go away, but it can so obscure complexity that we lose sight of it. And that, of course, we find a great relief.[p. 55 W]e may devise elaborate and dogmatic defenses to protect hypotheses that in no way reflect reality.[p. 92]

Zijn uitleg inclusief aanbevelingen kan m.i. echter duidelijker. Want het klinkt alsof Dörner de beoordeling als ingewikkeld resp. verwikkeld telkens op een enkele situatie betreft. Ik vind zijn zgn logica alweer ... logischer door complexiteit te associëren met onzekerheid over dynamisch veelvoud van situaties. Hij verwijst naar variëteit onder allerlei noemers en dat belemmert algeme(e)n(er) begrip.

Neem zijn bewering dat

processes can go awry if we do not pay enough attention to possible side effects and long-term repercussions[. p. 2]

Ik vertaal zowel "effect" als "repercussion" hier met werking. Dat noem ik ook gedrag. En gedrag resulteert uit samenloop van een object met een situatie. Met samenloop als oorzaak is het gevolg dat zowel object als situatie verandert (en een deelverzameling van objecten vormen subjecten; een subject is een object voorzien van cognitief vermogen voor actief gedragsaandeel).

Wat is dan een bijwerking? Dat hangt ervan af. Uitgaande van een object kan de voor een samenloop relevante situatie verkeerd zijn geschat en bijgevolg de samenloop. Dan komt de werking ànders uit dan voorspeld. Of het object in kwestie komt daadwerkelijk tevens in een vooralsnog onvoorziene te verkeren, dwz met èxtra samenloop en dus èxtra werking van dien en

the mistake is less not knowing than not wanting to know.[p. 58]

Kortom, welke situaties zijn resp. worden relevant? Hoe verloopt samenhang ertussen? Dat maakt van Metapatroon inderdaad een hulpmiddel voor stelselmatige verkenning van multisituationele ordening ter bestrijding van

a tendency to deal with problems on an ad hoc basis.[p. 5 For w]hat we do have to avoid, [...] is reducing and simplifying reality until we are able to fit it into an predetermined formal pattern[. p. 165 A] reductive hypothesis [...] is wrong because it is incomplete.[p. 90] How can we avoid this pitfall?[p. 58] We must keep track of constantly changing conditions and never treat any image we form of a situation as permanent.[p. 98]

(Ook) Dörner mist nog dat het daarvoor helpt om eveneens (!) volgens situatie te differentiëren. Hij stelt weliswaar dat

[we] have to think beyond the situation itself[, p. 6]

maar beseft niet dat hij met de toevoeging van “itself” verhindert om “beyond” – dus – eveneens onder situationele noemer te brengen. Zo ontgaat hem willekeurig bereik met ordening volgens een algemeen geldig methodisch beginsel (zoals, ik herhaal, Metapatroon biedt) om te voldoen aan

[t]he need to see a problem embedded in the context of other problems[, p. 6]

Wat Dörner – daar – met context bedoelt, noem ik overigens óók situatie.

Intermezzo: Context beschouw ik volgens semiotiek op enneadische grondslag als onlosmakelijk onderdeel van een teken. Situatie is op z’n enneadisch, dwz in onlosmakelijk verband met een aldus samengesteld teken, de zgn verbijzonderingsgrond van daadwerkelijk objectgedrag. Vergelijkbaar samengesteld is de interpretant als motivationeel begrip. De enneade is aldus een uitbreiding van de semiotische enneade zoals voorgesteld door Charles S. Peirce. Einde intermezzo.

Omdat wat we ons als hetzelfde object voorstellen, daadwerkelijk in allerlei verschillende situaties kan bestaan, door elke samenloop verandert zodat er feitelijk een ander object met een volgende situatie samenloopt, enzovoort, waar dan situationele veranderingen ‘bijkomen,’ moeten we, daarin heeft Dörner volstrekt gelijk, rekenen op en met

multiple effects [p. 15 from] many interrelated variables.[p. 37]

Dus, wat we kennelijk abusievelijk voor hetzelfde object – blijven – houden,

[w]e have to take [...] apart and isolate what we mean **in detail**[, p. 54]

maar ook Dörner mist nog de kunstgreep voor een werkbare, zeg maar, variëteitslogica. Want hij merkt op dat

we will often note after we have analyzed a complex concept this way that it has no single “center” but involves many different things in different places at different times.[p. 54]

Met situatie als noemer van “different places at different times” kan elk object als het ware ontleed worden in (lees, omgekeerd: als samengesteld worden beschouwd worden uit) situationele ‘deelobjecten.’ Het ‘ene’ object valt echter niet uiteen oid. De situationeel verschillende delen hangen tevens samen. Ofwel, een object telt een ... centrum. Dat moet als zodanig echter, eh, ònsituationeel, vóórsituationeel e.d. gelden. Het ‘centrale punt’ dat samenhang van situationele objectverschillen toestaat, stel ik voor als de nul-identiteit van het object in kwestie. Ofwel, er zijn aldus zelfs ... absoluut géén

“absolute” concepts that do not admit of other possibilities or circumstances.[p. 175]

Dörner heeft daarom gelijk, nog veel grondiger dan volgt uit zijn m.i. onvoldoende consequente aannames, met zijn bewering dat

[o]nly after such analysis do we see that we are not dealing with one problem at all but with a bundle of problems that may be [...] ensnarled, so that solving one problem may well aggravate another.[pp. 54-55]

En erkenning van situatie als principiële verbijzonderingsfactor helpt extra om te verduidelijken dat

[t]here is no universally applicable rule, [...] that we can apply to every situation[. ...]
Our job is to think of, and then do, the right things at the right times and in the right way. There may be rules for accomplishing this, but the rules are local – they are to a large extent dictated by specific circumstances.[p. 192]

Situationisme, dus. Als we ‘ontleden’ – blijven – nalaten volgens

a tendency to think in terms of isolated cause-and-effect relationships[. p. 35]

staat slechts mislukking vast.

Wat Dörner onder

overall situation [p. 16]

lijkt te verstaan, beschouw ik als de horizon voor ... beschouwing volgens verwevenheid (lees ook: interdependentie). En omdat Dörner kennelijk enkelvoud van situatie veronderstelt, althans als regel, wijst hij op eventuele

changes in the situation[. p. 18]

Wat volgens mij moet tellen, is eenduidigheid van gedragbepaling. Met object als actor geldt situatie als factor. Met een samenloop resulterend in ànder gedrag, moet zowel object als situatie ànders ‘zijn’ dan gedrag annex samenloop waarmee wordt vergeleken. Het betreft dus o.a. niet een veranderde situatie, maar tøkens een àndere situatie. Die veronderstelling is nota bene een van de voorwaarden voor methodische dekking van variëteit. Zie verder uitgebreide documentatie over Metapatroon (Engels: Metapattern).

Gelet op tijdsverloop vermeldt Dörner overigens

sequential stages, [referring to] the **situation** at each stage.[p. 30]

Daar is “stage” zo’n m.i. nodeloos specifiek begrip. Dat verhult de opening naar methodische dekking van ruimer bereik door meervoud onder de noemer van situatie. Ik maak er daarom achtereenvolgende situaties van. En het is dus vaak ... ingewikkelder. Verwevenheid wijst op wisselwerking, maar

[w]e find an inability to think in terms of [...] networks [...] rather than of chains [p. 33 and] we often overlook time configurations[. p. 109]

Omdat Dörner het zonder – praktisch algemeen bruikbare – ordeningsmethode voor variëteit in willekeurig detail stelt, moet hij het van ruwe aanwijzingen hebben. Die verdienen echter reeds beslist aandacht. Zo stelt hij dat in het geval van

a complex system of interlocking [...] components [...] it is impossible to do just one thing alone. Any action in one area affects others.[p. 21 W]e must keep in mind not only many features but also the influences among them.[p. 38]

Dat laat zich met Metapatroon overzichtelijk ‘in kaart’ brengen, want

[i]t makes sense [...] to consider not just the primary goal of any given measure but also its potential effects on other sectors of the system [p. 21 including] pay[ing] enough attention to what we want to leave unchanged.[p. 58]

Het blijft echter een kaart, met onvolledigheid van dien. Zoals Alfred Korzybski stelt, “the map is not the territory.” Als methode voor ‘open’ bereik is Metapatroon op aanpassen van de kaart annex het model berekend. Nota bene, voor wat als ingewikkeld wordt ervaren geldt

as a rule [that the model] will be both incomplete and wrong, and one would do well to keep that possibility in mind.[p. 42] We are constantly deciding how much information is enough.[p. 44]

Het gaat vaak meteen al fout door valse toespitsing, maw door de illusie dat er géén, zelfs wisselende, verbanden tussen, zeg maar, van alles en nog wat gelden. Daarmee nauw verwant is helaas dat,

ma[king] false assumptions[. p. 37] someone solves the problems she **can** solve rather than the ones she **ought** to solve[. p. 28] If we never look at the consequences of our behavior, we can always maintain the illusion of our competence [... while] relieving us of all accountability.[p. 179]

Een specialist redeneert dan van het middel dat zij beheerst, herstel, meent te beheersen, naar het doel. Dörner geeft als verklaring dat

[p]eople desire security[. ...] and this desire prevents them from fully accepting the possibility that their assumptions may be wrong or incomplete.[p. 42]

Dat leidt tot een nauwe benadering die als technocratische bekend staat. Bijgevolg

the wrong problems are solved. Because we don't understand the connections between the problems (and don't even know that we don't understand them) and have no inkling of their connection with the still ill-defined overall problem [...], we select the problems we will solve on the basis of irrelevant criteria, such as [...] our competence to solve it [...] with] a total disregard of failings and malfunctions that may not exist at the moment but that will emerge later.[p. 60]

Wanneer zulke feitelijke omkering van middel tot doel gebeurt, zijn aanduidingen als probleem, oplossing en bekwaamheid uiteraard zelfs ongepast. Die zijn dan immers vals en – opzettelijk? – misleidend. Daarom benadrukt Dörner, nee, iets nieuws is ook dat evenmin, dat

[w]e need to have clear goals in mind before we start forming judgments and arriving at decisions[. ...] Clear goals will give us guidelines and criteria for assessing the appropriateness or inappropriateness of measures we might propose.[p. 44]

Maar ook, zeg maar, beleidsvorming is natuurlijk onderhevig aan ingewikkeldheid volgens verwevenheid, ofwel eveneens onderwerp van voortdurende aandacht enzovoort. Nee,

we cannot do only one thing. Similarly, we cannot pursue only one goal. If we try to, we [...] create new problems. [...] For] most people [...] concern themselves with the problems they have, not the ones they don't have (yet). Consequently, they tend to overlook [p. 52] possible side effects and long-term repercussions[. p. 2 A] way out of this dilemma is to set intermediate goals [each aiming at so-called] efficiency diversity[. i.e.,] offer[ing] many **different possibilities** ("diversity") for [further] actions that have a high **probability of success** ("efficiency").[pp. 53-54]

Ofwel, laat borging van – extra – opties gelden als voorlopig doel. Dat is precies waarom eerstvolgende "actions" m.i. altijd bemeten moeten zijn op de variëteit die in dat stadium de grootst denkbare is. Dat vind ik van meet af aan gelden.

Daarentegen ... eindigt het idee om eenvoudig te beginnen voorspelbaar in mislukking en dwingt tot telkens opnieuw ... beginnen. Omdat

[t]he difficulty of finding the correct scale [...] accounts for many failures[. p. 163]

is het wijs om bereik zeker aanvankelijk juist zo ruim denkbaar mogelijk te kiezen. Met zulke verruiming blijkt echter vrijwel iedereen onoverkomelijke moeite mee te hebben. Tja,

a retreat into a minuscule but detailed [...] process can help us feel we are applying the full force of our rational powers to the uncertainty of the situation[. p. 164]

Niet, dus.

97.59

Elisabeth Schuhmacher (1914-1998) is echtgenote van Werner Heisenberg (1901-1976). Kort na zijn overlijden schrijft zij **Das politische Leben eines Unpolitischen: Erinnerungen an Werner Heisenberg** (Piper, 1980). In het **Vorwort** geeft zij als aanleiding aan, dat na zijn dood

viele Gespräche über die Vergangenheit und die unglückliche Geschichte Deutschlands [...] zu der Frage führten, welche Rolle mein Mann, Werner Heisenberg, in diesen Geschehnissen gespielt habe[. p. 9]

Haar beoordeling van zijn motieven resp. handelingen lijkt mij redelijk evenwichtig. Maar afgezien van hoe Heisenberg volgens haar een situatie opvatte en daarin – dan – handelde, vind ik vooral haar duiding relevant van wat als situaties tellen waarvan het kritieke belang doorgaans pas achteraf blijkt. Dat maakt van de vraag over Heisenberg een vraag aan iedereen.

Dus ook en vooral, herken ik zo'n situatie? Zo ja, wat heb ik gedaan resp. wat denk ik nu dat ik dan doe?

Over achteraf gesproken, situationisme zoals ik dat met Metapatroon van een formele modelleermethode heb voorzien, kent m.i. in o.a. Heisenberg een voorloper. Dat zie ik zo. Als medewerker van Niels Bohr (1885-1962) komt hij op het idee dat voor quantumverschijnselen onbepaaldheid (ook bekend als: onzekerheid) geldt. Mijn reconstructie is dat Bohr beseft dat nodige en voldoende beperking van omstandigheden zorgt voor – de mogelijkheid van – bepaaldheid. Daar komt zijn complementariteitsbeginsel op neer. Wel beschouwd vind ik dat reeds een situationistische veronderstelling.

97.60

Vrij naar Johan Cruijff, als je niet zoekt, kan je niets vinden. Op de fiets had ik mijn doel bereikt, ik stond weer eens voor dat kastje met boeken voor bescheiden prijs, geldbusje ernaast.

Nee, van Johann Georg Hamann (1730-1788) had ik nog nooit iets gelezen. Afgaande op het begin van het **Nawort** (pp. 229-257) van samensteller Stefan Majetschak kocht ik de bundel **Vom Magus im Norden und der Verwegenheit des Geistes, Ein Hamann-Brevier** (Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988), want benieuwd naar

die konstruktiven Momente in Hamanns Sprachdenken[. p. 231]

Inmiddels weet ik dat het eerste deel van de (hoofdtitel) een bijnaam van Hamann vermeldt. En ik heb dat **Nawort** (uit)gelezen. Volgens Majetschak in zijn m.i. voortreffelijke 'inleiding'

betont Hamann vehement die sprachliche en damit gesellschaftliche Gebundenheit des Denkens [...] gegenüber einer in der Mitte des 18. Jahrhunderts vorherrschenden rationalistischen Philosophie und Aufklärung, die sich in der Reflexion der Bedingungen des Denkens in einem Personen umspannenden, allgemeinen Vernunftbegriff solcher Bedingtheit zugleich enthoben wähnte[. p. 231]

O.a. daarmee vind ik mijn aan Charles S. Peirce (1839-1914) ontleende schema stroken dat denken en doen cyclisch verbindt met (be)teken(en) ter bemiddeling.

Voor uitbreiding van Peirce's triade tot een enneade heb ik elk van zijn drie elementen expliciet van "Bedingtheit" voorzien en vervolgens elk van de aldus ontstane paren op hun beurt van een bemiddelings-element. Aldus telt de enneade, vandaar de naam, negen elementen. Zoals Hamann, hier dus steeds volgens Majetschak,

[b]eharr[t] auf geistiger Individualität, gerade im Gegenzug zu einer vermeintlich alle Menschen einenden allgemeinen Vernunft,[p. 231]

zet zich dus dóór van denken via (be)teken(en) tot zowel uitvoering van als interpretatie vóór(afgaand aan) doen. Cyclisch verband verloopt dus in, zeg maar, twee richtingen. Zo beschouwd is het dus terecht,

daß Hamann keineswegs eine der beiden Auffassungen vertritt [p. 252 in Bezug auf ein altes sprachphilosophisches Problem[, d.h. auf] die Frage, ob das Denken die Sprache oder die Sprache das Denken bedinge.[p. 251 E]r [verweist] ständig auf die wechselseitige Bezogenheit von Sprechen und Denken[. p. 252 E]s [gibt] produktive Eingriffe der Sprache in das Denken wie der Denkers in die Sprache[. p. 252 M]an sollte diesen »zwiefachen Unterschied nicht übersehen«.[p. 253 E]in Bedenken der Sprache [muß] zugleich den Verzicht auf eindeutige Festlegungen im Verhältnis von Sprache und Denken bedeuten[. p. 254]

En explicitering van "Bedingtheit" verduidelijkt dat verbijzondering verder gaat dan het individu (lees ook: subject) in kwestie. Volgens de enneade is dat wisselend telkens een situatie in doen, een motief in gedachte en, nóg verdergaand, ertussen een context in teken. Zo'n uitwerking biedt Hamann niet, die kan ik althans niet in Majetschaks schets van zijn werk ontdekken, maar, nogmaals, zijn idee is reeds principieel differentieel doordat hij ervan uitgaat

daß das Ich allein als Moment einer viel grundlegenderen Beziehung zwischen Menschen verstanden werden kann. [...] Gerade dies gehört zu Hamanns verstecktesten, unbekanntesten, gleichwohl aber wichtigsten Einsichten.[p. 250] Sie machen geradezu seine eigene Methode aus.[pp. 250-251]

Wat ik als methode voorsta, blijkt nauw eraan verwant. Hoe dan ook is het idee van fijnmazige betrekkelijkheid helaas nog steeds niet doorgedrongen ter borging van stelselmatige bruikbare voorzieningen die immers op zulke variëteit moeten zijn berekend, hoewel

eine jede verabsolutierte Theorie zur »Gewalt« gegenüber individueller Wirklichkeit werden muß.[p. 248]

Leidt regeren onvermijdelijk tot negeren?

Een teken is niet zoiets als een algemeen geldig etiket per object. Mijn idee is zelfs radicaal dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, maw deelnemers aan een verhouding dient voor afstemming van hun gedrags- annex handelingsaandelen. Op die manier verondersteld kan ik dat in Majetschaks toelichting niet ontdekken, maar Hamann gaat er dus m.i. terecht al vanuit dat

[d]as Verstehen von Sprache und Wirklichkeit [...] in diesem Sinne niemals auf ein identisches Verstehen zwischen Personen zurückführbar [ist. p. 233 Jeder ist] in der Individualität seines Verstehens frei. [...] Gerade darum wird es möglich, Verstehen nicht als Nachvollzug des Allgemeinen, sondern als Bereicherung der individuellen Perspektive zu verstehen.[p. 238]

Majetschak merkt erbij op dat

Hamann [...] solche Einseitigkeit des individuellen Sprechens um der Bedeutsamkeit willen als »Ungerechtigkeit« gegenüber **anderem** Sprechen verstanden [hat, p. 233 als eine] niemals zu tilgende Andersheit[. p. 247]

Volgens mijn strikt pragmatische opvatting is èlk teken daartegen juist meerzijdig gemikt, te weten op afstemming. Daarbij

kann die Andersartigkeit des anderen nur im Lichte des Eigenen erscheinen, in einer Vermutung, die man über sie hegt.[p. 243]

Aan telkens nu eenmaal verschillende gedragsaandelen kùnnen per deelnemer slechts dienovereenkomstig verschillende betekenissen 'vooraf' gaan, ja,

ein Verhältnis von Abstoßung und Anziehung also, das zu einer Identität der Pole nicht kommt.[p. 233] Es hängt [...] von dem Ausdrucksbedürfnis ab,[p. 253]

nota bene herleidbaar tot afstemmingsbehoefte pèr deelnemer, dus verschillend tùssen deelnemers, nee,

[d]as eigene Ausdrucksbedürfnis kann nicht absoluter Maßstab sein.[p. 253]

Een deelnemer kan haar/zijn aandeel overigens anders dan als verrijking ervaren. Vooruit, indien algemeen geldige betekenis domweg niet bestaat, mag zo'n illusionaire betekenis logischerwijze niet als oplossing aangenomen zijn voor het

Problem, wie von sprachlicher Verständigung zwischen Personen überhaupt noch die Rede sein kann.[p. 233]

Aan die illusie houdt vrijwel iedereen, en doorgaans zonder het te beseffen, vast, nog steeds. Dat belemmert passende omgang met variëteit, dus ook nog steeds, alsof

[i]ndividuelles Sprechen [...] nur verstanden würde, sofern es Allgemeines sagte. Aber darin wäre gerade nicht begriffen, was ein anderer **als** anderer sagen will. [...] Man verstünde nur Allgemeines, das man im Prinzip auch selbst hätte sagen können.[p. 233]

Precies! Met situatie als toegevoegde verbijzonderingsfactor èn mikkend op afstemming van gedragsaandelen

gilt [...] d]ie Individualität selbst [...] als das, was es ermöglicht, zwischen Individuen überhaupt Neues und Bedeutsames sagen zu können, das nicht jeder schon von selbst her hätte zum Ausdruck bringen können.[p. 234 Eine] Absetzung von der geltenden Regel, der produktive Regelbruch, hat dabei aber die Bedingung zu genügen, daß er zugleich als regelsetzend gelten könne. Dies ist das Kriterium seiner Produktivität, das ihn von bloßer Willkür unterscheidet. [...] In dieser Weise verfährt auch der alltägliche Sprachgebrauch, nur hat [man] kein Bewußtsein davon.[p. 255]

Aan de ... orde is

die innere Geschichtlichkeit sprachlicher Ausdrücke[. ... Hamann leistet] Widerstand gegen Entwürfe [von Begriffen], die sich in einem überzeitlichen Sinne von der zeitlichen Bedingtheit der Individualität frei wähnen.[p. 252 Er] gelangt im Zuge dieses Gedankes zu einem Verstehensbegriff, der die individuelle Verschiedenheit im Sprechen nicht von einem Begriff »allgemeiner« Sprachkompetenz her zu überbrücken versucht.[p. 233]

Om een passende logica te vestigen vergt dat dan een "Verstehensbegriff" als – zoiets als een – metabegrip, inderdaad,

de[n] regellose[n] Ursprung des Musters.[p. 256]

Maar voor Hamann komt als consequente voorstelling blijkbaar slechts in aanmerking dat iemand anders nogal onbegrijpelijk moet blijven vinden wat hij schrijft:

Seine eigenen Schriften, die sich einer letzten interpretativen Verständigung darüber, was sie bedeuten sollen, in esoterischen Bildern entziehen, stehen beispielhaft für den neuen Verstehensbegriff ein.[p. 233 Sie] drücken [...] den Verzicht auf das aus, was gewöhnlich Verstehen heißt [p. 234 durch] die Erzeugung einer provokanten Unverständlichkeit.[p. 238]

De suggestie van principiële betrekkelijkheid stuit prompt op verzet, tja, nog steeds, van wie, zucht, tragische vergissing voor àlle betrokkenen, het absoluut voor het zeggen wil krijgen, hebben en houden. Zij willen kunnen rekenen op ... inschikkelijkheid waarom zij verzoeken. Dus willen zij er niets van weten dat

[d]ie Relativität der Begriffe [...] ja gerade [besteht] in der Unbestimmtheit der Verwendung zwischen Personen, so daß absolut gar nicht gewußt sein kann, wie ein anderer die Wirklichkeit einteilt.[pp. 248-249]

Slaafse gehoorzaamheid is zelfs exemplarisch voor verschil, en zeker niet voor overeenkomst. Iemand kan op enig moment de maat vol vinden:

Mit Brüchen in dem unaufhörlichen Versuch, sich selbst und anderen in sprachlichen Äußerungen Orientierung in der Wirklichkeit zu verschaffen, ist immer zu rechnen. Sie bestünden darin, daß der Schein, sich auf allgemeinverbindliche Weise auszudrücken, in der Widerrede anderer entlarvt wird.[p. 249]

Hamann

verwehr[t] sich gegen eine Metaphysik des Allgemeinen [p. 234]

en juist die opstelling

mit den Gedanken unendlicher Interpretierbarkeit [p. 238]

is inderdaad

nicht irrationalistisch[, p. 234 gerade] kein Zeichen »theoretischer Schwäche«[, p. 252]

integendeel. Daadwerkelijk verandering erin brengen is echter nog wel wat anders en daarom, helaas,

verliert sich Hamanns Einfluß[. ...] Allein Autoren, in deren Arbeit selbst der Begriff der Individualität in der Vordergrund stand, nehmen Motive Hamanns gelegentlich auf.[p. 234]

Daaraan doe ik graag mee. Met verwijzing naar de enneade kan ik zelfs extra benadrukken dat

das sprachliche Zeichen[, p. 245]

herstel, dat èlk teken

nicht in vollkommener Weise an ihm selbst [zeigt], was es bedeuten soll.[p. 245]
Keine sprachliche Struktur, schon gar kein überliefertes Wort, vermag für sich allein Gwißheit im Verstehen der Wirklichkeit zu verbürgen.[p. 251]

Sterker nog, het gaat àls, eh, werkelijkheid om waartoe de één de ànder wil bewegen: afstemming van gedragsaandelen. Majetschak wijst op, prachtig uitgedrukt,

produktive Undeutlichkeit des Wortes[. ... D]as Verstehen gründet auch in dem, was gemeinhin nur als »Ausschmückung« der Rede gilt.[p. 245] Es wird [...] eine Nuance akzentuiert, der dann auch »in Wirklichkeit« etwas zu entsprechen hätte.[p. 248]

Dàt is de ... reden waarom ik met de enneade onderscheid maak tussen context, situatie en motief, met context als onlosmakelijk onderdeel van een teken. En – ook – een teken bestaat dus niet objectief; het subject in kwestie is eveneens bij het ‘opstellen’ van het teken als momentaan bemiddelende factor betrokken. Voor afstemming moet de één uiteraard rekening houden met het, zeg maar, begripsvermogen van de ander:

Die Sprache ist darum nicht als abstraktes und willkürlich veränderbares Zeichensystem zuhanden. Vielmehr trägt sie die Spuren eines Gebrauchs, den die Ausdrucksarbeit anderen Sprechens in ihr hinterlassen hat.[p. 247]

Met zijn aanwijzing van teken(gebruik) als onlosmakelijke bemiddelingsfactor bevestigt Peirce ... met zoveel woorden de eerdere opvatting van Hamann dat

[m]an [...] auf die Sprache sehen [muß], auch wenn über Fragen von Grundstrukturen des Wirklichen entschieden werden soll.[p. 249]

Ofwel, semiotiek omvat ontologie, en omgekeerd. En volgens het beeld van de enneade overigens ook psychologie.

97.61

Mijn indruk van – ook weer dat document als presentatie van – de zgn cloudstrategie is, zoals ik aangaf, dat het een voorstel door programmeurs (lees ook: ontwikkelaars) voor voorzieningen voor henzelf betreft. Dat is uit die ‘hoek’ helaas niets nieuws, maar stellen zij ten onrechte àls vernieuwend voor.

Als je er niets aan kunt veranderen, weet je zo in elk geval waarom zònder structurele resultaten steeds meer ‘specialisten’ zich vooral met elkaar bezighouden. Alsof het ook niets kost.

Het gebrek aan besef dat dringend een kwalitatief àndere insteek is gevraagd, nou ja, wàs die met/door het nodige gezag eindelijk maar eens ... gevraagd, kan slechts averechtse herhaling opleveren. Een etiket zoals, in het Engels, uiteraard, next moet dat verhullen (waarbij ik niet uitsluit dat zijzèlf menen wèl met iets ànders te komen). Met zgn value teams, ook DevOps-teams genoemd, zou het immers allemaal goed moeten komen (waarbij DevOps staat voor: development and operations).

Ik lichtte nader, en vaker, reeds toe dat zij abusievelijk veronderstellen dat digitalisering hoofdzakelijk, herstel, exclusief op (computer)programmatuur (lees ook: software) gericht is of, indien dat nog niet gebeurt, moet zijn.

Daarentegen mikt ook digitalisering op informatievoorziening. Daarom verdient met voorrang informatie aandacht. Waarom gebeurt dat niet? Evenwichtige besturing lijkt afwezig.

Aan wèlke informatie be- resp. ontstaat behoefte? Dus, wie – en bijgevolg nota bene wie niet – verdient erkenning, opdat ook z/hij tijdig, veilig e.d. relevante informatie beschikbaar behoefte heeft? Zo gesteld is informatievoorziening inderdaad van àlle tijden.

Klopt, digitalisering vergt programmatuur. En programmeren vergt vaak specialisten. Voor hùn werk hebben ook zij uiteraard behoefte aan informatie. En voor zover zij er middels (!) digitalisering over kunnen beschikken, is eveneens programmatuur aan de orde.

In beginsel laat zich dat herhalen. Om het ene gereedschap te maken is ...

gereedschap nodig, dat op zijn beurt gemaakt moet zijn, enzovoort.

Omdat een computer een, op z'n Engels uitgedrukt, general purpose machine is, kan het er de schijn van hebben dat het, zeg maar, maakgereedschap overeenkomsten vertoont met het, zeg maar, resultaatgereedschap. Dat geldt feitelijk echter slechts voor – wat mede daarom heet – infrastructuur.

Het ontgaat programmeurs (lees algemener: wie zich als ict-er beschouwt) blijkbaar dat vooral de informatie waaraan zij behoefte hebben om programmatuur te realiseren verschilt (!) van de informatie waarover, eh, gewone gebruikers kunnen beschikken dankzij zulke programmatuur. Dat verklaart althans dat zij de illusie koesteren dat zij met optimaal maakgereedschap (development) voor programmatuur min of meer in één moeite door optimaal resultaatgereedschap (operations) voor het voorzien in informatie leveren. Dat is wellicht goed bedoeld, maar blijft natuurlijk verkeerd uitpakken. En zij zijn zich er helaas niet – meer? – van bewust, waardoor zij er hardnextig aan vasthouden.

De aanleiding dat ik dit nogmaals onder je aandacht breng, is **DevOps in beweging, De handvatten voor een optimale DevOps toepassing** (MCS, 2019) van Jan Heunks. Als de inhoud van dat boek representatief is voor wat bij jullie onder DevOps verstaan wordt, zit is er juist géén beweging in. Of het moet een alsmaar vèrder fragmentarische enzovoort zijn. Heunks somt zowat àlle eerdere modes op wat programmatuurontwikkeling betreft en ook hij verwacht blijkbaar dat ze zich met louter kretologie wèl productief tot één volgende mode laten verenigen. Erger nog, de analyse is ook daar volstrekt afwezig dat verandering die van digitale technologieën uitgaat èn als zodanig feitelijk zelfs tot programmatuur beperkt blijft, gedoemd is te mislukken. Integendeel, ditmaal onder de noemer van DevOps legt ook Heunks exclusief nadruk op software. Ook hij besteedt nergens, ik herhaal met nadruk, nèrgens zelfs maar enige aandacht aan, zeg maar, informatieanalyse. Vergeet het dan maar.

Er valt nog véél meer zeer kritisch op te merken. Maar wat is opbouwend? Graag herhaal ik eveneens de crux.

Allereerst moet er overzicht zijn, en bijgehouden kunnen worden. Met voorts erkenning van principiële voorrang voor informatie kàn dat praktisch (!) slechts om gebruikersbetekenissen gaan. Er zijn – allerlei – verschillende gebruikers in – allerlei – verschillende situaties. Sterker nog, een en dezelfde gebruiker kan in – allerlei – verschillende situaties verkeren. Er moet dus met dienovereenkomstige betekenisverschillen 'gerekend' worden èn met samenhang ertussen. Vandaar recursieve contextuele verbijzondering. Uitgaande van informatie-met-betekenis waarover – erkende – gebruikers moeten kunnen beschikken, omvat, dus van die informatie 'als het ware' terùg geredeneerd, zo'n overzichtsmodel tevens informatie-met-betekenis die ervoor om te beginnen beschikbaar moet zijn. Daaruit vòlgt pas welke programmatuur nodig is, want die doet 'domweg' niets anders dan bepaalde informatie-met-betekenis als grondstof 'verwerken' tot informatie-met-betekenis als resultaat voor een gebruiker. Ingewikkelder is het – dan – niet.

Stelselmatig overzicht over relevante betekenissen biedt aldus leidraad voor optimalisering van programmatuur. Denk aan modulariteit – voor zgn aspectgerichtheid – om meervoud van hetzelfde en/of, nog belangrijker, verwarring door nodeloze verschillen zoveel mogelijk te vermijden. Wie er abusievelijk aan vasthoudt dat programmatuur het – nagenoeg – exclusief object van digitalisering is, mist bedoeld betekenissenmodel als referentiekader voor optimalisering. Met

meerdere zgn DevOps-teams, wàt bepaalt welke team welke programmatuur 'doet'? Dat loopt vaak op een overgeleverd organisatorisch criterium uit, zoals zgn primaire processen 'tegenover' bedrijfsvoering. Dat hoeft voor een, inderdaad, general purpose machine echter niet relevant te zijn. Programmatuur als voornaamste en soms zelfs enige oriëntatie heeft tevens als manco dat informatie als 'bijbehorend' opgevat blijft, met daardoor meerdere èlk aldus beperkt geldige informatieverzamelingen (lees ook: registers), maw ingericht zònder besef van in noodzakelijkerwijs ruimer verband relevante overeenkomsten resp. verschillen in betekenis èn samenhang ertussen.

Welke bestuurder-in-naam is bereid tot besturing-in-doen in het besef dat informatievoorziening als doel heeft het deelnemers aan verhoudingen, tja, voorzien van informatie? Als er digitalisering aan te pas komt, geldt o.a. programmatuur als middel. Verwar middel echter niet met doel. Laat besturing daarom niet aan middelspecialisten over.

ps

Is het een idee om hier binnenkort tòch eens met [je voormalige medewerker, die thans in de afdeling voor, ik zou zeggen, informatievoorziening blijkbaar leiding geeft aan nogal wat informatieanalisten] over te praten? Dan kunnen jullie samen mij terecht wijzen, indien je meent dat ik onzin beweet. :-)

97.62

(Andere) medewerkers melden zich met iets-met-de-informatierotonde bij [hem] die er zich dan mee bij Martijn Houtman meldt die. Martijn, dus, in omgekeerde richting verzoekt om daadwerkelijke aanwijzingen, maar ze niet krijgt (en er zelfs helemaal niets meer over hoort).

Hadden de (andere) medewerkers helemaal geen probleem, of hebben ze het kennelijke probleem al dan niet met [hem] zèlf opgelost, of is het opgeven van wat extra inlichtingen meteen teveel gevraagd (en laten ze het probleem ònopgelost waardoor ze bepaalde werkzaamheden domweg niet uitvoeren)? Ik sluit zo'n, eh, werkpauze niet uit. Afgezien het oplopen van specifieke achterstand kan dat, algemener beschouwd, steun voor de informatierotonde schaden, ook al is er dáármee niets mis, integendeel.

Meden daarom vraag ik Martijn regelmatig of hij soms nog contact heeft gehad. Meestal is dat zo, maar helaas vaak zonder vervolg.

Wanneer ik op mijn beurt een aanzienlijke kans vermoed dat medewerkers het hùn probleem niet – meer – vinden, meld ik me bij jou voor, zeg maar, kortsluiting. Dat werkt altijd. Ditmaal, zoals ik van Martijn begriip, twijfelen medewerkers of de werkljst [...] klopt. Waarom is 'ie zo kort? Is de vergelijking met openstaande posten gemaakt? Zonder nadere informatie heeft ook Martijn uiteraard geen helpend antwoord op zulke, en andere, vragen.

97.63

Indien een ècht probleem herleidbaar is tot werking van de informatierotonde, is oplossing uiteraard zelfs zsm nodig.

Ja, meestal "valt het mee." Het is echter zo dat verantwoord gebruik een gevorderd vermogen vergt om nogal wat ruimer geldige verbanden te duiden. Zeker aanvankelijk heeft menig medewerker daar moeite mee, en voor sommige medewerkers blijft dat helaas struikelblok.

97.64

Ongeveer een maand geleden heb ik [je voormalige medewerker] ‘maar eens’ gebeld. [Zie **aantekening 97.45** voor] afschrift [...] van het emailbericht dat ik hem daags erna stuurde.

Ik wist eerder niet dat [hij] thans de ‘baas’ van, nota bene, informatieanalisten is. Wat mij betreft is dat een sleutelpositie, nou ja, dat kan en moet het zijn. Zoals jij stelt, nee, “de organisatie wil daar nog niet helemaal aan.” Maar volgens het gezegde dat het gemakkelijker is om vergiffenis te krijgen dan toestemming, zou [hij] alvast met immers dringend noodzakelijke veranderingen kunnen beginnen. Daarvoor deed ik hem met dat bericht een suggestie en wel om “binnen je ‘eigen’ afdeling de functie van informatieanalist [te] herwaarderen tot informatiekundig ontwerper.” Als wij het met z’n drieën o.a. daarover op z’n minst eens – verder – kunnen hebben, graag.

97.65

Intussen vordert Martijn Houtman met een alweer stelselmatiger dekkend prototype autorisatiebeheer. Ik verwacht, in elk geval hoop ik, :-) dat hij binnenkort een demonstratie kan geven.

97.66

Sta je me nog wat verdere uitdrukking van ergernis toe? :-) Afgaande op het boek waarnaar ik onlangs verwees, dat is **DevOps in beweging** van Jan Heunks, is het overigens nòg erger dan ik aangaf. Want niet alleen besteedt hij geen enkele aandacht aan informatiemodellering, vooruit, informatieanalyse. Zelfs serieuze, zeg dan maar, programmatuuranalyse komt nergens aan bod. De aandacht blijft beperkt tot – management van – structurering van werkproces(sen).

Dat was mij ook opgevallen aan wat ik ken dat bij jullie beleid en/of strategie heet. De impliciete veronderstelling moet haast wel zijn dat, tja, ze schrijven zowel over als voor henzelf, medewerkers als het ware inhoudelijk het ontwerpen resp. ontwikkelen van programmatuur volledig beheersen. Hmm, daar valt doorgaans nogal wat op af te dingen, dus nog afgezien van wat meteen al mis gaat door veronachtzaming van de principieel afgeleide aard van programmatuur: informatiebehoeften stellen eisen aan – opzet van – verwerking, niet omgekeerd.

Neem een voetbalelftal. Wat heeft het voor zin om – wijziging van – wedstrijd tactiek te bespreken, zolang de meeste spelers zelfs maar enige balbeheersing missen? Heunks heeft zijn boek van een index voorzien. Ik ontleen er hier slechts enkele trefwoorden aan. Je herkent ze stellig van wat jullie ronkend voorgesteld krijgen: agile, antifragile, architectuur, continuous delivery, design thinking, dynamic change, ecosysteem, governance, it-alignment, lean, maturity, operational excellence, scrum, service, sprint en value. Dat zijn echter hoogstens – aanduidingen van – managementoplossingen – commercieel – op zoek naar een probleem, maar een informatieprobleem blijft daardoor onzichtbaar, laat staan dat er een deugdelijke informatieoplossing voor komt.

97.67

Zo doen we allemaal wat. Voor zover het de aanduiding beleid verdient, lijkt het mij met het huidige personeelsbeleid optimaal dat medewerkers signaleren wat zij als afwijkend ervaren. Dat biedt in elk geval een aanwijzing om op af te gaan. Dankzij jullie overzicht waren Martijn Houtman en jij er vervolgens – wederom – razendsnel ‘uit.’ Zonder één van jullie, laat staan zonder jullie allebei, kan echter geen

deugdelijke diagnose gesteld worden en gebeurt er ook verder niets aan. Ik blijf – dus – bezorgd om continuïteit.

97.68

Als ik het zeer kort houd, antwoord je meestal wel. :-) Wanneer (vervolg)afpraak?

97.69

Op mijn beurt betwijfel ik of ik begrijp wat Johann Georg Hamann (1730-1788) met **Nachtgedanken eines Zweiflers** (in: **Vom Magus im Norden und der Verwegenheit des Geistes, Ein Hamann-Brevier**, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988, pp. 183-188, oorspronkelijk 1771) kennelijk als ... onbegrijpelijk will voorstellen. Hij stelt er retorisch de vraag:

Kann ich [...] sicher seyn, daß ich [...] die Wahrheit treffen werde [...]?[p. 184]

Kan ik de waarheid met zekerheid ontdekken?

Zijn ontkenning luidt dat hij ook

voor meest precieze en zorgvuldige oordelen geen grondslag voor instemming kan aangeven, wat hem beperkt tot de levendige neiging om voorwerpen levendig volgens het gezichtspunt van waaruit ze aan hem verschijnen te beschouwen.

Maar is dat wel wat Hamann beweert? Zoals gezegd, ik twijfel. Ik heb een vertaling gemaakt. Maar klopt 'ie, eh, redelijk? Hamann schrijft:

Den genauesten und sorgfältigsten Schließen zufolge, kann ich keinen Grund meines Beifalls angeben, und fühle nichts in mir als einen lebhaften Hang, Gegenstände lebhaft in dem Gesichtspunct, worinn sie mir erscheinen, anzusehen.[p. 184]

Dat van gezichtspunt, telkens weer, dus alsmaar wisselend, meen ik wellicht nog ... grondiger dan Hamann te begrijpen, herstel, over grondslag gesproken, te veronderstellen. Mijn aanduiding ervoor is subjectief situationisme.

Nee, ik geloof evenmin waarheid te kunnen ontdekken, nee, geen absoluut geldige waarheid, laat staan die ontdekt te hebben, Ik herken wèl een, overdrachtelijk gesproken, knoop inclusief het punt om voor het doorhakken ervan op te mikken. Volgens mij meent Hamann dat hij een principiële onmogelijkheid aanwijst, waar verder dus niets aan te doen is. Voor hem rechtvaardigt dat bijbehorend onlosmakelijke twijfel.

Met het aanwijzen en doorhakken van die knoop verdwijnt die twijfel. Onvermijdelijk doemt echter de volgende op, maar daarover heb ik het in dit commentaar op Hamanns tekst dus niet. :-) De principiële beperking zit 'm overigens in de betrekkelijkheid van o.a. wat het cognitief vermogen is gaan heten zonder welk, zoals Hamann reeds terdege beseft,

wir niemals im Stande seyn [würden], einem Beweise unsern Beyfall zu geben, noch unsern Blick über die wenige Gegenstände, welche unsern Sinnen gegenwärtig sind, hinaus zu werfen. [...] Das Gedächtniß, die Sinnen und der Verstand beruhen also sämtlich bloß auf die Einbildungskraft oder auf die Lebhaftigkeit der Ideen, kein Wunder also, daß ein so unbeständiges und unzuverlässiges Grundgesetz uns in Irrtümer leitet[. p. 185]

wij nooit in staat zouden zijn met een bewijs in te stemmen respectievelijk onze blik te laten gaan over de luttel voorwerpen waarvoor onze zintuigen ontvankelijk zijn. [...] Het geheugen, de zintuigen en het denkvermogen stoelen kortom met elkaar op het voorstellingsvermogen, ofwel op de levendigheid van ideeën, zodat het geen wonder is dat een dergelijk vluchtige, onbetrouwbare grondslag ons vergissingen bezorgt.

Ik herhaal dat ik hem weleens nogal verkeerd begrepen zou kunnen hebben. Daarom heb ik mijn vertalingen toegevoegd. Nogmaals, vrij naar Hamann, kan ik zeker zijn, dat ik ermee tref wat hij bedoelt? In hedendaagse bewoordingen heet “ein so unbeständiges und unzuverlässiges Grundgesetz” dus cognitief vermogen. En het is volgens Hamann dat ene vermogen waarop

gleichwohl sowohl unsere Schlüsse von Ursachen und Wirkungen [beruhen], als unsere Überzeugung von der fortdauernden Existenz der äußerlichen Gegenstände, die unsern Sinnen abwesend sind.[p. 185]

tegelijk zowel onze oordelen over oorzaken en gevolgen stoelen als onze overtuiging dat externe voorwerpen, ook wanneer ze niet aan onze zintuigen verschijnen, verder bestaan.

Zo komt Hamann tot een verklaring van zijn twijfel:

Ohnegeachtet aber diese beide Verrichtungen der menschlichen Seele gleich natürlich und unentbehrlich sind, so laufen sie doch in gewissen Umständen schnurstracks einander entgegen, so daß es uns unmöglich fällt, richtig und regelmäßig über Ursachen und Wirkungen zu denken, und zu gleicher Zeit die fortdauernde Existenz der Materie zu glauben.[p. 185]

Terwijl beide genoemde manifestaties van het menselijke cognitief vermogen evenzo natuurlijk en onontbeerlijk zijn, laten bepaalde omstandigheden ze volstrekt strijdig uitkomen. Dat maakt het voor ons onmogelijk gelijktijdig zowel treffend en consequent over oorzaken en gevolgen te denken als te geloven aan voortgezet bestaan van materie.

Wat mij daarin vooral treft, is wat uiteraard pas achteraf herkenbaar is als de suggestie van zoiets als een onzekerheidsrelatie zoals, later dus, verondersteld door Werner Heisenberg: over zgn quantumverschijnselen is algemeen geldige kennis onmogelijk. Vervolgens beseft Niels Bohr dat de eis van algemene (lees ook: absolute) geldigheid als een onontwarbare knoop moet worden opgevat. Bohr hakt 'm door. Hij vervangt de eis van algemene door de beperking tot specifieke geldigheid. Er moet expliciet met “bepaalde omstandigheden” rekening gehouden worden. Voor waarneming van quantumverschijnselen stelt hij elkaar uitsluitende omstandigheden (lees ook: situaties) voor. In de ene situatie verschijnen zgn quanta als golven, in de andere als deeltjes, ziedaar Bohrs complementariteitsbeginsel. Klopt, ik twijfel eveneens over deze samenvatting.

Maar terug naar Hamanns tekst merk ik op dat hij de onmogelijkheid van absoluut geldige kennis associeert met “gewissen Umständen,” dwz “bepaalde omstandigheden.” Voor zover ik Bohrs doorbraak begrijp, ligt dat daarentegen juist aan onbepaalde omstandigheden resp. onvoldoende bepaalde omstandigheden. Weliswaar wist ik oppervlakkig, en dat is niet veranderd, van Heisenbergs onzekerheidsrelatie en Bohrs complementariteitsbeginsel, toen ik de semiotische enneade bedacht als alweer, hmm, algemener geldig referentiekader (want het kan algemener geldig zijn, omdat willekeurige verschillen er - tegelijk samenhangend - mee aanwijsbaar enzovoort zijn). Maar ik kan me niet herinneren dat hùn ideeën mij ertoe hebben gebracht. Dat waren wèl enkele ideeën van Arthur Schopenhauer en Charles S. Peirce. Dankzij Peirce en zijn semiotische triade kon ik wat ik eerder formaliseerde als contextuele verbijzondering als beginsel voor stelselmatig eenduidige modellering van betekenisverschillen-in-samenhang volgens zijn opvatting van teken als bemiddelings-element in een ruimer formeel verband

plaatsen. Schopenhauers wilsbegrip hielp om het drieledige verband (triade) volgens Peirce plus, zoals Aristoteles overigens al deed, zijn verwijzing naar grond als differentiële factor m.i. consequenter te formaliseren door uitbreiding tot een negenledig verband (enneade). En het is dan die enneade die tot de veronderstelling leidt dat de, zeg maar, differentiële factor of, beter gezegd, de factor voor differentiële kennis in onlosmakelijke wisselwerking met teken en gedrag altijd samengesteld is. Wat daarvoor telkens telt, is niet 'alleen' situatie, maar zowel subject als situatie. Nota bene Hamann erkent zijn "Hang, Gegenstände lebhaft in dem Gesichtspunct, worinn sie mir erscheinen, anzusehen." Wat ik heb toegevoegd, is een veronderstelling om "die fortduerende Existenz" te verenigen (!) met alsmaar wisselend "Gesichtspunct." Daarvoor schrijf ik aan wat Hamann als voorwerp beschouwt een nul-identiteit toe. Dankzij (lees ook: via) een, zeg maar, perspectiefloos perspectief laten zich perspectivistische verschillen tevens (!) samenhangend opvatten.

Terecht wijst Hamann op de onmogelijkheid om verschillen

einstimmig [zu] machen[. p. 185]

eensluidend te maken.

Versillen zijn nu eenmaal ... verschillend. Hoewel Hamann betrekkelijkheid van zgn metafysica, zeg ook maar, grondslag, erkent, komt het blijkbaar niet bij hem op om – zijn indruk van – deze

mannigfaltigen Widersprüche und Unvollkommenheiten in der menschlichen Vernunft [p. 188]

veelvoudige tegenstrijdigheden en onvolmaaktheden in de menselijke rede

te proberen op te lossen door wijziging van veronderstellingen. Op dat idee blijkt nog steeds bijna niemand te komen. In elk geval heeft Hamann, eveneens terecht, kritiek op veronachtzaming van zulke tegenstrijdigheid, maar reeds daarmee

habe [ich] mich dem Haß [...] ausgesetzt[, weil i]ch [überlieferte] Lehrgebäude gemisbilligt [habe. p. 184]

heb ik mij haat op de hals gehaald, omdat ik overgeleverde leerstelsels afkeur.

Ik vermoed dat Hamann overdrijft. Domweg niemand nam zijn kritiek serieus. Dat betreft echter geen haat, maar nalatigheid, gebrek aan nieuwsgierigheid, enzovoort. Nee, ook het aanvullend voorstellen, ja, met twijfel waarmee elk voorstel gepaard moet gaan, van een stelselmatig alweer logischere methode maakt daarin zeker vooralsnog blijkbaar géén ... verschil. Ik merk er althans niets van.

97.70

Ik stond op het punt te schrijven: Nòg korter? :-)

97.71

Samensteller Steven Majetschak heeft in, ondertitel, **Ein Hamann-Brevier**, een bundel, dus, **Vom Magus im Norden und der Verwegenheit des Geistes** (DTV, 1988) tot slot – afschrift van – **Zwei Briefe über Vernunftkritik** (pp. 213-228) opgenomen die Johann Georg Hamann (1730-1788) in 1784 als van de ene aan de andere filosoof stuurde aan Friedrich Heinrich Jacobi (1743-1819). Zoals Charles S. Peirce ongeveer honderd jaren later het teken als onlosmakelijk bemiddelings-element voorstelt, lijkt Hamann aan te kondigen. Want

[b]ey mir ist nicht so wol die Frage: Was ist Vernunft? Sondern vielmehr: was ist Sprache/[p. 215]

Of beschouw ik Hamann aldus ten onrechte als voorloper van Peirce? Hoe dan ook is Hamanns kritiek onverminderd actueel,

daß man **Wörter für Begriffe**, und **Begriffe** für die **Dinge selbst** hält.[p. 215]

Als mijn ... voorloper wat de veronderstelling van nul-identiteit betreft beschouw ik Hamann, omdat hij vervolgens opmerkt dat

[e]in allgemeines Wort [...] ein leerer Schlauch [ist], der alle Augenblick anders modificirt, und überspannt platzt und gar nicht mehr Luft in sich behalten kann[. p. 224 G]eläuterde und abgezogene und leere Wörter – die scheu ich[. p. 216] Was ist die **gemeine** Art des Wortgebrauchs?[p. 218]

Uitgaande van een woord, en algemener volgens de semiotische enneade noem ik dat een signatuur, omvat een teken daarom 'voor de verandering' altijd méér als voorwaarde voor nodig en voldoende betekenis, die op haar beurt voorwaarde voor passend – verder – gedrag is. Elk teken is nota bene samengesteld. Ter identificatie komt er context bij, ziedaar contextuele verbijzondering. Als beginsel geldt dat voor Metapatroon als modelleermethode voor stelselmatig, zeg ook maar open, bereik. Of Hamann aan zijn erkenning dat "[e]in allgemeines Wort [...] alle Augenblick anders modificirt" de conclusie verbindt dat een teken uitgebreider, voorzien van structuur, moet worden opgevat, kan ik niet ontdekken. De noodzaak van ... begrip van een teken als samengesteld lijkt overigens ook Peirce gemist te hebben. En ik betwijfel dat hij Peirce's principiële positionering van het teken als bemiddelend bedoelt, als ik wat verderop zijn bewering lees dat

[i]n Wörtern u[nd] Begriffe [...] keine Evidenz möglich [ist], welche blos den Dingen und Sachen zukommt.[p. 215]

Daarmee strookt veeleer wat Edmund Husserl (1859-1938) – aanvankelijk – verstaat onder fenomenologie, maar nòg wat verderop suggereert Hamann m.i. reeds wisselwerking waarin Peirce teken dus expliciet(er) betreft:

Empfindung kann in der menschl[ichen] Natur eben so wenig von Vernunft, als diese von der Sinnlichkeit geschieden werden.[p. 219] Empfindung und Vernunftkenntnis beruhen beiderseits auf Verhältnißen der Dinge ihre Eigenschaften mit unsern Werkzeugen ihrer Empfänglichkeit, wie auf die Verhältniße unserer Vorstellungen.[p. 226] Vernunft ist für mich ein **Ideal**, deßen Daseyn ich voraussetze, aber nicht beweisen kann durch das Gespenst oder die Erscheinung der **Sprache** und ihrer **Wörter**. [p. 224] **Geselligkeit** ist das wahre **Principium** der Vernunft und Sprache, durch welche unsere Empfindungen und Vorstellungen modificirt werden.[p. 226]

Mijn idee dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, dwz dient ter afstemming door deelnemers aan een verhouding van hun respectievelijke gedragsaandelen, meen ik eveneens ruwweg bij Hamann aan te treffen, als hij stelt dat

Zeichen [...] Hülfsmittel [sind] unsere Aufmerksamkeit zu erwecken, nicht zu feßeln[. p. 225]

Hamanns kritiek op het, doorgaans als vanzelfsprekend aangenomen en vooral daardoor zo hardnekkig bestendig, simplistisch verband tussen woord, begrip en ding is thans zo mogelijk extra relevant. Digitale technologieën staan immers facilitering van gevarieerd informatieverkeer toe. Er bestaat domweg geen vooropgezette afbakening waarbinnen de illusie van absoluut geldige betekenis van een atomistisch teken valt te handhaven:

Dinge ohne Verhältnisse, Verhältnisse ohne Dinge[?] Es gibt keine absolute Geschöpfe, und eben so wenig absolute Gewißheit.[p. 226 J]eder [...] bezeichnet [...] Gegenstände [...] aus dem [jemaligen] Gesichtspunct seiner Nothwendigkeit oder Freywilligkeit[. p. 227]

Kortom, er 'zijn'

lauter Verhältnisse, die sich nicht absolut behandeln lassen[. p. 225]

Nee, het is kennelijk niet ... eenvoudig om een wat ingewikkelder tekenbegrip enzovoort zelfs maar te willen, dus te kunnen overwegen. Over teken als afstemmingsmiddel gesproken,

[d]a jeder an der Analysis des andern und an der Synthesi seiner eignen Begriffe arbeitet, so ist keine **Stätigkeit** möglich von beyden Seiten, sondern ein ewiges Drehen und [...] ein unvermeidlicher Wechsel[. p. 227]

Maar de valse eenvoud van uitgangspunt, tja, men

sondert immer Dinge ab, die gar nicht geschieden werden können[. p. 226]

leidt, vanwege de werkelijkheid van verweven variëteit, tot problemen die volgens dat abusievelijke uitgangspunt onoplosbaar zijn en blijven. Hamann verpakt grondige ontkenning in de vraag

Giebt es für relative Begriffe, absolute Dinge?[p. 228]

en gelooft dat

[j]eder [...] die **Umschaffung** der bisherigen Philosophie [wünscht. p. 227]

Ik merk er nog steeds niets van. Terwijl Hamann uitgaande van een beperkt tekenbegrip nog niet kan ontsnappen aan de beperking erdóór, en daarom vaststelt dat

[d]en kleinsten Satz von Zweideutigkeit[. p. 228]

ik zou op z'n algemeenst denkbaar overigens meerduidigheid zeggen, dus,

von [Mehr]deutigkeit zu befreyen [...] keine leichte sondern die schwerste Arbeit [ist] – das kleinste Flickwort zu bestimmen, ist keine leichte, aber eckle Arbeit[. p. 228]

lukt dat met expliciete (!) toevoeging van context doorgaans zowel vlot als afdoende, en met Metapatroon als methode voorts met betekenisverschillen in samenhang.

97.72

Dank je wel voor afschrift, ik vind je tekst over Menno ter Braak op allerlei manieren aansprekend. Hopelijk zijn er mensen die – willen – luisteren, hiernaar dan allereerst de redactieleden van **De Haagse Tijden** voor plaatsing als artikel.

Blijven hopen? Mee eens, blijven doen wat je doet, blijven aanspreken ...

Wanneer ... open je een website om in elk geval daarmee ervoor te zorgen dat je geschriften beschikbaar zijn en blijven?

Als een vleugje zout op slak merk ik op, want tenminste dat weet ik als oud-leerling, dat de – voorgeschreven spelling van de – naam Het Rotterdamsch Lyceum is. Nee, het was destijds niet zomaar een Rotterdams lyceum. :-) Ja, ook ik werd er toen op gewezen dat Ter Braak ooit leraar op "onze school" was. Dat zei me echter nog niets. Feijenoord, dus nog met lange ij, won in het jaar vóór mijn eindexamen de Europa Cup, dat wel.

Gisterenavond, met nogmaals dank voor een exemplaar als geschenk, heb ik meteen **Buut Eend** (West, 2025) gelezen. Om bij het begin te beginnen, ik bedoel

uiteraard de tekening voorop, mooie samenwerking, dus. En met jouw tekst ervaar ik vanaf de eerste regel de, zeg maar, relationele zin van het bestaan. ‘Wij’ kunnen niet anders dan ons tot elkaar verhouden. Zo heb je m.i. ook – en vooral? – een boek geschreven voor volwassenen om ze eraan te herinneren dat (wit)ruimte variëteit opent. Een kind zou niet opgevoed en -leid mógen worden tot angst ervoor, met als noodlottig gevolg als dat wel gebeurt beperking van ontplooiing van zowel zichzelf als ànderen. Is het onvermijdelijk(er) dat het wèl gebeurt? “Wees op uw hoede,” schreef je vorig jaar.

Ik kon het nav je (de)buut eend niet nalaten om, kijk eens, hoe nuttig zo’n website is, [Betekenissen van Jip en Janneke: semantiek en pragmatiek voor informatieverkeer in de netwerkmaatschappij](#) nog eens na te lezen. Als zodanig heb ik het niet bedoeld, althans niet met voorrang, maar ik vind dat opstel ook geldig als toelichting op – de moeilijkheidsgraad van het schrijven van – kinderliteratuur. Herken je jouw afwegingen voor wat je schrijft, dwz laat staan en/of toch vooral weg laat?

97.73

Wie problemen wil helpen oplossen, moet ze enigszins – gaan – begrijpen. Dat vind ik ook Arre Zuurmond echter nog steeds onvoldoende gelukt. Althans, evenmin in **Dwars door de orde, Een onorthodoxe route naar een responsieve overheid** (2025) dat hij schrijft als, zeg maar, informeel eindverslag als regeringscommissaris Informatiehuishouding, geeft hij blijk van noodzakelijk stelselmatig bruik- en houdbare insteek. Hij stelt

vooral oplossingsrichtingen [te] wil[len] aandragen [p. 11 p]uur vanuit
informatiekundige logica redenerend[, p. 22]

maar ontkomt niet aan bestuurlijke blikvernauwing op alarmistische toon. Hij is zo eerlijk – of ijdel? –melding te maken van

mijn ‘nerdy’ interesse in informatieprocessen en -technologie[, p. 17]

maar ik lees er bevestiging in van zijn onvermogen te begrijpen welke, eh, informatiekundige logica onmisbaar is voor een opvatting van problemen waarmee ze daadwerkelijk oplosbaar raken.

Voor wat volgens mij informatiekunde verdient te heten, bestaat alom zelfs helemaal géén aandacht. Bestuurskundigen zijn erin geslaagd om bestuurders (lees: opdrachtgevers) de indruk geven dat zij met hùn vak in één moeite door met informatie rekening houden in de zin van betekenis ervan voor, tja, bestuur. In het geval van digitalisering moeten daarvoor middelen worden gemaakt (jargon: ontwikkeld). Dat doen zgn ict-ers dan. Bestuurskundigen hebben informatiekundig echter geen benul van betekenismatige variëteit die nota bene vooral voor overheidsbemoeienis kenmerkend (!) is. Hun vergaand impliciete betekenisbegrip is primitief. Dat houden ict-ers (lees ook vooral: computerprogrammeurs) er eveneens op na, maar ànders. Wat m.i. ontbreekt, is – in- als tussenschakeling van – een informatiekundig ontwerper die zowel erkenning resp. uitdrukking van – dynamiek van – betekenismatige variëteit als pàssende variëteit van vòlgens zulk ontwerp te ontwikkelen digitale middelen borgt. Wat uitgebreider schreef ik er o.a. [In de hoop op informatiekundig beroepsperspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers](#) (2012) over. Het schiet niet op, zolang opdrachtgevers niet beseffen dat bestuurskundigen, en in/voor het zgn bedrijfsleven zijn dat bedrijfskundigen, informatiekunde gekaapt hebben daarin netzo onwetend gesteund door zgn ict-ers die er eveneens van profiteren.

Ik kom met nog meer verwijzingen. IJdelheid mijnerzijds? Ik toon er vooral mee aan dat Zuurmond zowel niets nieuws beweert voor zover hij iets begrijpt, als véél helaas niet begrijpt dat allang voorgesteld is (en hij met enige nieuwsgierigheid dus had kunnen begrijpen).

Zuurmond begint met kritiek op de aanvankelijke beschrijving van de opdracht.

Terecht acht hij daarvoor

het op orde brengen van de informatiehuishouding van de Rijksoverheid [... t]e beperkt[, p. 20]

maar uit zijn opmerking dat

het moet gaan over de informatiehuishouding van de héle overheid [p. 20]

blijkt slechts wat voor bestuurskundige logica wordt gehouden. En zolang die zgn logica als leidend geldt, blijft het met “informatiehuishouding” modderen.

Ik geef voorkeur aan de aanduiding – met – informatieverkeer. Ter overbrugging van afstand en/of tijd faciliteren middelen – ook – dergelijk verkeer. Sinds enkele decennia zijn daarvoor tevens middelen beschikbaar die op hùn beurt o.a. zgn digitale middelen omvatten. Maar ongeacht zoiets als onderliggende technologieën helpt de (aan)duiding als verkeer aan onderscheid tussen – eventueel – algemeen beschikbare middelen, die dan infrastructuur heten, en – wat er dan overblijft als – middelen per verkeersdeelnemer. Bijvoorbeeld, iemand die ‘op de fiets’ boodschappen doet, maakt daarvoor gebruik van de openbare weg èn van haar (lees ook: zijn) eigen fiets.

Gelet op verkeer is de verruiming tot “de héle overheid” wat infrastructuur betreft dus nog steeds ... véél te beperkt. Infrastructuur geldt immers voor iederéén. Ook een medewerker van een overheidsinstelling maakt er dan als deelnemer aan informatieverkeer gebruik van, waarbij zij (lees ook: hij) àls deelnemer niets verschilt van willekeurig welke àndere deelnemer. Een politieagent op een fiets houdt eveneens rechts.

De vernauwing tot telkens een enkele overheidsorganisatie is daarentegen inderdaad nòg veel beperkter. Er moet een balans getroffen zijn, en blijven, zie verder o.a. [Bipolaire informatiearchitectuur rondom de burger](#) (2005). Het ontgaat ook Zuurmond blijkbaar dat overheid principieel de opgave heeft infrastructuur te verzorgen, dwz voorzieningen die willekeurige deelnemers – kunnen – gebruiken. Nee, daarvoor valt ook voor overheidsmedewerkers niet te ontkomen aan aanvullende middelen.

Het is ... logisch dat de allereerste voorziening apart (be)staat. Dat is met een tweede voorziening alweer wat minder logisch. Is informatie met dezelfde betekenis zowel voor de ene als de andere aan de orde? Komt bepaalde verwerking ‘in’ de ene overeen met die ‘in’ de andere?

Vanaf een aantal voorzieningen loont echter een òmslag. Aanvankelijk zijn algemene(r) geldige, eh, onderdelen dus àfgeleid van waarin telkens als bijzonder voorzien is. Maar vervolgens vormen zulke algemene(re) middelen zoiets als grondslag. Het idee is dat in een vèrdere behoefte voorzien kan worden door minimaal aanvullende ‘bijzondere’ middelen (en zodra meerdere ‘bijzonderheden’ algemener blijken, verschuift facilitering naar infrastructuur, enzovoort).

Het is vanaf een zekere, zeg maar, dichtheid voor àlle verkeersdeelnemers, nota bene inclusief overheidsmedewerkers àls deelnemers, per saldo gunstiger om aan infrastructuur ‘voorrang’ te geven. Dat heb ik o.a. aangegeven als samensteller van

[Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004). Overheid blijft optimale digitale infrastructuur daarentegen 'in de weg' zitten door voor voorzieningen het eigen deelnemerperspectief voorop te blijven stellen. In dat opzicht staat Zuurmond niet "dwars op," maar is als bestuurskundige van de oude "orde." Besef van zo'n omslag heeft ook hij nog niet.

Over – continuïteit van – archiefbeleid stelde ik ooit [Omslag in Opslag: terugkeer naar informatievoorziening](#) (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1991, hoofdtitel bedacht door J.C.W. Hendriks) samen. In het verlengde daarvan, ja, heeft Zuurmond uiteraard gelijk dat "informatiehuishouding" niet beperkt kan zijn tot

alleen documenthuishouding, lees: formele beleidsdocumenten[. p. 20]

Dat

de overheid [zelfs] haar documentmanagementsystemen [...] en archivering niet op orde heeft[, p. 20]

wijlt Zuurmond aan

techno-optimisme[. p. 20]

Nogmaals, archief moet niet worden opgevat als slechts papieren documenten betreffend. Wanneer informatie ongeacht zgn drager navolgbaar moet worden bijgehouden, verdient het archivering te heten. En wat Zuurmond niet biedt, is een verklaring van zulk "optimisme." Nee, dan is er ook niets aan te doen. Als mijn verklaring herhaal ik dat vergaand, of zelfs helemaal, onbewust het misverstand heerst dat bepaalde informatie een algemeen geldige betekenis heeft. En dat, wanneer het onverhoopt niet zo ... lijkt, zo'n absolute betekenis alsnog hersteld moet, want kan, worden. En volgens 'eenheden' van informatie met elk absoluut geldige betekenis kan er een ... logica op losgelaten worden, ja, daarvoor lijkt digitale techniek optimaal geschikt, vandaar "techno-optimisme," die van bepaalde aannames eenduidig tot gevolgtrekking leidt, klaar.

Niet, dus.

De veronderstelling is verkeerd. Want het lijkt maar zo, dat dezelfde informatie (lees ook: teken) verschillende betekenissen kan 'hebben.' Neem een enkel woord, bank, bijvoorbeeld. Ja, als het (on)ware op zichzelf beschouwd komen allerlei betekenissen in aanmerking. Meerduidigheid verandert in eenduidigheid dankzij – zoals het formeel heet – nodige en voldoende context. Ofwel, er blijft een onoplosbaar probleem door uit te gaan van de informatie resp. het teken ... beperkt tot een eenheid-als-enkelvoud. Tot elk teken moet onlosmakelijk tevens context worden gerekend. En omdat bestuurders dat nalaten, begrijpen zij informatievoorziening als probleem niet met als gevolg een simplistisch idee van wat dus nooit een oplossing kan zijn voor het werkelijke probleem. Zowel bestuurskundigen als ict-ers begrijpen dat evenmin. Zo blijven zij echter aan het werk, waarbij zij wellicht niet eens beseffen dat zij informatiekundig nalatig zijn voor wat betreft stelselmatige opgaven, maw vraagstukken waarbij betekenismatige variëteit aan de orde is (en dat is volgens verkeer ... altijd, en bestuur betreft altijd ... verkeer, dwz facilitering van deelnemers volgens verhoudingen inclusief de bestuurder in kwestie als deelnemer). Wie dat allemaal niet begrijpt, is met haar optimisme een gevaar.

Waarom Zuurmond dat niet weet, althans in **Dwars door de orde** niet verduidelijkt? Aan mij heeft het niet gelegen, vind ik, zie [aantekening 93.18](#) voor afschrift van een herhaalde poging hem te wijzen “op de noodzaak van een informatiekundige (!) paradigmawissel.” Reactie? Nee, niets.

Wie zich een profeet waant, kàn niet in discussie ... geloven. De openbaring resp. heilsleer die Zuurmond zelfs zichzelf bezorgde, betreft zijn

overtuig[ing dat d]igitalisering [...] een disruptieve beweging [is] van [...] ontwikkelingen die letterlijk en figuurlijk vernielen en vernietigen[, zo]dat het niet meer mogelijk is om de problemen binnen de bestaande ordening [...] op te lossen.[p. 21]

Ook dàt ben ik grondig met hem òneens. Wat valt er onder orde te verstaan? (Zoiets als) de werkelijkheid verloopt volgens verwevenheid van wisselende verhoudingen. En een verhouding telt deelnemers met per deelnemer ... deelname in een verhoudingsgewijze hoedanigheid, verschillend van de ene verhouding tot de andere verhouding, enzovoort.

Aan dàt begrip van orde verandert dus helemaal ... niets!

En het is àltijd zo geweest dat verhoudingen wijzigen met gevolgen voor deelnemers. Maar óók dat ‘we’ bepaalde – soorten – verhoudingen willen bestendigen, zo mogelijk versterken. Zgn technologie is daarvoor àltijd al erkend resp. gebruikt.

Inderdaad, digitale technologie is deels weer iets nieuws. Het is daarom volstrekt normaal dat er invloed vanuit gaat op orde als verhoudingenstelsel. Het zou juist opmerkelijk zijn, als dat niet zo was. De “bestaande ordening” als òngewijzigd handhaafbaar is hoe dan ook een illusie.

Zuurmond duidt veranderingen ten onrechte als àllesomvattend. Nee, daar kan niemand zich een voorstelling van maken. Ook Zuurmond niet. Wat ‘we’ pràktisch doen, moet nu eenmaal enigszins beperkt worden gehouden. Maar als ‘we’ niet kùnnen weten wat ‘we’ telkens wèl kunnen doen, blijft slechts over om dan maar ... niets te blijven doen. Of àls ‘we’ iets doen, kàn het nooit slagen. Daar ‘doet’ Zuurmond dus aan mee.

Kijk, er is en blijft orde. Het idee, vooruit, de suggestie dat de ene orde onderhevig is aan “vernieten en vernietigen” en ‘we’ daarom aan een he-le-maal nieuwe, àndere enzovoort orde moeten werken, is onzin. Wat ‘we’ aan orde kunnen en moeten doen, laat zich realistisch als onderhoud aanduiden. Daar zijn ‘we’ allang mee bezig. En nooit mee klaar.

Onderhoud vergt overzicht. En dankzij overzicht laten zich daadwerkelijke aanpassingen telkens zo gericht (lees dus ook: beperkt) mogelijk uitvoeren met – tijdelijk – minimale ontwrichting van ruimere samenhang.

De vraag is dan waarop bedoeld overzicht met voorrang ... betrekking op moet hebben. In het geval van informatieverkeer begint dat met erkenning van deelnemers eraan. Informatie als vorm moet voor elke deelnemer – als inhoud – kunnen betekenen wat voor haar in haar verhoudingshoedanigheid is kwestie relevant is – voor afstemming – voor haar – verdere – gedragsaandeel eraan. Zo’n informatiekundig beginsel (er)kent ook Zuurmond niet en daarom ontbreekt ook de eraan ontleende redenering mbt betekenisvariëteit die het stelsel voor informatieverkeer kenmerkt.

Zonder informatiekundig benul schetst Zuurmond zichzelf als eenzame held, want met als

aanpak [...] disruptief en dwars [om] transformatiekracht [p. 21]

te overwinnen, wat volgens hem niet lukt

binnen de bestaande structuren[. p. 21]

Daar manifesteert zich wederom bestuurskundige vernauwing. Wat zijn de bestuurskundige bijdragen opbouwend overigens geweest, als die “structuren” zo verkeerd – geraakt – zijn? Over onderhoud gesproken, ook zgn bestuurlijk zijn bepaalde wijzigingen wel en andere juist niet onvermijdelijk, wenselijk en ga zo maar door. Een opgave die met voorrang als informatiekundig opgevat enzovoort moet worden, kan volgens een feitelijk bestuurskundige insteek slechts verder bemoeilijkt raken. En voor zover Zuurmond een informatiekundig beginsel kent, lijkt het vergaand impliciet neer te komen op, filosofisch uitgedrukt, atomisme resp. essentialisme. Dat is voor stelselmatig bereik dus precies verkeerd. Hij bepleit als

enige effectieve strategie [p. 21] ontsnapp[ing] aan de zuigkracht van de institutionele orde, p. 22 aan] de logica, tot en met de taal die [daar] wordt gehanteerd, [want die] zet je gevangen in de bestaande orde. Daar moest ik buiten zien te blijven.[p. 22]

Tja, als ook Zuurmond èrgens niet aan heeft weten te ontsnappen, is het aan – ontbrekend besef van – tekortkomingen van atomistisch-essentialistische “logica.” Dergelijke logica voldoet – zeer – kleinschalig, maar is probleem ipv oplossing vanaf de geringste schaal waarop deelnemers met hun verschillende (!) belangen ‘aan de orde’ zijn (en zij de orde ook alleen op die manier kunnen onderhouden). Beheersing van – dynamiek van – betekenissenvariëteit vergt daarentegen dringend, ik noem het maar, stelsellogica, zie o.a. [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#). Zucht, waar komt Zuurmond-de-bestuurskundige mee als

eerste [van] drie strategische speerpunten[? E]r [is] betere sturing nodig [...] op het i-vraagstuk[, p. 25]

met stellig, dat dan nog wel, i voor informatie. Hij heeft echter géén idee ervan dat het open bereik van informatieverkeer noodzaakt tot een informatiekundig beginsel dat op willekeurige betekenissenvariëteit is bemeten. En voor iemand die beweert dat hij “buiten [...] de bestaande orde [...] moest [...] zien te blijven” komt ook hij uit op

instrumenten nodig om in een grote, complexe omgeving sturing te kunnen geven aan de i-functie [zoals] architectuur en informatieplannen[. p. 25] Bevoegdheden moeten dus strakker worden geregeld.[p. 30]

Nogmaals, “sturing” is een afgeleide opgave, zoals “functie” facilitair is. Voorop staat onderhoud van de maatschappelijke orde. Het is een orde voor èn door verkeer met variabele interdependentie (lees ook: wederzijdse afhankelijkheden) van dien. Een middel, zeg ook maar instrument, daarvoor is infrastructuur voor informatieverkeer (zodanig dat middelen per deelnemer er optimaal complementair aan zijn). Klopt, op haar beurt moet infrastructuur ... onderhouden worden met ervoor benodigde middelen van dien, ga zo maar door. Vanaf een wat ingewikkelder middel is het opstellen van een expliciet ontwerp (lees hier ook: architectuur, plan) ervoor verstandig en, ja, dat kan ook weer een middel (lees hier ook: instrument) heten, enzovoort. Terwijl het voor een bestuurskundige met zo’n plan blijkbaar af is, begint het er voor daadwerkelijk operationele (verkeers)voorzieningen hoogstens mee. Zuurmond noemt echter zelfs nog eens apàrt als

derde speerpunt [...] architectuur[, p. 25]

maar, ik blijf erop wijzen, van een stelselmatig passend informatie- annex tekenbegrip heeft hij volstrekt géén idee. Volgens hem

ontbreekt een generieke, vastomlijnde definitie van begrippen.[p. 31]

Dat klinkt ... logisch. Een “generieke [...] definitie” is echter een illusie, dus ònlogisch. Een ‘definitie’ kan slechts situationeel gelden en daarom verdient tevens context erkenning, uitdrukking enzovoort als ònlosmakelijk onderdeel van informatie/teken. Ach, Zuurmond vindt

digitalisering en alles eromheen een relatief jong vakgebied [en d]at nieuwe vakgebied wilde ik een zetje geven [met] een informatieacademie [... als] tweede [speerpunt. p. 25]

Wat hij voor “zetje” houdt, gaat zònder stelselmatig deugdelijk informatie- annex tekenbegrip uiteraard eveneens in de verkeerde richting, doe daarom ajb ook dat juist niet.

Met – verslag van – mijn commentaar op **Dwars door de orde** ben ik aangeland op pakweg een tiende van de tekst ervan. Ik houd ermee op. Ik zou hier maar in verdere herhalingen vervallen (nog afgezien van wat ik eerder allemaal heb geschreven zoals via verwijzingen valt na te gaan; daarin verwijs ik uiteraard naar wat ik heb kunnen ontdekken dat anderen nòg weer – vaak véél – eerder geopperd hebben). Zorgvuldig nòg meer moeite doen voor wat – bijna, hoop ik toch altijd maar – niemand wil lezen, laat staan serieus nemen, bespaar ik me zo. Overigens verwacht ik niet dat zelfs maar iemand, nou ja, afgezien van de auteur zèlf, **Dwars door de orde** wèl serieus neemt en dat zit dan weer mee.

97.74

Ook bedankt dat je eergisteren mij je exemplaar van **Woorden wisselen: Werken aan een hertaling van besturen, organiseren en adviseren** (Management Impact, 2018) meegaf. Wat mij betreft biedt Mark van Twist zelfs algemener een duidelijke inleiding tot semiotiek (lees: tekenleer). Ik herken het allemaal, en hij schrijft ook nog eens vlot leesbaar (vandaar dat ik ‘t alweer uit heb). Ja, ik beveel zijn boek daarom ook graag aan. Nee, ik had niet gedacht dat ik me ooit complimenteus over een zgn bestuurskundige zou uitlaten, maar eerlijk is eerlijk. :-)

Voor nòg weer algemenere geldig- en werkzaamheid zie ik overigens de noodzaak van àndere veronderstellingen voor semiotiek dan welke Van Twist volgt. Maar dat bedoel ik niet als kritiek op genoemd boek. Voor leden van de doelgroep(en) waarop hij ermee mikt, heeft Van Twist stellig het optimale evenwicht getroffen. Dàt zou ik zó zeker niet kunnen, ook eerlijk is eerlijk.

Maar Van Twist zèlf zou vooral voor principiële voorstellen – als wetenschapper? – toch open moeten staan. Nee, “het gaat zeker niet vanzelf,” zo luidt de op-één-na laatste zin in **Woorden wisselen**, “maar zo laat het dominante discours zich ondertussen toch steeds weer doorbreken.” Daar moet iemand zoals hij dan natuurlijk wel bij – willen – helpen. Ken jij hem?

Meteen aan de hand van zijn titel kan ik verwantschap met mijn werk aangeven. Vertaal je ajb even mee? Algemener aangeduid geldt o.a. een woord als een teken (Engels: sign). En Van Twist wil “wisselen” in meerdere betekenissen laten werken, te weten zowel veranderen (Engels: change) als uitwisselen (Engels: exchange). Als Engelse versie van zijn titel **Woorden wisselen** stel ik dan, onvermijdelijk wat gekunsteld, **Sign (Ex)Change** voor. Haha, dat lijkt sterk op een gedeelte van de

(hoofd)titel van een boek dat ik schreef en in 2002 is verschenen: **Semiosis & Sign Exchange**.

97.75

Over dwarszitten gesproken, ik heb anderhalve pagina toch nog wat nader bekeken. Als doel verkondigt Arre Zuurmond in **Dwars door de orde**

een onderling samenhangende informatiehuishouding voor de gehele overheid[. p. 30]

(Maar) wat bedoelt hij met de aanwijzing van “onderling”? Samenhang veronderstelt, algemeen uitgedrukt, elementen en relaties ertussen. Een relatie is wat minstens twee elementen ‘met elkaar’ hebben, dus ... “onderling.” Ofwel, gelet op samenhang is onderling samenhangend een pleonasme.

Moet ik niet zo zeuren?

Voor bereik van samenhang doelt Zuurmond als uitbreiding op “de gehele overheid.”

(Maar) wat volgens hem moet – gaan – samenhangen kan daartoe ... beperkt blijven en dat vergt dan, tja, je bent bestuurskundige of je bent het niet, wijziging van verhoudingen, eh, onderling, tussen de ‘elementen’ die de overheid telt. Dat is inderdaad wat Zuurmond voorstelt, te weten ook

op het gebied van informatie [...] sturingscapaciteit en doorzettingsmacht [met] wettelijke bevoegdheid [volgens] een algemene institutionele inkadering[. p. 30]

Dat vind ik de averechtse redenering van een ... populist. Wie variëteit niet begrijpt, zoekt beheersing in strakkere sturing volgens wat zij (lees ook: hij) dus niet beseft als ontkenning ervan. Het gaat meteen al mis door bereik tot overheid te beperken. Neem Zuurmonds bewering dat

de overheid data nodig [heeft: data (= informatie)][. p. 30]

(Maar) waar komt de ... benodigde informatie vandaan? Zeg ruwweg dat – ook – voor overheidsbemoeienis kenmerkend is dat informatie wordt verwerkt tot ... informatie. Verreweg de meeste informatie die wordt verwerkt, over bereik gesproken, komt van ‘buiten.’ ‘De’ overheid doet zgn. uitvraag. Als, zeg maar, bronnen leveren burgers en bedrijven informatie. Verwerking resulteert vooral in zoiets als verdichting; dat is informatie die een burger e.d. als beschikking verkrijgt, enzovoort.

Onderling beperkt tot overheid is in elk geval informatiekundig onzin.

Dat is overheid als enkelvoudig eveneens (zoals ook ‘de’ burger en ‘het’ bedrijf valse veronderstellingen zijn).

Als noemer voor samenhang stel ik verkeer – in de zin van omgang – voor, vooruit, maatschappelijk verkeer. Dat houdt inderdaad niet bij de grens van een staat op. Hoe dan ook, dat verkeer is gevarieerd. Voor – enigszins – ordelijk verloop gelden ‘territoria’ voor gezagsuitoefening en zijn er per territorium, zeg maar, aspecten bepaald om verkeer dat tot één aspect beperkt blijft nader te – kunnen – regelen (inclusief eventuele overgang van het ene naar het andere territorium en/of aspect). Er is dus niet één overheid die verkeersregeling ‘doet.’ Dat zijn er een heleboel. En het niet zo dat een verkeersregelaar zelf buiten verkeer ‘staat.’ Zij neemt er ook als verkeersregelaar onlosmakelijk deel aan. Dat gebeurt onder de noemer van verzorgingsstaat nog eens versterkt. Ook weer volgens relevant veronderstelde aspecten heeft iedereen recht op ondersteuning om volwaardig als deelnemer aan maatschappelijk verkeer allereerst te gaan en vervolgens ook te blijven ‘bestaan.’

Waaruit de orde van het maatschappelijk verkeer dan ... bestaat, zijn talloze wisselende verhoudingen met wisselende deelnemers in wisselende hoedanigheden.

Het is daarom ook altijd volgens een bepaalde – soort – verhouding dat deelnemers eraan in hun respectievelijke hoedanigheden informatie ‘uitwisselen.’ Elke deelnemer moet er betekenis mee kunnen oproepen resp. aan kunnen ontlelen die voor háár (lees ook: hèm) verhoudingsgewijs (!) telt.

Informatieverkeer verloopt dus volgens betekenisverschillen èn samenhang ertussen. Een populist gelooft dat samenhang slechts ‘bereikbaar’ is door opheffing van verschillen. Dat lukt nooit helemaal, maar leidt tot belemmering van beschaafd verkeer. Ook Zuurmond beseft de noodzaak van erkenning van betekenisverschillen niet. Hij verwacht samenhang kennelijk van

een generieke, vastomlijnde definitie van begrippen,[p. p. 31]

maar dat draait uit op beperking van maatschappelijk wenselijke, zelfs noodzakelijke (!) diversiteit. Nee, dat bedoelt hij stellig niet. Maar ipv van “inkadering” moet, hmm, uitkadering worden bevorderd. Kijk, wie een bepaalde (overheids)taak verricht weet heus wel dat de informatie die zij ervoor nodig heeft niet dezelfde is als waarover zij voor een andere taak moet kunnen beschikken. Het analyseren van relevante verschillen èn overeenkomsten (lees hiervoor ook: samenhang ertussen) acht zij echter haar taak ... niet. En dat is, toegegeven, ook nog weer een ander vak, en wel wat informatiekunde zou moeten zijn (en bestuurskunde dus niet is). Wat doet zo iemand, wanneer zij het voorstel krijgt om voor haar taak voortaan informatie te benutten waarvan zij nota bene wéét dat die op z’n gunstigst ... nutteloos is. Zij verzet zich ertegen. Nou ja, hopelijk, want dat is het enige dat zij verantwoord kan doen. Volgens Zuurmond

werkt [ge]bre[...]k [aa]n generieke, vastomlijnde definitie[s] [...] verwarring, discussie en vertraging in de hand[, p. 31]

maar dat ‘doet’ dus juist ontkenning van betekenisverschillen waar ze voor vitale samenleving nota bene onmisbaar zijn. Als Zuurmond pleit voor “[b]evoegdheden [die] strakker geregeld [moeten worden],” kan dat opbouwend slechts ... openheid voor relevante verschillen zijn. Er bestaat van – enige – informatie domweg géén absoluut geldige betekenis. En welke verschillen als relevant erkenning verdienen, verandert natuurlijk ook. Onderhoud, dus.

Als ik ook wat over mijn ervaring mag zeggen, die is dat de meeste mensen helemaal niet tegen het delen van informatie zijn. Als zij zich geholpen weten, zijn ze vóór. Waar ze wèl tegen zijn, en ik vind dat zij daarin volstrekt gelijk hebben, is niet serieus te worden genomen met hun nadruk erop dat er voor een bepaalde taak nu eenmaal ook en vooral andere (lees hier dus: verschillende) informatie nodig is. Nogmaals, hoe ‘hun’ informatie in ruimere samenhang past, kunnen zij helaas niet verduidelijken. Zelfs wanneer zij ertoe in staat zouden zijn, is het maar de – helaas retorische – vraag of (zelf)aangewezen hervormers, tegenwoordig zijn dat vaak zgn ict-ers, naar ze – willen – luisteren. Ook Zuurmond houdt zich doof. Als niet gebeurt wat hij voorstelt,

is het gevolg dat rechten van burgers niet meer gewaarborgd zijn en dat waarden als transparantie [en] verantwoording [...] onder druk staan.[p. 31]

Nee, zulke “druk” is “het gevolg” van veronachtzaming van variëteit met maatschappelijk verkeer ipv slechts “de gehele overheid” als noodzakelijk verondersteld bereik.

97.76

In **Dwars door de orde** bepleit Arre Zuurmond als ex-regeringscommissaris Informatiehuishouding dus o.a.

een Algemene informatiewet [om b]evoegdheden [...] strakker [te] regel[en].[p. 30]

Hij voegt eraan toe dat

er binnen het ministerie van BZK binnen afzienbare termijn geen (juridische) capaciteit voorhanden was voor de ontwikkeling [er]van[. Daarom] hebben we als team Bureau Regeringscommissaris (BRC) een eigen, multidisciplinair schrijfteam geformeerd [p. 31 voor een] conceptversie van de wet en van de memorie van toelichting[. p. 32]

BZK staat voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het onthouden van “capaciteit” heeft Zuurmond als aanwijzing gemist. Het is voor hem blijkbaar een verrassing dat

de conceptwet [is] blijven steken op de burelen van BZK. Ondanks bijval van [...] alle betrokken partijen uit de buitenwereld eigenlijk [...] vinden interne BZK-afdelingen de wet niet nodig.[p. 32]

Daar moet Zuurmond eerder echter toch een sterk vermoeden van hebben gehad. Want hij doet een m.i. ijdele poging om “zelf” tegenover BZK het zgn morele gelijk te eisen:

Om zelf het begrip ‘responsieve overheid’ te eerbiedigen, hebben we de conceptversie van de wet en van de memorie van toelichting al gepubliceerd voordat die een formele status had.[p. 32]

Nee, er stáát niet, althans niet zgn letterlijk, dat BZK een dictatoriale overheid verkiest en er zelfs exemplarisch voor is. Intussen kan Zuurmond, die bedoelde wet duidelijk als de kroon op zijn werk erkend wil zien, daar niet nalaten zijn eis op gelijk met een waarschuwing te benadrukken:

Zonder zo’n wet zal het op orde brengen van de informatiehuishouding een oppervlakkige, cosmetische aangelegenheid blijven.[p. 32]

Zuurmonds argumenten vóór zo’n wet vind ik informatiekundig onhoudbaar. Ik meen dat in **aantekening 97.73** en **aantekening 97.75** gròndig te hebben ... beargumenteerd. En van de “bijval” waarop hij zich beroept, geeft hij niets weer. Ach, het is ook maar “bijval.” In **Dwars door de orde** vermeldt hij evenmin de argumenten die BZK er blijkbaar tegen heeft. Het zou mij zelfs zéér aangenaam ... verrassen, indien BZK daarvoor wèl informatiekundig voor stelselmatig bereik treffende argumenten heeft. Ik ben juist naar die – eventuele – (tegen)argumenten dus zelfs èxtra benieuwd.

Intussen vraag ik me maar af, waarom BZK tot de keuze voor Zuurmond als desbetreffende regeringscommissaris kwam. Waren ‘ze’ soms op zoek naar iemand, en zijn ‘ze’ erin geslaagd zo iemand te vinden, :-) die aanvankelijk niet door heeft dat er aan zijn voorstel(len) géén gevolg gaat worden gegeven? Dat mag blijkbaar wat kosten. Maar wat levert het voor wie op?

97.77

De aannemelijkste verklaring voor het “blijven steken” van wat de regeringscommissaris oppert, vind ik dat er een staatssecretaris voor Digitalisering en Koninkrijksrelaties is die met de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) gaat komen. Ook dat plan blijft overigens beperkt tot informatieverkeer met overheid als deelnemer.

Tja, tegen een staatssecretaris legt een regeringscommissaris het dan af, al helemaal als hij door een vorig kabinet aangesteld is.

Op 7 november 2024 stuurde de staatssecretaris in kwestie ter aankondiging van de “één overheidsbenadering,” ditmaal dus helemaal de zijne, de Startbrief Digitalisering aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Nee, (ook) nog steeds niets nieuws wat stelselmatig wèl deugdelijk informatie-/tekenbegrip betreft. Over wat de regeringscommissaris als “bijval” suggereert gesproken, (ook) de staatssecretaris benadrukt “dat de NDS breed gedragen is en interbestuurlijk tot stand komt.” Zelfs (ook) in de briefparagraaf over “relatie NDS tot bestaande actieplannen en strategieën” is vermelding van – enig voorstel van – de regeringscommissaris echter afwezig. Geen aandacht, uitgeschakeld, domweg oude wijn overgieten in nieuwe zak, verdere verspilling, niets aan te doen.

97.78

Dank je zeer voor je, eh, lijst. :-) Nee, ik ken er niemand, zeg maar, persoonlijk van. Uiteraard wel enige van ‘naam.’ Zelfs maar een idee van wat ze zou aanspreken heb ik van/over hen echter niet en ik zie ook geen aanknopingspunten om daarvoor – eventuele – publicaties van ze te onderzoeken.

In het geval van Van Twist is mij dat wèl duidelijk (geworden). Afgaande op lezing van zijn boek resp. van wat de website van de Erasmus Universiteit over hem vermeldt, zijn dat semiotiek (tekenleer) resp. structuur van financieel overheidsbeheer. En dan zou ik met/over semiotiek beginnen (omdat verrijking van uitgangspunten dáárvoor in één moeite door het allerruimste bereik opent; ingewikkelder dan context als integraal onderdeel van informatie/teken erkennen is het dus niet; tja, wie zich over uitgangspunten niets wil laten vertellen, en dat is helaas bijna iedereen, houdt zich er doof voor). Of hij zich erop laat aanspreken, nota bene door iemand die hij prompt als buitenstaander kan afdoen, is daarom nogal wat anders. Hopelijk komt er “connectie,” nogmaals bedankt voor je aanzet ertoe!

97.79

De vraag is dus niet zozeer, algemeen uitgedrukt, waarom verandering moeilijk is. Het hangt er immers maar vanaf of iemand er(gens) moeilijk, of juist makkelijk, over ‘doet.’

Dat geldt voor iedereen met, eh, overwegingsvermogen, een vermogen dat bekend(er) staat als cognitief vermogen.

Alle levenswezens beschikken erover als onderdeel van overlevingsvermogen.

Volgens soortelijke beperking betreft het een individueel vermogen voor differentieel gedrag, dwz voor gedragsvertoon dat verschilt mede afhankelijk (lees ook: al naar gelang) van omstandigheden (lees ook: situatie).

Dat vermogen, waarvan de werking natuurlijk onlosmakelijk eveneens als gedrag telt, kan het individu in kwestie door ervaring blijven ontwikkelen voor nòg weer passender gedragsmatige differentiatie, enzovoort.

Het lijkt inderdaad ... gemakkelijker om verandering door iemand allereerst zelfs maar eens overwogen te krijgen met een voorstelling van (tussen)resultaat ervan als meer voordelig dan als minder nadelig voor, het is niet anders, hemzelf.

Ook iemands beoordeling als voor- dan wel nadelig hangt er maar van af.

Als voorwaarde voor overweging enzovoort kan iemand echter zijn veronderstellingen moeten ... veranderen. Zo'n wijziging heet ook wel een paradigmawissel.

Andere aanduidingen voor paradigma zijn o.a. axioma's, grondslag, uitgangspunten en, zoals al genoemd, veronderstellingen. Als zekerheid gedacht voor afleiding van – verdere – gedachten enzovoort resp. herleiding van – willekeurige – gedachten ertoe ook metafysica en ontologie genoemd, en theorie.

De verandering die ik voorstel heeft m.i. slechts de schijn van een paradigmawissel.

Dat maakt het er niet gemakkelijker op.

Het is nota bene niet zo, dat iemand zich zonder veronderstellingen kan gedragen.

Het idee dat aan veronderstellingen niet valt te ontkomen, is ook niets nieuws.

Ik stel dus als verandering niet, herhaal, niet voor dat 'we' ons met veronderstellingen ervoor moeten gaan gedragen. Daar is immers niets ... anders aan. Nogmaals, dat doen 'we' allemaal, altijd.

Maar ook dat is natuurlijk weer een ... veronderstelling.

Zowat omgekeerd verzet ik me tegen verwaarlozing van veronderstellingen, tegen al dan niet opzettelijk ontwijken van aansprakelijkheid erop.

Nogmaals, daarmee 'wil' ik niet iets ... anders dan wat talloze mensen sinds mensenheugenis als wederzijds (!) voordeliger voorgesteld hebben.

Ook ik erken dat vrijwel iedereen vrijwel altijd, mijzelf zeker niet uitgezonderd, impliciete veronderstellingen volgt. Dat heeft immers evident zgn evolutionair ... voordeel. Iemand verkeert 'in' een situatie (lees ook: in het moment). Blijkbaar werkt zoiets als categorisering zoiets als onbewust snel en zodra volgens dergelijke ... overweging een passende situationele categorie is 'herkend,' kan iemand het dienovereenkomstige – verdere – gedrag navenant snel voortbrengen.

Zo gedraagt iemand zich differentieel door-de-situaties-heen, situationele categorieën vergaand netzo onbewust eventueel af- en aanlerend, herschikkend e.d.

Ook situationele classificatie verloopt ... natuurlijk van situatie tot situatie, dus volgens veronderstellingen die 'behoren' tot de situatie waarin iemand 'denkt' dat hij verkeert. Dat levert de categorie van wat hij aldus houdt voor de volgende situatie, waar dan weer veronderstellingen 'bijhoren' voor zijn – verdere – gedrag, enzovoort.

Ik geef hiermee een uiterst ruwe schets. Hopelijk is hoe dan ook duidelijk dat als ... veronderstelling redelijk is, dat veronderstellingen variëren overeenkomstig de combinatie (!) van individu (lees ook: subject) en situatie.

Wat als veronderstelling voor – andere – veronderstellingen moet gelden, heet ook wel een metaveronderstelling.

Onbewust 'gebruik' van – zulke nadere – veronderstellingen kan echter ook ... nadelig uitpakken. Aan aangeboren (Engels: nature) categorisering is weinig te doen, maar aangeleerde (engels: nurture) categorisering kan voor het individu in kwestie altijd al nadelig zijn en/of raken door veranderende situaties waarvan hij 'als vanzelf' niet – meer – kan leren. De kans dat het mis gaat groeit. Een individu kan aan véél grotere variëteit van situaties zijn blootgesteld waarvoor hij moet vertrouwen op aangeleerde categorisering. Dat kan voor hem dienovereenkomstig moeilijk zijn bij te houden.

Wie zich de luxe kan veroorloven, kan maatregelen treffen om variëteit beperkt te houden. Het is het effectiefst om aan een oproep meteen al géén gehoor te geven, en zeker niet aan een oproep tot verandering. Welk nadeel anderen ervan ondervinden, blijft buiten klakkeloze overweging. Of doet iemand dat zelfs opzettelijk?

De ene iemand kan in een bepaalde situatie een ànder ... iemand (h)erkennen. Voor gedragsmatig passende(r) differentiatie is hij er dan mee gediend dat hij voor zijn 'eigen' situationele categorisering o.a. rekening houdt met zijn verwachting van zo'n categorisering door de ànder.

Verwacht hij, bijvoorbeeld, dat de ànder op wederzijds voordeel uit is? Of vreest hij dat de ànder hem slechts wil gebruiken, misbruiken, dus?

Iemand die iemand ànders aanspreekt, kan dat doen omdat hij overtuigd is van algemener nut, wie weet zelfs noodzaak, van een verandering, maar terdege beseft dat daarvoor samenwerking ... noodzakelijk is. Daarom richt hij zich tot iemand waarvan hij de verwachting heeft over macht te beschikken die hemzelf ontbreekt om iets te veranderen.

Een noemer waaronder slechts bewuste overwegingen verantwoord soelaas kunnen bieden, om van noodzaak van samenwerking nog te zwijgen, vind ik infrastructuur. Want daarbij gaat het om voorzieningen waarop willekeurige gebruikers als deelnemers aan allerlei verhoudingen (lees ook daarvoor: situaties) moeten kunnen rekenen. Daarvoor moet dus zelfs nog eens èxtra de metaveronderstelling bewust gelden voor overwegingen ter borging van nodige en voldoende differentiatie(potentieel).

Mijn indruk is dat menigeen een machtspositie verkrijgt door de schijn te wekken van erkenning van verwachtingen van ànderen om, eenmaal 'in' zo'n positie, hun belangen daadwerkelijk te veronachtzamen. En zo door naar de volgende positie. Op populistische ontkenning van verschillen (boodschap: geloof me, ik doe wèl, en niets anders, wat jullie willen) volgt dictatoriale erkenning ervan: de ene leider heeft vele volgers voor verwerkelijking van – vaak radicale – veranderingen volgens nogal exclusief zijn navenant absolutistische veronderstellingen.

Wie zich niet als volger aandient, moet wel een aanvaller zijn, nietwaar? Maar een volstrekt machteloos lijkende aanvaller, zeg maar iemand zònder ... positie, verdient niet eens aandacht. Een opbouwend bedoeld voorstel wordt als inbreuk opgevat om onmiddellijk af te weren.

Wie zich betrappt voelt op misbruik van verhoudingen, ontkent zijn veronderstellingen alleen nog maar sterker met verder nadelige gevolgen van dien. In zulke verhoudingen kan slechts iemand met nòg meer macht er verandering in brengen, maar, ja, ... verandering.

Ik ben uiteraard de eerste noch de laatste die voor evenwichtiger verhoudingen pleit, en daarvoor passender (meta)veronderstellingen voorstelt. Het is en blijft de vraag hoe iemand die het tot dusver van ònevenwichtige verhoudingen heeft gehad en daarom ook verder meent te moeten hebben, ooit verandering ervan kan gaan bevorderen. Want dàt moet voor kans van slagen immers van meet af aan volgens ... evenwichtige verhoudingen gebeuren.

97.80

Wat Robert Venturi (1925-2018), een Amerikaanse architect, als veronderstelling voorstelt, dat is althans mijn indruk van **Complexity and Contradiction in Architecture** (The Museum of Modern Art, New York, herdruk 1996, oorspronkelijk

1966), is dat zoiets als de werkelijkheid ... ingewikkeld en tegenstrijdig is. Nee, dus niets nieuws. Daaruit volgt voor hem nota bene

[a]s an artist [p. 13]

als leidraad voor ontwerp(en) dat – onderdelen van – de zgn gebouwde omgeving ermee moet(en) stroken, zelfs de aandacht erop moet(en) vestigen. Ja, dat was destijds voor menig architect op z'n minst anders.

Omdat architectuur mikt op ervaring van “complexity and contradiction,” ontkomt het resultaat, eh, zelf niet aan vertoon ervan. Gelet op

the richness and ambiguity of [...] experience, including that experience which is inherent in art[, p. 16]

verzet Venturi zich, ik vat verder in mijn woorden samen, tegen functionalisme dat hij associeert met vergeefse, want simplistische, poging tot opheffing van tegenstrijdigheden.

Dat vertoon verloopt volgens de ... visie van Venturi, als ik zijn ideeën enzovoort hier ook verder tenminste enigszins toepasselijk duid, vooral visueel. Kortom, zoals Venturi architectuur voorstelt, werkt de architect als beeldhouwer, is vooral zgn kunstenaar. Hij (lees ook: zij) kan zich immers niet naar vaste regels richten, maar moet ‘met zoveel beelden’ juist wijzen op de andere veronderstelling dat ze vals zijn. Overigens geeft de architect zulke driedimensionale ... objecten doorgaans niet zelf, zeg maar, vorm. Hij ... vormt het plan ervoor.

Voorzien van foto's geeft Venturi wat hij beschouwt als voorbeelden van hoe architectuur neerslag, uitdrukking, leermiddel enzovoort kan zijn van en voor inderdaad nu een- en andermaal inherent verweven werkelijkheid. Ik zie het er in de meeste gevallen niet van af. Nee, ik ben geen gebouw- en/of stedenbouwkundig ontwerper.

Ik noem mijzelf informatiekundig ontwerper. Zo'n ontwerper, vind ik, moet nadruk leggen op zgn betekenis van informatie, zeg ook maar op de gebruikswaarde van informatie. De aanduiding met gebruik wijst m.i. op ... functionaliteit.

Mijn veronderstelling over informatie is dat het, nee, evenmin iets nieuws, een afstemmingsmiddel betreft, dwz een middel waarmee wie aldus als deelnemers zijn te beschouwen hun gedragsaandelen – althans proberen te laten – stroken.

Daarvoor moet informatie een deelnemer in staat stellen tot interpretatie ervan te raken overeenkomstig zowel de verhouding waaraan hij deelneemt als de nadere hoedanigheid – dus ten opzichte van de nadere hoedanigheden van andere deelnemers – waarin hij dat doet.

De werkelijkheid kan als verweven worden opgevat in de zin van alsmaar wisselende verhoudingen met alsmaar wisselende deelnemers in alsmaar wisselende hoedanigheden. Maar elk individu kan op enig moment worden verondersteld te verkeren ‘in’ een bepaalde verhouding (lees ook: omstandigheden, situatie) ‘in’ een bepaalde hoedanigheid. Voor zijn passende gedragsaandeel helpt informatie niet die hem als het ware gevangen houdt in de ervaring van ondoordringbare verwevenheid (door hem daar nog eens extra op te wijzen).

Daarentegen moet iemand aan informatie de bevestiging – kunnen – herkennen van de geldigheid van zijn verhoudingsgewijze hoedanigheid.

Volgens mij is het met gebruikswaarden, vooruit, fysieke voorwerpen niet anders. Iemand kan hetzelfde voorwerp in verschillende situaties gebruiken, en iemand anders kan dat eventueel nog weer anders doen, enzovoort.

Borging van gebruikswaarden vergt ontleding van verwevenheid tot – zicht op – meervoud. Het aantal zgn opties is bij voorkeur, zoals het heet, open. Venturi lijkt zgn moderne architectuur te associëren met overheersende oriëntatie volgens ènkelvoud van gebruikswaarde

wr[i]t[ing] in the early 1960's as a practicing architect responding to aspects of architectural theory and dogma of that time.[p. 14]

Zijn verzet tegen dergelijk absolutisme is terecht, maar het ontgaat hem kennelijk dat er ook en vooral in bevordering van open pluriformiteit van gebruikswaarden vèrdergaande (ordenings)methode kan en moet zitten. Dat gebrek heeft hij wellicht vermoed, toen hij in 1977 een retorische vraag aan het **Preface** toevoegde:

Should an artist go all the way with his or her philosophies?[p. 15]

Voor – dynamiek van – samenhangende betekenisverschillen, als stelselmatig bemeten informatiekundige methode, dus, heb ik Metapatroon ... ontworpen als

the valid simplification which is part of the process of analysis, and [...] a [synthetic] method of achieving complex architecture itself. [Of course, as a method i]t should not be mistaken for a goal [p. 18 requiring] the [...] complexities of our functional problems [to] be acknowledged.[p. 19]

Want allang geldt ook voor digitalisering, te weten sinds digitale technologieën ook communicatiemiddelen bieden, dat, zoals Venturi aangeeft,

the medium of architecture must be re-examined if the increased scope of our architecture as well as the complexity of its goals is to be expressed. Simplified [...] forms will not work. Instead, the variety [...] must be acknowledged and exploited. [And t]hough we no longer argue over the primacy of form or function [...], we cannot ignore their interdependence.[p. 19 Therefore,] architecture is too complex to be approached with carefully maintained ignorance[. p. 13]

onbenul in de zin van – hardnekkige handhaving van veronderstelling van – ènkelvoudige, algemeen geldige betekenis. Exemplarisch, óók voor digitalisering, zijn

increasing dimension and scale[, i.e.,] add[ed] difficulties [with] the wants of program, structure, [...] equipment, and expression [being] diverse and conflicting in ways previously unimaginable. [...] We] can no longer afford to be intimidated by the puritanically moral language[. p. 16]

Sterker nog, ontkenning van variëteit is immoreel. Maar Venturi heeft blijkbaar nog onvoldoende besef van context met differentiële waarden voor, ik zeg maar even, interne ordening. Context blijft voor hem kennelijk synoniem met zoiets als de ene situatie waarbinnen hij mikt op

vitality as well as validity.[p. 16]

En zonder, eh, ordeningsbeginsel zoekt hij, eh, gebruikswaarde(n) in

elements which are hybrid rather than "pure," compromising rather than "clean," distorted rather than "straightforward," [and] ambiguous rather than "articulated[.]"[p. 16]

Maar dat blijft een ... simplistische opvatting van diversiteit, pluriformiteit. Een recursief toepasbaar contextbegrip staat ontleding toe waardoor verschijnselen eenduidig kunnen worden opgevat als evenzovele verschillen-in-samenhang. Dat is, stel ik mij voor, voor mogelijkheden voor beeldvorming van een fysiek bouwwerk niet cruciaal. Voor bevordering van – informatieverkeer volgens – evenwichtiger

verhoudingen tussen deelnemers is bedoelde differentiële eenduidigheid in het ruimere kader van verwevenheid echter onmisbaar. Maar zolang politici, bestuurders en zgn hogere ambtenaren de principiële belemmering niet beseffen van wat zij dus ten onrechte, maar vergaand onbewust, houden voor “puritanically moral,” verandert er mbt “vitality as well as validity” vóór diversiteit, vóór pluriformiteit niets. Alsof het een tegenstelling betreft, beweert Venturi:

I am for richness of meaning rather than clarity of meaning; for the implicit function as well as the explicit function.[p. 16]

Erkenning van een context als onlosmakelijk onderdeel van elk teken, maw explicitering van een tekengedeelte als context, borgt zowel variëteit als duidelijkheid. Terwijl Venturi het (uitdrukkings)middel m.i. nog onvoldoende nader gestructureerd veronderstelt, vind ik zijn toenmalige duiding van wat het doel moet zijn tevens reeds vergaand geldig voor wat later als digitalisering met zgn stelselmatig verkeersbereik is opgekomen:

A valid architecture evokes many levels of meaning and combinations of focus: its space and its elements become readable and workable in several ways at once. [...] It must embody the difficult unity of inclusion rather than the easy unity of exclusion.[p. 16]

Heeft afwijzing van – methode voor omgang met – differentiële betekenissen soms de ... betekenis van strategie van uitsluiting? Hoe dan ook, en Venturi schrijft dat nota bene ruim zestig jaar geleden over gebouw- en stedenbouwkundige ontwerpers, enerzijds ‘bestuurlijke’ opdrachtgevers, anderzijds tegenwoordig ook zgn ict-ers

have tended to recognize complexity insufficiently or inconsistently. In their attempt to break with tradition and start all over again, they idealize the primitive and elementary at the expense of the diverse and sophisticated. As participants in a revolutionary movement, they acclaimed the newness of modern functions, ignoring their complications. In their role as reformers, they puritanically advocated the separation and exclusion of elements, rather than the inclusion of various requirements and their juxtapositions.[p. 16]

Voor digitalisering is er dan nog de extra belemmering dat informatiekundig ontwerpers niet eens aan bod komen. En/want zonder vraag ernaar zijn ze er ook niet of nauwelijks. Opdrachtgevers beschouwen ook digitale informatievoorziening blijkbaar als een kwestie van management en bestuur. Daarom schakelen zij bedrijfs- resp. bestuurskundigen in. Wat aldus aan informatiekundig ontwerp blijft ontbreken, wordt ter uitvoering aan ict-ers ... overgelaten die met hun overheersende insteek volgens programmatuur dat gemis evenmin beseffen en daarom naar hun goeddunken ‘maar’ aan de slag gaan. Dat kan niet ... goed gaan, en dat doet het voor meteen wat stelselmatiger opgaven dus ook niet. Zowel bedrijfs- resp. bestuurskundigen als vooral ict-ers zijn daardoor zelfs alsmaar drukker aan het verkeerde werk. Ontwerp(en) moet daarentegen aan een ontwerper opgedragen zijn, en dat ontwerp voor passende uitvoering aan ict-ers. Anders blijft het modderen. Wederom Venturi voorspelt dat

[r]ationalizations for simplification are still current, however[, p. 16] exclud[ing] important considerations only at the risk of separating architecture from the experience of life and the needs of society. [...] Forced simplicity results in oversimplification[, ... becom[ing] a diagram of an oversimplified program for living – an abstract theory of either-or.[p. 17]

97.81

Maar teksten toegankelijk maken en houden doe je niet alleen voor jezelf.

97.82

Kind en betekenismatige ruimte: “diversiteit,” je moet er maar tegen kunnen resp. òp kunnen komen. Daarom heb je nog nooit een populist zien lachen, laat staan gezien dat z/hij iemand anders aan het lachen maakt. Niet slechts vroeg oud geworden, maar zelfs nooit jong geweest.

Afgelopen zaterdag stuitte ik op een exemplaar van **De verschrikkingen van het denken, over Menno ter Braak** (Historische Uitgeverij, 1997), de zgn handelseditie van het proefschrift van Michel van Nieuwstadt. Dat boek kende ik niet. Geen vlot leesbare schrijver, Van Nieuwstadt, maar wàt hij schrijft – en voor zover ik meen dat te begrijpen – vind ik belangwekkend. Op – wat ik meen te begrijpen van – Ter Braaks “denken,” vooral op wat er m.i. als veronderstellingen deel van uitmaakt, nee, met zulke zinnen ben ik evenmin een vlot leesbare schrijver, hoop ik daarom binnenkort dóór te gaan. Want met zoveel woorden pleit Ter Braak vóór, precies, diversiteit, pluralisme. Hij doet dat naar mijn – huidige – idee echter nogal radicaal als individualist. Ofwel, het gaat hem om erkenning van verschillen. Zo ja, dat is er dan elitair, conservatief e.d. aan. Zulke liberalen doen alsof verhoudingen er niet toe ... doen, of anders dat er toch niets aan te ... doen valt. Wat individueel heet, ‘staat’ echter niet op zichzelf, maar verkeert telkens in een situatie (met zo’n situatie als, zeg maar, vertegenwoordiger van samenhang). Levensvatbare diversiteit is, kortom, sociaal. Dat ... doen conservatieve liberalen graag àf als progressief. Ten onrechte, sociaal is normaal.

De, vooruit, politieke ideeën van Ter Braak acht ik onverminderd actueel in de zin dat hij op – erkenning van – verschillen hamert. Gaat het hem daarbij toch vooral, dus strikt persoonlijk, om wat hij houdt voor zèlfbescherming met noodzakelijke àfscherming van dien? Voor de nota bene bijbehorende (!) nadruk op samenhang lijkt hij in elk geval niet zo warm te lopen.

Augustus – april 2025, www-editie 2025 © Pieter Wisse

noot: **Aantekening 97.80** past in een reeks vergelijkend ontwerponderzoek op basis van literatuur over zgn gebouwde omgeving. Voor verwijzing naar het (de) eraan voorafgaande de(e)l(en) in deze reeks, zie de noot achteraan [95. Aantekeningen, augustus – oktober 2024](#).